

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

e
m

JENS KRUISE

MIN
LYKKELIGE
BARNDOM

GYLDENDAL

MIN LYKKELIGE
BARNDOM

Af samme forfatter :

DEN NY VIRKELIGHED

(Uglebog U 97)

MIN HAT SIDDER SKÆVT

(Tranebog T 93)

MESTERVÆRKER

(Uglebog U 150)

HOLBERGS MASKE

Jens Kruuse

MIN LYKKELIGE
BARNDOM

GYLDENDAL

Min lykkelige Barndom

© Jens Kruuse 1966. Bogen er sat med
Linotype Granjon og trykt
i Gyldendals Forlagstrykkeri, København.
Printed in Denmark 1966.

17470

Kære Charlotte,

Da jeg var færdig med denne lille bog, fik jeg brev fra Frankrig. Det var fra dig, og du skrev denne sætning: „Vi er jo ikke af den slags, der rejser uden at gå i katedraler.“ Tak fordi du vover at bekende dig til *den slags*, som vi er. Bogen skal være din.

Kærligst
Far

INDHOLD

Hjemme i Odense	7
Far og Mor	15
Rang og Orden	19
Pli og Air	33
P. A. Kruuse	42
Cornelia Kruuse	48
Sølvbryllup	58
Det første Mål	67
Døden i Hjertet	77
Københavns Stiftsmuseum	86
Den engelske Fregat	99
Hersnaps Herligheder	109
En ulykkelig Barndom	120
Digtning og Sandhed	124
Cykelture på Cykle	133
Dagdrømmerne	144
Det Skønne og det Gode	159

HJEMME I ODENSE

Da jeg var 11 år, vidste jeg besked. Der var tre ting, jeg aldrig måtte, sagde far.

(Og jeg har ikke svigtet).

Jeg måtte aldrig skænke vin med venstre hånd.

Jeg måtte aldrig gå med et færdigbundet slips til smoking eller kjole.

Jeg måtte aldrig blive akademisk skytte.

Den, som læser denne bog til ende, vil opdage, hvorfor min far anså disse leveregler for overordentlig betydningsfulde.

For mit eget vedkommende må jeg indledningsvis fortælle, at min holdning var denne:

Da jeg havde lært at regne. Vi lærte nemlig at regne. Ganske ubarmhjertigt og usentimentalt blev vi i forskolen sat til at lære det hele. Geografi: Jeg kan hver eneste by, ø og fjord og sø på Danmarkskortet. Da jeg havde lært at regne, fandt jeg det meget morsomt at trække fra.

Jeg er født i 1908. Jeg trak et tusind ni hundrede og otte fra to tusind. Derved fremkom tallet 92.

Jeg stormede ned i stuen og meddelte min familie:

– Hvis jeg kan blive 92 år gammel, får jeg fyrværkeriet at se år 2000.

Jo, det var en solid verden. Man kunne vente fred og fest.

Nutiden ved vistnok ikke, hvad en akademisk skytte er. Det er en student, der tilhører et frivilligt korps og uddannes og uniformeres som soldat.

Det måtte jeg ikke blive, fordi der i min fars univers var to sataniske typer: Kristne og militære. Han var radikal.

Og det i Odense.

Odense før første verdenskrig og under den var et stykke viktoriansk liv. Den fine provinsby (vi mente, at den var meget stor, meget fornem og meget smuk) havde bevaret den sociale struktur fra forrige århundrede. Mellem de pæne borgere med de smukke manerer og den trygge orden, mellem etatsråderne, levede den radikale P. A. Kruse. Det mærkværdige var, at han som en særdeles anset og velstående person og med sin dannelses baggrund og sit hjemms type hørte til blandt etatsråderne. Men han var radikal. Vi børn hørte altid med fryd historien om de to gange, da far skulle have været etatsråd og brølede et svovlende nej. Men vi var nu kede af, at man ikke kunne gå med et eller andet mærke, der viste, at man havde sagt nej.

Vort hjem var altså ligesom en ø i det viktorianske Odense. Det var en fast verden, og der var fast grund under os. Siden kom en splintret verden og en nat hørte jeg far hulke i stuen nedenunder, medens jeg skælvede i min natkjole.

Den faste verden var tiden og byen og det store, røde hus. Bag det igen historien og slægten. Over os kunsten og viden-skaben. Uden om os soldater, som var blå, regimentsmusik, der spillede udenfor oberstens vinduer. De første biler. Hvide glacéhandsker i danseskolen.

I denne solide verden var vi børn af en oprører. Vi var døbt og blev konfirmeret, men far sørgede for at meddele os og alle, at kristne var idioter og præster bedragerere.

Endnu et særpræg havde vort hjem. Det var både æstetisk og historisk vågent. Kunst og kunstnere agtedes over alt i verden

(undtagen over Edvard Brandes, GUDEN). Digtervenner var Jeppe Aakjær, Thøger Larsen, malervenner Johannes Larsen og Sophus Paulsen, den af verden undervurderede ærøbo. Historien dominerede. Slægtens klenodier og anekdoter, byens historie, landskabets. Bogstavelig talt intet oplevedes hos os uden at det var historisk forbundet og betonet.

Videnskab og kunst. Ordene havde hellig klang. Den satsnisk modsætning var kristendom og militær.

Men hvis nu ...

Se, at mor var inderligt troende betød ikke noget. Far dominerede. Hun resignerede. Det var i sin orden. Men hvis nu en videnskabsmand f. eks. var kristen?

Jeg kan huske tre tilfælde fra min tidlige barndom. Om sommeren var vi meget sammen med – nogle år – professor Harald Westergaard, han var videnskabsmand og kristen. Det samme gjaldt i nogle følgende år professor Jens Warming.

Far erklærede i begge tilfælde, at det nok var ringe videnskabsmænd. Det fattede jeg ikke. De var jo professorer.

– Professorer kan udmærket være idioter, erklærede far hid-sigt.

Det troede jeg aldeles ikke på.

Men så var der fænomenet Jakob E. Lange.

Han var fars nære ven. Og hans tilfælde var ikke til at klare. For far fortalte os, at Jakob E. Lange var en stor videnskabsmand, botaniker. Og han fortalte os, at Jakob E. Lange var grundtvigianer. Der sang de salmer.

Hvordan kunne det nu gå for sig?

Jo, Jakob E. Lange var også georgist og radikal. Så kunne han ikke være idiot. Storsindet så vi da bort fra salmerne, det grundtvigske skæg, sølvpilen i den elskelige lille fru Langes hår, stemningen i det lille hus i skovkanten ved Dalum og siden på Husmandsskolen, hvor Jakob E. Lange blev forstander.

Videnskab alene kunne ikke udslette lugten af kristenblod. Men når radikalismen sluttede sig til, hjalp det.

Jeg havde en fornemmelse af, at far var storsindet, når han sådan så bort fra det med grundtvigianismen (som, sagde han ellers, betød otte dages middagsmad i skægget og kristelighed, hvilket ville sige enten evnesvaghed eller hykleri). Mor bad aftenbøn med mig. Jeg er træt og går til ro, lukker mine øjne to, Fader se i kærlighed *tilmitringelejened*.

Fader se i kærlighed.

Det var meget smukt, tænkte jeg, og jeg havde et problem:

Mon den Fader, jeg her bad til, også anså alle kristne for idioter eller hylklere?

Det gjorde han nok, hvis han var en ærlig fader, tænkte jeg og sov veltilfreds, sommetider med mors gode hånd om min – ind gennem tremmerne i sengen.

På væggen nær ved fars seng i hans kolossale, kolde soveværelse hang to billeder, som jeg igen og igen studerede: Henry George og Edvard Brandes. (Georg Brandes hang der også. Jeg anså ham i mange år for fætter af Henry).

Far blev aldrig træt af at fortælle en historie om Henry George. Den fik mig til at se på billedet. Jeg kunne ikke fatte, at dette alvorlige skæggede menneske kunne være så vittig.

På et møde om grundskyld og jord og alt det dér skal en londoner, træt af den evindelige snak om jorden, have tilråbt Henry George:

Hvad rager jorden mig?

Og profeten da have svaret:

– Så stå af!

(Far fortalte den sidste replik på ubegribeligt engelsk. Han tilhørte en generation, der kun kendte latin og tysk som fremmedsprog. Engelsk mestrede han såre enkelt ved at udtale

u som ø og th som s, a som æ: bøt se mæn betyder but the man).

Henry George står da endnu for mig som en vittig jordgud.

– I dag, min dreng, sagde far, kommer Danmarks klogeste mand til middag.

(Har du rene negle, spurgte mor).

Jeg behøvede ikke at spørge. Det var Edvard Brandes.

Det må have været omkring 1913. Jeg var altså 5 år og havde oplevet meget. Jeg havde siddet på skødet af C. Th. Zahle. Det var i 1913, man skulle være død, da Ove Rode konverterede én.

Jo, det var en tryk verden. Jeg gik søndagstur ved fars side. Ud ad Hunderupvej til Fruens Bøge. En lang omvej hjem.

På vejen hilste far. Hvert andet eller tredje menneske. Hat-ten dybt af. Et stort sving ud til siden med den.

Han fortalte. Jeg lærte for livet at kende forskel på kornsor-terne. Jeg lærte Odense kanals historie. Jeg lærte om H. C. Andersen. Jeg lærte om Knud den Hellige, som gode radikale bønder dræbte her på Albanitorv. Jeg lærte at se åbrinkens liv, at kende bindingsværk og skønheden i et gammelt hus.

Men det vidste jeg ikke. Jeg vidste kun, at vi var ude at gå, og at jeg gerne ville have været nede på OB for at spille fodbold. Men én skulle gå søndags formiddagstur med far.

Hvis vi ikke allesammen var ude at køre i bil.

Allerede før krigen fik vi M 17. Det var en hvid Adler. Den havde røde lædersæder med store knapper. Den havde håndbremse og gearstang i messing helt ude til højre for førersædet. Der var små lavt svungne låger. Hornet sad på højre forskærm, det var et dragehoved af messing, og en stor gummibold skabte luft til dragens hæse brøl. (Undtagen hin frygtelige gang, da

jeg havde stoppet dragens mund fuld af papir, og far sprang i luften). De store, skinnende lygter var hypermoderne med karbid, som skulle vandes og passes. Når motoren skulle startes, hældte Nielsen (vi havde chauffør) fire snapse benzin i de små tragte over cylindrene. Det var en hædersvogn. Nielsen havde et lille overskæg og uniform. Adleren blev mange, mange år senere solgt til en ostephandler på landet, lædersæderne forsvandt under et lad, lygterne blev elektriske, og siden ved vi intet om dens skæbne.

Baglygten brændte med petroleum i vægen. Jeg ser endnu et flakkende skær i augustmørke.

Når far kørte, var der fare på færde.

– Så!! brølede han advarende, når vi kom til den 10 meter lange bakke ned mod Munkebo fra Mesingevejen.

Vi stemte fødderne imod bundbrædderne, og far trak håndbremsen an. (Han glemte den gerne dér, til vi alle kunne lugte den).

Senere hen under krigen ankom til vor garage et vidunder, en Studebaker 1916 – med selvstarter.

– Er der selvstarter på? spurgte vi i de dage nonchalant enhver chauffør.

– Kan du så se å komme væk knægt.

Studebakeren var sort og havde en mægtig kaleche, som det voldte min store bror Jørgen mange vanskeligheder at få lukket til. Far svovlede.

I bilens lommer lå voksdugstykker med marieglas at sætte på som sidevinduer.

– Er der glasvinduer i jeres vogn, spurgte en stor dreng mig engang.

– Ja, naturligvis, svarede jeg vildt. (Jeg ræsonnerede sådan: Hvis det ikke var glas men celluloid, som det unægtelig lignede, så hed det vel ikke marieglas. Det var til mit indre for-

svar. Praktisk havde det ikke spor betydning. Drengen vidste god besked. Hold da kæft, hvislede han).

Studebakeren var stærkt elektrificeret. Der var elektrisk horn. Det var en knap som et ringeapparat hjemme på døren. Det sad i den ene side af rattet. Det virkede næsten aldrig. Der var da også en gummibold. Selvstarteren gav små, syge lyde fra sig. Så måtte Jørgen eller Nielsen dreje startsvinget. Hvis far gjorde det, gav det gerne bagslag.

- Det kan knække armen på en mand, brølede far og ømmede sig.

Det gjaldt om at undgå veje med alt for store bakker. Jeg er ikke helt klar over, om det var af hensyn til fars nerver eller til bilens motor.

Jeg kan huske fra de tidligste år, at vi lagde stor vægt på, at der ikke forekom flere punkteringer end vi havde reservedæk med til. Der sad tre bag på Studebakeren. At skifte hjul kaldte på alle gode kræfter. Dækjern. Vældige vrid for at slide dækket af hjulet i gruset. Kampen for at skubbe slangen rigtigt ind, så den ikke kom i klemme. Fars brøl i det stille fynske landskab, en såret hippopotamus bag de levende hegn.

Turene havde som så meget andet i vort hjem mange perspektiver. Der var historie i landskabet. Der boede Svaningepræsten. Der kæmpede bønderne om Frøbjerg. Der var Ambrosius Stub salon-bonde. På Brahetrolleborg var fars farbror engang birkedommer, og der havde far boet. „Ovre i Vester Hæsing“, sagde han, „boede provst Wøldike, hans dreng var min bedste ven. Vi fik lov at stå foran på lokomotivet fra Korinth til Faaborg, når vi skulle i skole.“

At far havde gået i skole ...

Engang viste han mig de store, prægtige stensætninger, gærderne om Sydflens vældige herregårdsmarker. De er imponerende, de er smukke. Jeg var grebet af dem.

- Ja, sagde min radikale far, ja, min dreng, det er meget godt. Men tænk på alle de stakkels hovbønder, som har slidt ryggene skæve for at slæbe herremandens sten af markerne.

Så nu kan jeg ikke se de stengærder uden også at se de skæve hovbønder. Skønheden og uhyrligheden sammen? Var det en nødvendighed?

FAR OG MOR

Omgivet af familie og venner og af sine hunde, til jagtfrokost, døde far hastigt. Han var 70 år. Det var i 1940.

I sin bolig på et fromt hvilehjem på Frederiksberg døde mor i sin søvn nogle dage før sin 93-års fødselsdag i 1962.

Mine hovedindtryk af mine forældre er af fars styrke og af mors mildhed.

Men denne næsten fædrelands-sangske kombination passer begribeligvis ikke. Jeg kunne vel også fortælle om fars sårbarhed og mors sejhed. Men først nu.

Og det er min sag, når jeg søger at genfinde barndommens mærkelige verden: Det er det, jeg vidste eller anede *dengang*, jeg fortæller om, naturligvis med eftertids viden, men virkelig som jeg tror, jeg fattede og oplevede det da.

Sine forældre begynder man først for alvor at vide noget om, når man selv er ved at blive gammel. Man stykker en forståelse sammen af sine erfaringer med dem og sig selv og af alle de andre kilder. Men alligevel har man et barneindtryk, en barner erfaring, en barneoplevelse. Det er den, jeg vil holde mig til.

Men jeg tror, at det er rigtigt, at jeg alligevel prøver ganske kort i dette lille afsnit for sig at skildre min far og mor, som de kan ses af en voksen søn.

Far var født 1870 på Ll.Rodegaard i Dalby sogn, nær Brengtved i Sydsjælland. Hans forældre var landinspektør M.P. Kruuse og Charlotte Amalie Hasselbalch. (De var fætter og kusine).

Det var ikke nogen meget stor gård eller noget meget stort embede. Men man kan forstå, at der var en vis rejsning over hjemmet. M. P. Kruuse var sognerådsformand og havde jo en uddannelse af teoretisk karakter bag sig, han hørte til det første hold kongelige landinspektører, der var eksamineret på Den polytekniske Lærestanstalt. Hans slægt var solidt plantet i egnen, hans far var grevskabslæge på Bregentved, hans bedstefar provst i Højelse, en ikke uanselig figur. På Rodegaarden sad i min barndom min farbror og nu min fætter. Bedstefar var højremand, bedstemor førende i egnens kristelige og godgørende kredse. Begge var slægtstolte og traditionsbundne.

Far blev cand. pharm. Under sine studier på Den farmaceutiske Lærestanstalt i København traf han Martin Christensen, som blev kandidat sammen med ham. Martin havde en tvillingsøster, der hed Cornelia.

Det er mor. Alle vidnesbyrd og billeder viser, at hun var yndig og forfinet. Hun kom fra et hjem af stor og naiv, uverdslig fromhed. Hendes far var lærer i Høve ved Skælskør. Hendes mor var en fin, lille spinkel dame, f. Brammer og med store præntioner i retning af dannelse. Mor var sammen med Martin næstingst af en søskendeflok på 19. De fødtes 1869. Da hun traf far, havde hun taget højere handelseksamen og var på kontor, hendes forældre var på aftægt. Hendes forestillinger om livet var om fromhed, beskedenhed, dyder, alle menneskers gode vilje.

Selv da vi var børn, kunne vi ikke fatte, at de to mennesker blev forlovet og gift. Far var, sagde mor siden, en kortstammet, karseklippet ivrig ung mand, enormt optaget af raseriet mod Højre og af brandesianismen. Hun selv var jomfruelig, mild, lidt sky, kristelig, komplet uvidende om ateisme, politik og kønsliv.

Jeg kan huske, at far engang da jeg var voksen, klagede

over at han var uddannet som farmaceut: „Jeg har kun lært at tænke i milligram.“ Han havde i hvert fald ikke tålmodighed til at tage de lange års venten på apotek, og tidligt forlod han den verden, da en såkaldt farmaceutisk materialhandel var til salg i Odense. De blev gift.

Med vældig flid og dynamisk kraft og med mors kyndige og slidsomme bistand gjorde far den beskedne begyndelse til noget sjældent og stort, et lille imperium med fabrikation og meget andet. Samtidig hævdede han sig i byens kommunalpolitik. I og om mine forældres hjem stiftedes det radikale venstre i 1905.

De fik 5 børn, Knud Mandrup Peder Kruuse, f. 1897, Hans Ivar Jørgen Kruuse, f. 1899, Eva Margrethe Kruuse, f. 1901, Armgard Marie Kruuse, f. 1904 og Jens Severin Kruuse, f. 1908.

Knud dræbtes i 1908. Det er vist karakteristisk ikke blot for to gode drenge, men også for mor, at to af hans skolekammerater lige til den dag de blev studenter kom og viste hende deres karakterbøger.

De to meget forskellige mennesker, mor og far, fik det svært. Om deres sorger handler denne bog ikke. Men det er ikke urimeligt at nævne, at vort hjem sprængtes, ikke blot ved skilsmissen i 1922, men ved det, der førte til den. Derved kommer en række spændinger til, ser jeg nu, at være baggrunden for den barndom, hvorom her berettes.

Der er modsætningen mellem det viktorianske livsmønster, som en provinsby endnu under den første verdenskrig fulgte, og min fars skarpe radikalisme. Der er modsætningen mellem hans position i borgerskabet og hans meninger. Der er modsætningen mellem hjemmets dannelsesstype – respekten for meget gamle former, mors stilfærdige damevæsen, dyrkelsen af litteratur, historie, videnskab, kunst – og dets realitetsgrundlag, forretningsvirksomheden. Der er modsætningen mellem

det slægtsstolte og den ivrige hang til tidens modernisme. Der er modsætningen mellem mors stilfærdighed og fars støjen og bag den igen modsætningen mellem sikkerheds- og soliditetsholdningen og fars drømme om noget andet.

Jeg kan ikke her tegne noget endeligt billede af mine forældre. Men da de i min bog om barndommen så vidt muligt kun ses med den viden, jeg da var i besiddelse af, må denne skitse vedlægges.

RANG OG ORDEN

Da jeg var fyldt 6 år i april, brød verdenskrigen ud om sommeren, og jeg så for første gang en fuld mand. Vi var som sædvanlig i Blokhús. Far var i Odense. Vi blev beordret hjem.

Først vogn til Pandrup. Vi var mor og de to store søstre og Jens og en ung pige (sådan hed det, skønt de altid forekom meget gamle). Så tog til Aalborg. Dér skulle vi hentes af fars fætter, overretssagfører Jacob A. Hasselbalch.

Han var i kjole og hvidt.

Vi var i bil fra banegården til hans hjem i Nørre-Sundby. Han sagde mange sjove ting og var meget festlig. Vi hvilede og spiste der og så skulle vi med nattog gennem Jylland til Fredericia, hvor vi forkomne gik ad en milelang overdækket gade til færgen til Strib. Mere kan jeg ikke huske.

Men næste dag sagde mor til far:

- Jacob var noget lystig.
- Fuld? smældede far.

Mor nikkede og gjorde tegn til at børnene ...

- Hvad FANDEN, begyndte far.
- Der var vist skydebrodergilde, sagde mor.

Sådan brød verdenskrigen ud hos os.

Det var først, da den var forbi, at trygheden hørte op. Den sene aften, da jeg vågnede ved at høre far græde nede i stuen.

Krigen kom, da jeg lærte at læse. Jeg læste aviser meget snart. Fyns Venstreblad, som far naturligvis var formand for (han var formand for alting), og Politiken. Alle andre aviser var forrykte eller forbryderiske, vidste jeg.

Ellers betød den at der på et tidspunkt kom noget, som hed gullasch. Jeg har afskyet ordet siden. Det gik sådan til: Jeg ønskede mig vildt en *draisine*. Det var et pragtfuldt apparat, hvormed drenge kunne skyde den vildeste fart (og ikke bremse). Men den var dyr. Jeg måtte ingen få.

– Vi er ikke gullaschmennesker, sagde far.

Det må vel også have været baggrunden *gullasch*, som gjorde at jeg erindrer en togrejse sådan: Far på første klasse, børnene på tredje. Til Dalby over Kerteminde.

Der blev en del stolthed ud af det. Han ville ikke kaldes grosserer. Der var noget, der hed at spekulere, dampskibsaktier. Det ville han ikke, gullasch, sagde han.

Efterhånden fæstnedes indtrykket i mig. Alle andre var ikke blot idioter, de var også forbrydere.

Når far sov til middag, skulle der være stille. Huset var stort, haven var stor. Vi børn opholdt os i den halve time kun i den nederste del af haven. I huset kunne vi ikke være. Middags-søvn var nok fra klokken tre til klokken halv fire. For vi spiste klokken halv tre. Der blev ikke sagt værsgo. Vi var alle frygtsomt til stede i spisestuen. Fra de store fløjdøre i den ene ende kom far da ind, og fra døren ud til køkkengangen kom en pige i præcis samme stund ind med første ret. Så satte vi os. Vi sagde ikke noget.

Mig kneb det ofte at komme hjem i rette tid. Jeg havde fået fri klokken tolv eller klokken et. Men vi skulle jo følge hinanden hjem.

Jeg gik i frøken Hørlycks skole. Der var kun fem klasser. Alle de drenge, der gik i den skole, kom op i latinskolens første mellem. Ganske vist var der prøve, men fra frøken Hørlycks skole nærede man ikke tvivl om sin skæbne. Man blev optaget.

Mine store brødre havde gået i skolen. Pigerne gik naturligvis hos frøken Winteler. Da jeg skulle døbes, fortalte mor, sagde min bror Jørgen, som da var 9 år:

– Med det navn kan han ikke komme i frøken Hørlycks skole.

Hævede øjenbryn.

– Nej, sagde Jørgen, for det er et simpelt bondenavn.

Vi hed da også allesammen noget fra slægterne Kruuse, Nyholm, Hasselbalch, slægterne på fars side. Hvor modigt af min blide mor at forlange, at jeg udover Severin – et Kruuse-og-Hasselbalch-og-Koefoed-navn – også skulle kaldes Jens efter *hendes* far.

– *Din uduelige familie*, hørte vi far sige til hende.

Mine to store brødre havde altså gået hos frøken Hørlyck. Den ene var Jørgen, som far låsede inde om eftermiddagen, når han skulle læse latin. Han må have været 15 år, da jeg kom ind i frøken Hørlycks skole. Han var min helt og min ven. Den anden var Knud, som havde været ældst. Han døde sådan:

I haven var et stort kirsebærtræ. Under træet stod barnevognen med lille Jens i, sommeren 1908. Knud var 11 år og kravlede i træet, da grenen brast, og han knækkede sin hals. Han lå død ved siden af vognen, da mor kom ned i haven.

Hun vidste, at Gud havde givet hende mig i stedet. Det er ondt at tænke på. Nu.

I første klasse kom jeg til at sidde ved siden af Jørgen Budtz-Jørgensen. Han var lille og lys og verdensklog. Hans far havde en sabel hængende i entreen.

– Min far er EMBEDSMAND, sagde han og så hånligt på mig.

Kaptajn og postkontrollør P. C. Jørgensen var lille, smal og elegant. Han var naturligvis højremand og altså idiot. Men han skræmte mig meget ved sin sarkasme.

Da jeg havde gået i skolen en kort tid – vi må være nået syvotte sider ind i læsebogen – kastede jeg skam over min familie. Oppe på en reol i første klasse stod en lille globus, som havde tilhørt Knud. Han var en dejlig dreng, sagde frøken Hørlyck.

Jeg havde fået to farveblyanter, en rød og en blå. Med dem havde jeg indrammet de store bogstaver på en side i læsebogen. Da min sidekammerat så det, sagde han koldsindigt:

– Du bliver vist ud af skolen.

Jeg blev lammet af sorg. Jeg så op til den lille globus. Jeg så ned i min bog.

Så sagde jeg desperat:

– Jeg visker det ud.

Jørgen svarede aldeles roligt:

– Farveblyant kan ALDRIG viskes ud.

Skolen var vidunderlig. Vor historiske sans blev styrket af en prægtig lærerinde, som hed Marie Møller. Hun havde sat hele Danmarkshistorien på vers. Jeg følte dyb sorg, da jeg hjemme fremsagde verset om Danevirke og far udtalte:

– Sådan et hysterisk fruentimmer, det er sgu' en af den type, der ikke kan se en rød sodavand uden at tænke på Dybbøl.

I femte klasse blev vi gjort til stræbere med det formål at se fremtiden som *disciple* i møde. Man var elev hos frøken Hørlyck, men man blev discipel, når man kom over i latinskolen. Vi kunne alt, og jeg lover for at det sidder endnu. Plusqvamperfectum. Interjectioner. Den danske grammatik på latin for små burgøjsrerunger.

En dag skulle vi skrive verber i alle former.

– I må gerne finde på et morsomt eksempel, sagde frøken Smith.

Jeg ville rigtig glæde hende og fandt på et morsomt eksempel. Jeg krapperer, skrev jeg på min lille tavle. Du krapperer. Han hun den det krapperer. Jeg ville have krapperet. Han hun den det havde krapperet. Krappér!

– Hvad skal det betyde? spurgte hun isnende.

Jeg var målløs, så henrykt over at have kunnet – i hvert fald lydligt – ordet krepere og over at have fundet noget virkelig festligt til hende, at jeg erindrer, at jeg ikke kunne sige noget.

– Visk det ud, sagde hun.

Vi fik i femte klasse karakterer hver time, ja måske hvert minut, og bog med hjem hver lørdag. I den var opført hvilket nummer vi var af 20 eller hvor mange vi nu var. Og alle karakterer blev hver lørdag morgen sirligt skrevet op på tavlen i klassen. Fra fjerde klasse kiggede de ind i frikvarteret. Og hver lærerinde kommenterede dagen igennem. Øverst stod næsten altid Jan Schousboe eller Jørgen Bent Hansen eller Jørgen Budtz-Jørgensen. Jeg var gerne lidt over eller under midten. Karaktererne gik fra 0 til 6. Og der stod tydeligt 5,34 osv. for hver af os.

Så en uge var det ...

Vi havde altid frøken Hørlyck i sidste time om lørdagen. Det var ligesom en højtidelig konfirmation af det, der havde stået på hele dagen med den tavle deroppe. Hun så den nøje igennem.

En uge må Jan og Jørgen og Jørgen have været syge, og alt må have formet sig på en vidunderlig måde. Jeg stod som nr. 1 deroppe.

Dagen igennem så jeg og så og så på den tavle. Jeg glemmer den ikke, aldrig. Jeg længtes til sidste time. I frikvartererne gik jeg drømmende om og ventede.

Frøken Hørlyck så på tavlen.

– Jens Kruuse! ! sagde hun.

Jeg vidste, at jeg var helt rød i hovedet og jeg så ned i pul-ten og lod som jeg ikke var der. Det var jeg heller ikke. Jeg var i himlen.

– *Det*, sagde frøken Hørlyck derefter, er den laveste gennemsnitskarakter nogen dreng nogensinde er blevet nummer ét med.

Far fik vist aldrig set det nr. 1, som dog stod i karakterbogen. Han havde for travlt eller var ude at rejse. Men mor smilede meget kærligt, og jeg turde ikke betro hende, hvilken elendighed det egentlig var.

Sommetider kunne jeg nemlig få den tanke, at hun kun havde mig at holde sig til.

Jeg er aldrig i mit liv kommet for sent i skole. Punktlighed var simpelthen en religion hos os. Vi kunne heller ikke i det hus komme for sent op. Vi hørte far i badeværelset, han tog koldt brusebad og stønnede og brølede af liderlig rasen, han gjorde J.P. Müller-øvelser, så huset gungrede, han gned sin aldeles skaldede isse med duftende vande, så det trængte ud til hver en vrå.

Oh, mørke vintermorgener i det store, kolde hus. Nede i stuerne lå gamle Karen eller en af pigerne på knæ i strid med kakkelovne og kaminer og våde papirsbriketter – der var verdenskrig –, og jeg husker lyden af disse rusk i genstridige ovne. Spisestuen var meget stor meget kold. Hverken der eller i soveværelser måtte fyres, dekreterede far.

Mine store søstre spiste øllebrød og jeg havregrød.

De kunne drille hinanden. En dag blev det for meget for Eva, hun slyngede hele sin tallerken med øllebrød i hovedet på Armgard. Eva havde fars temperament og takt.

Vi lykønskede alle hinanden til, at kun en af pigerne op-

dagede skandalen. Far må have været ude at rejse, eller måske han allerede havde forladt huset. Han cyklede, han var da iført sorte lædergamacher, og han steg op på cyklen via pinden bag på.

Nej, jeg er aldrig kommet for sent i skole. Men én dag, da jeg må have gået i første eller anden klasse hos frøken Hørlyck, var jeg nogle minutter for sent på den.

Så græd jeg og gik hjem.

Jeg kan ikke huske andet. Men skammen var dyb. Og til jeg blev student var jeg altid i rette tid. Det er jeg endnu. Jeg er også som min far: Jeg står for tidligt op og rumsterer omkring og brøler på min te. (Kaffe ansås i mit hjem for et træk, der hørte til blandt de lavere befolkningslag eller de dårlige karakterer, dette gjaldt dog ikke bedstemor, fars skræk-indjagende mor, som fik sin kaffe med ansjos til ved hvert morgenbord og hvert aftensbord).

Jeg var en lang tid bedstemors yndling i huset. Det hang sådan sammen:

Når hun kom, forlangte hun børnenes karakterbøger udleveret. Hun så på Jørgens. Hun så på Evas. Hun så på Armgards. Og så sagde hun:

– Else og Gunnar får lutter ug'er.

Det var vores kusine og fætter i Marslev.

Pointen var, at lille Jens ikke gik i skole og altså ikke havde nogen karakterbog at dømmes på. Og bedstemor må have været strengt retfærdig. Så fordømte hun ham ikke.

Bedstemor var en lille kvinde. Hun hed Charlotte Amalie Kruise, f. Hasselbalch. Hun var enke.

– Min svigerfar var sådant et fint, stilfærdigt menneske, sagde mor uden at sukke.

Bedstemor havde 6 sønner og en datter, faster Margrete.

– Danmarks skønneste kvinde, sagde bedstemor. De 6 brødre nikkede lydigt. Ellers sloges de altid. Den ældste og den yngste – far og farbror Birger – var de rige. Men de lignede alle hinanden. Farbror Severin var rødhåret. Farbror Adam var amtslandinspektør. Farbror Ludvig var ungkarl. Farbror Olav var gårdejer. Alle havde Kruuseflab og Hasselbalchtakt. Mellem dem færdedes faster Margretes mand, fin og stilfærdig og blid. Vi børn blev opdraget til at fatte, at det var mindre fint at være onkel end at være farbror. Kun indgift.

Ofte samledes familien det ene eller det andet sted. Altid førte far an, i kraft af alder, evner, kultur, – og lyst.

Trods torden-stormene var det en verden med orden. Far var også formand dér. Som for Forskønnelsesudvalget. For Sygehusudvalget. For Kanal- og Havneudvalget. For Fyens Stifts Læseforening. For Det radikale Venstre, grundlagt 1905 i og om vort hjem. For verden, i det hele taget.

Odense var konservativ. Vi var kun to kammerater i frøken Hørlycks og i latinskolen, som havde radikale fædre. I 1920 fik Aksel Jørgensen og jeg buksevand af de store drenge på grund af generalstrejken, regeringsskiftet, Flensborg. Mit politiske martyrium. For fars skyld.

Der er ikke noget at flæbe over. Det var en fuldkommen verden, troede jeg. Udenfor grænserne skyttegravene og lusene og mudderet, som vi troede var helteliv. Hjemme somre med evig sol.

Ude på Hindsholm var vore somre ved Storebælt. Intet mere troskyldigt og fuldkomment. Vi børn havde gæster boende. Nede ved stranden var en lille forladt grusgrav. I den sad min ven, Jørgen, min lyse, smukke, lille ven (jeg var lang og grim)

og jeg i vore værksteder. Dér begyndte det måske? For vi slog stene i stykker og så deres skønhed i brudfladerne og lavede smykker af dem og af tang.

Jeg kunne sidde i solen med lange brune ben og se på en hvid sten, hvis brudflade var et univers af splintrede lykkestunder, jeg var lykkelig, lykkelig. Jeg lærte vistnok dér det eneste, som jeg ved, at jeg kan – at læse.

Far var ikke meget i Hersnap. Sådan hedder lykkens sted en mil nord for Kerteminde. Men det skete da, at han kom. En lørdag skulle han komme kørende fra Odense. Armgard og jeg fattede den plan at gå ham i møde. Vi gik op ad den første bakke. Så hvilede vi os. Vi gik ud ad den første vej, forbi brugsen, forbi gadekæret, videre ud mod den næste landsby, det store, rige Dalby med rugbrødsbageren og kirken med to tårne og den anden kirke, videre igen, til Mesinge, timerne gik, solen bagte som i *Hvad Fatter gør*, vejen blev lang, vi forknyttedes, men vi blev ved, kilometer efter kilometer, hvor kom den hvide Adler med far kørende?

Til sidst lå vi udenfor hele verden på et dige efter Mesinge. Nu kunne vi hverken komme frem eller tilbage, syntes vi.

Vi gik tilbage. Vi var sultne og forkomne. Vi havde ikke fundet far.

Han var der, og han var frygtelig vred.

Det er først nu, jeg ved det, eller kan fornemme det, hvorfor han var så vred. Han var slet ikke kommet den vej, han havde sagt. For han kom slet ikke hjemmefra Odense. Han kom fra Louise i København. Men vi troede, at det var os, der gik fejl.

Mor forsvarede os ikke.

Stakkels far. Det er så frygteligt at have svigtet børn. Ikke sært at han blev vred på os.

For min søster og mig blev det en af disse heroiske op-

levelser, hvoraf der siden stod glans: Da vi gik halvvejs til Odense for at overraske far. Vi var 7 og 11 år, tror jeg.

At komme tilbage til Odense inden feriens slutning var mærkeligt. Der var mennesker!

Det havde vi glemt.

Byen virkede øde og højtidelig. Det store hus og den store have tog imod os med en stille værdighed, som var uden ringeste forbindelse med Hersnaps træsko, bare ben, hindbær i skoven, hugorme ved gærdet, lysegrønt vand over riflet sand bag inderste revle, – vi kunne ikke kende noget. Først skolen gengav os virkeligheden.

Da vi fra frøken Hørlyck kom i Odense Katedralskole, som der i byen aldrig hed andet end „latinskolen“, fik vi mange klø. Jeg siger det uden klage. Det hørte til. Skolens inspektør kaldtes Spæk, han hed lektor Nielsen, og når vi blev grebet i en uorden – det blev jeg uafladelig, og det var ikke morsomt at vise far karakterbogen med den stadigt tilbagekommende anmærkning „Uordentlig og uefterrettelig med sine sager“ – fik vi en *nød*, det vil sige et hårdt dunk oven i hovedet med inspektørens nøgleknippe. Hovedpinen var retfærdig, mente vi.

Lektor Cronfelt fik raserianfald. Han rev da de løse manchetter ud og satte dem på katederet, og derefter styrtede han plejlende med mægtige arme op og ned gennem klassen, vi dukkede os, men han dukkede sig også, så mange plejlsving ramte godt. Næseblod, ikke måske retfærdigt men noget der var i naturens orden. Lektor Strøm slog kort og kontant, når nogen begik en fejl i tysk, et par rappe skarpe lussinger. Korrekt nok, fandt vi. Større betænkelighed kunne vi nære overfor metoderne hos lærerne i geografi og naturhistorie. Lektor Leidersdorff forlangte en synder op til katederet. Her skulle

han stå med ansigtet ned mod klassen. Han fik ordre til at lægge hovedet på skrå. (Man skal gøre det bekvemt for sin lærer). Hr. Leidersdorff greb derefter fat i de små hår mellem tinding og øre og løftede derved delinkventens hoved lidt mere på skrå. Vé den der under disse manøvrer hævede hælen fra gulvet. Så kom lektorens hånd susende – men den standsede lige før kinden. (Vi må være præcise, ikke sandt?) Først i tredje eller fjerde omgang kom lussingen. Rød kind. En roligt triumferende lærer. Det var geografi.

I naturhistorieklassen udvalgte før hver time to drenge til sekretærer. De sad ved siden af lektor Mogens Giøe von Brunsendorff, der var meget høj og elegant og skeløjet og om hvem der gik de rygter at han var adelsmand og sindssyg. Vi holdt af ham. Hans hidsigthed var ubændig som lektor Cronfelts, men funktionerne var anderledes. De to sekretærer var garanteret imod at blive hørt. De havde til opgave at hente udstoppede fugle, uglegylp og andet godt frem til demonstrationsbrug. Deres mere specielle funktion var denne: Når nogen i klassen var urolig eller dårligt forberedt, fik sekretærene en knaldende lussing. Jeg gider ikke rejse mig, sagde lektor Brunsendorff.

I frikvartererne fik vi de første uger alle buksevand af ældre drenge. I gymnastiktimerne fik vi svære rap enten af en huggert eller af en spanskkrøsstok. Det kom an på hvem af skolens to afdankede sergenter, vi havde. Disse to herrer spiste deres medbragte mad på en sammenrullet springmåtte i omklædningsrummets duft af varme drenge. De måtte ikke komme på lærerværelset. De var ikke akademikere.

En verden med orden.

I sløjd havde vi adjunkt Movin, hvis hustru var skuespillerinde på teatret, hvilket i mine øjne forlenede ham med en

glans – ikke mindst efter at jeg havde set hende i hovedrollen i Maeterlincks Blå fugl –, der dog aldrig inspirerede mig til at høvle, save eller skære et stykke træ på rette vis. Mine resultater var de ynkeligste. Det var synd for hr. Movin, tænkte jeg. Mor tog kønt imod min blomsteropsats, vurderet til mdl. Hun stillede den op i dagligstuen. Den slags hedder civil-courage.

Historietimerne hos ældgamle overlærer Gredsted var fortryllende. For historie kunne jeg som ingen. Det havde mit hjem, min far, givet mig forud for alle. Mon aldersgrænse eksisterede i 1919, da jeg kom i latinskolen? Vi troede, at hr. Gredsted måtte være 90. Han så eller hørte ikke meget til os. Hans skæg var langt og hvidt. Hans stemme var stille og bedrøvet. Han sad og nikkede lidt. Jeg fortalte begejstret, når jeg blev hørt. Når han nikkede meget stærkt, holdt jeg op og satte mig. Da kom en lang pause. Så så han op. „Nå,“ sagde han, „vi må høre en anden, – du, Jens Kruuse.“ Så tog jeg fat igen.

Der var rude i døren. Rektor kiggede bekymret strengt ind et par gange i hr. Gredsteds timer.

Dansk. Dér begyndte det vist også. Adjunkt Frejlev elskede at læse højt for os. Han læste i sin egen jyske mundart, og han kommenterede ikke.

Jeg kunne sidde og være aldeles inde i den tekst af Blicher. Taknemligheden mod Carl Frejlev kan ikke høre op. Jeg kan ikke huske om eller hvordan han slog os. Han var en ung adjunkt. Han lyste og varmede.

Skolen var viktoriansk. Og det var byen også. Medens verden gik i opløsning levede Odense videre som mønstret blev lagt engang i forrige århundrede.

En formiddag holdt Thomas B. Thriges elektriske automo-

bil udenfor Hunderupvej 48-50. Vi havde to gadenumre, en kilde til stor tilfredshed for en dreng.

I dagligstuen sad en lille hvidhåret herre yderst på stolen, han var i kjole og hvidt (mit liv synes fuldt af herrer i kjole og hvidt om formiddagen), mor gav ham et glas madeira (det må det bestemt have været, for madeira og ikke portvin eller sherry var husets særkende). Han så genert ud. Han var den store Thomas B. Thrige.

Oppe i sit mægtige kolde soveværelse sloges P. A. Kruuse brølende og bandende med kravetøjet. En pige bankede ængsteligt på.

- Nej!

Hun stod skælvende udenfor. Jeg lyttede bag hende. Hun så på mig.

- Det er *Thrige*, hviskede hun til mig.

Jeg havde intet at sige. Vi hørte tordengudens fnysen bag soveværelsedøren.

Vi ned ad trappen igen. Pigen hvisker grædefærdigt til mor. Thrige må bedes undskylde et øjeblik, så skal jeg se, hvor P. A. bliver af, jamen kære fru Kruuse, det skal De da ikke, jo, nu kommer han sikkert straks, et øjeblik.

Mor går op ad trappen. Hun skynder ikke på far. Far er ikke vant til at være upræcis. Altså må han være ude af sig selv af raseri og fortvivelse, det er synd for ham, tænker hun. Hun banker ikke på, hun siger ind gennem døren:

- Er der noget jeg kan hjælpe dig med, Peer?

Da lyder alle tiders brøl gennem huset:

- Sådan en smededreng kan vel vente, for FANDEN!

Jeg tænker, at vi dengang ikke syntes, at det var særlig skrækeligt, at vi måske lo, og hvis der var forargelse kunne den højest skyldes at Thrige var sådan en beskeden mand, en stilfærdig mand, den mægtige fabrikant og mangemillionær. Men

nu ved jeg, hvordan han følte derinde bag døren: Et afmægtigt raseri på hvemsomhelst for den ydmygelse ikke at være i rette tid.

Man bliver så vred, når man har uret.

Og så var der jo lidt om det dér med smededrengen. For far var FØRSTE ÆLDSTE OLDERMAND for Odense borgerlige privilegerede Skyttelaug, medens Thrige som håndværker ikke kunne være mere end første yngste – eller var det anden ældste? Noget var der imidlertid om det. Købmænd før håndværkere. Rang og orden. Odense medens verden brændte.

PLI OG AIR

Der var de hvide handsker og visitterne og den afbrændte rødvin.

Vi skulle have hvide glacéhandsker med i danseskole. Til afdansningsballet to par. De folk som planlagde den slags må have vidst noget om drengehænder. Vi fandt det naturligt. Der var regler i verden. Men reglerne betød egentlig ikke, at vi tog afdansnings- eller skoleballerne særlig højtideligt, når vi tilhørte de lavere aldersklasser. Vi drak megen rød sodavand og var ivrige for at være til stede ved kotillonon, vi skrev os pligtskyldigst på pigernes små fine balkort med de små fine blyanter og de små fine sløjfer, men vor hovedbeskæftigelse var mellem dansene at løbe og glide over de pudrede parketgulve eller at suse ned ad de brede gelændere i Industripalæet; dér foregik borgerskabets højeste selskabelighed af denne art. Vi var iført matrostøj eller måske blå etonklæder.

At føre sig. Ordene er sandsynligvis danselærerindens, frøken Prøvensen eller frøken Fløytrup. De lyder lidt for professionelle til at komme fra hjemmene. Dér var det døden, om nogen sagde om en person, at han manglede PLI, udtalt med stød som rimede det på en SI, eller udtalt med fransk lethed, så det rimede på VI. At føre sig gjaldt det i hvert fald. Når derfor posten kom med et håndskrevet brev om, at man blev indbudt til selskab på lørdag fjorten dage hos en klassekammerat, var næste søndag eftermiddag besat: Vi skulle på visit.

Vi iførtes nydeligt tøj, vaskedes bag ørene og på knæene og blev tvunget til at have rene negle samt ikke håret ned i panden. Så hen til kammeratens villa, hvor vi ringede på og bad

om at måtte hilse på fru. Det var altid en pige i hvidstivet og sort som lukkede op. Vi bukkede indenfor døren og gik over de bløde tæpper og forbi etagerne. Foran stolen hvori moderen sad, bukkede vi påny og sagde derpå:

– Jeg skulle hilse fra mine forældre og takke for den venlige indbydelse til på lørdag.

Idéen må nok have været, at vi skulle hilse og derpå iøvrigt takke eller at vi skulle takke og så iøvrigt hilse, men jeg erindringer helt klart formlen i denne sammenknappede og urene men brugbare og overkommelige stil. Bag den skjuler sig – for den der ser med rette øjne og lytter med rette øren – tyranniet, tvangen, timen før visitten med alt det vaskeri og al den inspektion, stilblandingen i remsen afslører, at *jeg er her ikke frivilligt*.

Vi kom i mange smukke hjem, mente vi. Et par steder var der takket være stand og stil og værtindens raffinement en *air* (dette ord udtaltes kun på fransk, men det var lige så hjemmefrem som *pli* og lige så rosende), som betog mig stærkt. Et sådant hjem havde Jan.

Han var enebarn og hans mor var smuk og elegant og dufte, stuerne meget bløde, og så var der studerekammeret ...

Om dette var der for mig en usigelig højhed, og desuden var det en skam for mig. Det gik sådan til:

I en af de første klasser i frøken Hørlycks skole kom Jan for skade i frikvarteret at sige noget om, at hans far foretog sig et eller andet hjemme i *studerekammeret*.

Dette ord mødtes af et brøl af latter. Dum, rå latter er det smerteligste, jeg ved. Den har mødt mig mange gange. Man er hjælpeløs og ensom overfor den. Dér stod nu Jan, klassens duks, enebarnet, den smukt klædte og værdige og dannede dreng på 8 eller 9 år og havde sagt studerekammer og alle de

andre skraldgrinede. Også jeg. Frygtløs og som om han var hovmodig og hævet over os alle, men så latterlig i vore øjne som Erasmus Montanus i ridefogdens, tilføjede han:

– Det må jeg bedst vide, min far er doktor.

Hobens latter var ved at blive truende. Snart ville den dreng få klø, det var indlysende. Alle vidste jo f.eks., at Verners far også var doktor. Men det var han slet ikke, forklarede Jan, han var læge, men Jans far var dr. medicinae.

Når jeg siden i bøger om boksning eller i referater af denne sportsgren har læst, at en blev reddet af klokken, har jeg ofte måttet tænke på situationen den dag. Jan blev reddet af klokken.

Men da jeg kom hjem, blev jeg straffet. For jeg fik lejlighed til at fortælle, hvor vi havde grinet ad Jan, og hvor vigtig han var, og hvor –

– Du skulle skamme dig knægt.

Det var fars ord. Vi blev tavse ved bordet.

– Din bedstefar havde et studerekammer. Min farbror på Brahetrolleborg havde det. Din oldefar havde det. Din tipoldefar havde det. Iøvrigt har drengen aldeles ret. Hans far er doktor, de fleste andre er bare læger. Du har at gå hen og give ham en undskyldning.

Konsterneret stille panik om hele bordet. Søstrene turde ikke se op, Eva var ved at fnise. Mor prøvede et forsigtigt ord:

– Var du med til at drille Jan? spurgte hun mig. Og jeg kunne trohjertet svare nej. Men jeg havde grinet med de andre. Jeg vidste godt, at jeg var medskyldig.

Situationen indebar, ser jeg nu, de elementer, som hører til den menneskelige tragedie. Jeg var uskyldig, juridisk, men jeg var skyldig, moralsk.

Far hørte overhovedet ikke på mit svar, han dekretede bare:

-Du rejser dig øjeblikkelig og går derhen og siger undskyld.

Jeg rejste mig og fik ingen dessert. Men det var godt at slippe udenfor stuen. Jeg følte mig som en martyr. Jeg blev urimeligt forfulgt. Jeg klamrede mig til min juridiske uskyld. Jeg rasede imod fars urimelighed. Den var fjern fra al virkelighed.

Jeg gik ikke derhen, og ingen spurgte mig.

Men siden følte jeg min skyld, når jeg kom hos Jan.

Når selskaberne var afholdt, skulle vi søndagen efter på takke-visit. Jeg skulle hilse fra mine forældre og sige tak for sidst.

Da det nu hørte sig til, kunne vi begribeligvis ikke fornemme noget mærkeligt ved det. Vi fulgtes ofte derhen, nogle stykker, og vi blev sommetider beværtet med en rød sodavand og en hjemmebagt kage.

Vi fik derimod afbrændt rødvin ved selskaberne.

Det er symbolet for, at vore børneselskaber ligesom vore børnemanerer strengt var dannet i et voksen-mønster fra forrige århundrede.

Drikken var ubehagelig men havde *pli*.

Så enkelt er det. Jeg husker fra forberedelser til slige selskaber hos os selv den store gryde i køkkenet med rødvin, som blev voldsomt varmet og antændt for siden at blive serveret kold og død af karaflerne. Derimod husker jeg ikke, om noget barn har haft mod til at erklære sig for rød sodavand i stedet.

Da nogle af vore selskaber var med dans – hvilket jeg den gang som siden afskyede med al den rædsel, der indpodedes mig på de forhadte danseskoler, et chassé, to chassés, *Jens*, – var der også piger med. Denne vare skaffedes fra en fond af søstre og kusiner, thi vi kendte jo ikke piger, de gik ikke i vor skole.

Min første kærlighed var til Merete, hvis mørke skønhed jeg altid har længtes efter at se igen.

Vi må have danset sammen, stakkels pige, og jeg erindrer, at jeg kom og legede – det må have været uhyre gedulgt for alle kammerater – i hendes hjem. Hendes far var overretssagfører. Hun selv havde sort pagehår, tror jeg, og store øjne, og var mild og blid og lang og tynd og syntes ikke at jeg var så grim som min smukke lyse ven altid sagde, han hvis far var em-beds-mand.

Så var det, jeg havde fødselsdagsselskab. Et af de fine. De kom med gaver. Vi gjorde os umage med de gaver. (Mange år siden brølede jeg af raseri som var jeg min egen far, da jeg første gang præsenteredes for tanken om at mit barn skulle komme med penge til en fødselsdag. Jeg brøler gerne den dag i dag). Alle kom med gaver. Jeg så på dem, jeg glædede mig, jeg takkede, og jeg tænkte med mit 10-årige hjerte kun på, hvad Merete mon havde med.

Så kom hun. Vi hilste mut på hinanden. Hun jog en hånd frem og sagde værsgo. Tak, mumlede jeg og pakkede op. I den lille æske lå en fin sølvblyant, altså sådan en lille smal en med rigtig blyant fæstet i sølv. Jeg blev rød i hovedet.

Jeg ved nøje, hvor jeg stod i den store dagligstue på Hundeparkvej 48-50, lige ved flyglet, øjeblikket er fæstet hvidt og klart og farveløst i mig. For der var en inskription på blyantten.

Der stod, så jeg: *Fru Mern.*

Da gik alting i stykker. Det var altså en gammel, tilfældig sølvblyant, de havde liggende. Fru Merns. Jeg lagde hastigt blyantten til side.

Nogle dage efter hørte jeg, at Merete var syg. Jeg så stadig ikke til blyantten. Jeg blev rød i hovedet af sorg og skam, når jeg bare tænkte på den.

Det gør jeg endnu. Det varede et par år, før jeg så nøjere på den. Der stod: *Fra Merete*. Men vi kendte ikke hinanden.

Det er det smerteligste.

Og da jeg så det, var jeg i København, ikke en Odensedreng, ikke Jens fra Hunderupvej 48-50. Anonym i en lejlighed på Østerbro drejede jeg blyanten mellem hænderne og lagde den rødhovedet dybt ind i en skuffe.

Hjemme var der en vis højtid over de gule hæfter, der hed *Tilskueren*. Sammen med historiske tidsskrifter og georgistiske publikationer gav de herreværelset et præg, som jeg ikke så hos kammeraterne.

Byens mønster blev fulgt, men der var oprør i holdningen. Det skyldtes ikke blot, at P. A. Kruuse var den notoriske radikaler, den eneste i byrådet, men også en dobbelthed i omgangskredsen. Den bestod af radikale meningsfæller og venner, dog alle af borgerskabets fineste gruppe, og den bestod af kunstnere og digtere, nogle nære, andre fjerne. Jeppe Aakjær, Johannes Larsen, Skjoldborg – som vi engang besøgte i Løgstør – og den herligste af alle, maleren Sophus Paulsen, rødhåret, tung, venlig, halt, vidunderlig for en lille dreng, som tegnede på livet løs. Han lærte mig at se en sky. Det var et afgørende øjeblik.

Jeg rendte rundt på byens museer, skamløst benyttende mig af fars formandsskab i alt muligt. Jeg sprængtes mellem historie og kunst. Løsningen lå sommetider i at tage papir med og tegne det, jeg så.

Men jeg så ikke, før Sophus Paulsen tog mig ved hånden og tvang mig til at tegne nogle skyer, sådan som de var, ikke sådan som jeg troede, de var.

Det kan jeg ikke forklare mere om. Jeg husker dagen og stedet, en søndag formiddag og i det gamle kloster ved Sct. Knuds kirke.

Jeg siger ikke, at jeg kan tegne en sky. Jeg siger ikke, at han lærte mig det. Han lærte mig bare at *se* en sky. Og hvor mange gider det?

Der var noget, som hed Fyens Stifts Læseforening, en gammel privat biblioteksorganisation med selskabelige overtoner. Hvem der var formand? Ja, naturligvis.

Læseforeningen havde en park eller have, som nu er offentlig, men dengang kun tilgængelig for medlemmer. Nede ved åen lå bådene i Læseforeningens have. De spillede en stor rolle i vort liv. Vi roede lange ture. Den længste gik til slusen helt ude ved Ejby, og den har sin betydning for mig.

Odense fik et nyt teater. I det gamle havde jeg opnået at se en forestilling, mit livs første og uforglemmelig: Jeg husker to ting: At vi sad i en loge på kongesiden, og at der brændte fakler i den snævre gade udenfor.

Det nye teater vakte vor kolossale fryd. Det var bygget i den fremherskende Odense-stil af arkitekt Niels Jacobsen. Alt i den lignede vort borgerskab: Elskværdigt, urbant, solidt, lyst. Bane-gård og elektricitetsværk og teater havde præg af villaerne i Hunderup- og Langelinie kvarteret. Indeni teatret var venligt poleret birketræ. Og ovre på fjerde række i orkesterpladser, til højre, var P. A. Kruuses to faste pladser. Jeg så den første forestilling. Og den husker jeg: H. C. Andersens Ole Lukøje, pengesæk gennem gulvet. Siden blev teatret et af min lykkes steder.

Fortæppet var af den evige mester Carl Lund og det hænger der endnu. Det viser en udsigt ind over Odense, taget af ude fra åen, omtrent ved Ejby sluse. I forgrunden ses marmortrin og balustrader og engle, der trækker til side, altså lillekongeligt-teater-carllund + Odense. Helt i sin orden. Jeg gyser endnu i dag af fryd ved at se det tæppe.

Fra Læseforeningen roede jeg engang, lille mand, 7 år eller 8, alene den lange seje vej til Ejby for at finde marmortrapperne, balustraderne, og – hvem ved? – englene.

Jeg erindrer hjemturen. Den var ikke bedrøvet. Jeg accepterede. Virkeligheden kunne altså ikke stå sig mod Carl Lund. Det var hele sagen. I En Spurv i Tranedans havde jeg set damen komme op af lemmen. I Cornevilles Klokker havde jeg set – eller var det i De Danske i Paris? – uendelige masser af soldater marchere i baggrunden. Det var virkeligt.

Ikke sådan at forstå, at jeg ikke vidste, at det var teater, men simpelthen at det var bedre på en eller anden måde, havde at gøre med en sandhed, som ikke lod sig kontrollere i Ejby.

Jeg roede til Ejby for at se marmorbalustraden. Den var der ikke.

Det var Ejbys fejl.

Et andet lykkested var skovene om Odense. Jeg cyklede lange ensomme ture ud i de skove, også i de fjernere, f. eks. ved Langesø, og så opdagede jeg små stier og vældige bakker og sad og så på en eng udenfor skoven eller lå i skovbunden og kiggede gennem grønt op til det blå.

Det var ikke sorg, der drev mig ud, det var vel heller ikke længsel efter ensomhed, jeg har altid været omgængelig og holdt af at være sammen med mennesker, havde masser af gode kammerater og gode lege, – jeg er tilbøjelig til at tro nu, at det var et æstetisk behov.

Nå, jeg kan jo have kedet mig.

Det var ellers ikke let at komme til. Haven var stor og dejlig. Vi havde huler. Vi havde træer. Vi havde kammerater. Vi havde naboer og hul gennem hækken til dem. Vi havde farlige fjender i baglandet. Da vi blev en smule større drenge havde vi

OB, hvor tennis og fodbold blev dagen. Da der var spansk syge, måtte jeg blive fra skole i to-tre måneder, fordi mine søstre var syge, men jeg stillede trofast i hver gymnastiktime nede på OB, fordi gymnastiklærerne ikke vidste, at jeg var fraværende. Jeg deltog da i fodboldspillet. Sagen blev afsløret. Rektor idømte mig en grusom straf. Den var efter reglementet. Jeg blev bortvist fra skolen i tre dage. Det var på et tidspunkt, da jeg ikke måtte komme der på grund af sygdommen. Det olympiske vanvid forekom mig ikke komisk, jeg skammede mig hårdt.

Indtil far erklærede rektor for kraftidiot. Ved middagsbordet. Mine begreber om skyld og straf forvirredes.

P. A. KRUISE

P. A. Kruise stod der med store smukke bogstaver over det, der vist dengang var byens mest anselige hus. Det lå midt på Flakhaven, som rådhuspladsen i Odense så smukt hedder. Dér var der torv i min barndom. Koner råbte med deres sager. Kolossale betjente gik langsomt og vommet rundt. De havde spidshuer som gardere og var rare, vi frygtede dem. Lige overfor rådhuset var altså P. A. Kruuses hus, ikke vort hjem, men forretningen. Vi var stolte af den. Den var smuk. Medens vi var børn blev den udsmykket af Sophus Paulsen. En farmaceutisk materialhandel af de dimensioner så man intetsteds i Norden vidste vi, ej heller af den skønhed og med den myndighed. Der var en parfumeafdeling og der var en chokoladeafdeling og der var en sygeplejeafdeling og hvad ved jeg. Der var ude i byen lagre og fabriksafdelinger og ovre under Læseforeningen tre kældre, hvor en rar dame lavede konfekt og ikke var ublid overfor en dreng, og bagved var en stor gård med syreballoner og sække og en mageløs duft, og oppe ad trapper lå store lagre, hvoraf ét med kolossale dåser med salmiakpastiller og andet stærkt og dejligt, i kældrene regerede laboranten Gustav, som var min fætter, en nevø af mor og umådelig rar, han rørte med mægtige porcelænsleve og stødte med vældige porcelænsmortere og han kogte i enorme kobberkedler, her blev nogle af cand. pharm. P. A. Kruuses specialiteter til, jeg kan huske hudcremen Medullerma (hvordan klarer vi os *uden* i vore dage?) og Tandlæge Stürups tandpasta (ak, intet smager som den), og jeg glemmer aldrig duften af laboratorium, anelsen af videnskab, fornemmelsen af fare, in-

derst inde rumsterede nogle, der hed skyllekonerne, og et sted stod vægte så fine, at de var under glas.

Men herligst var *tårnet*. Thi huset havde et tårn. Når der var store begivenheder i byen, steg familien højtideligt op ad alle trapperne og kom op i et umådeligt rum under tårnet og derfra ad endnu en trappe og en lem til det flade tag på tårnet. Herfra beherskede man alt. Man så ned over rådhuset og op på Sct. Knud. Og nede på Flakhaven kom måske kongen kørende.

Halløj og pjank, sagde far om regimentsmusik og officerer (kraftidioter) og kongelighed. Men som formand for Havne- og Kanaludvalget tog han imod Christian d. 10 ved en af de indvielser, som fandt sted, når havn og kanal påny blev forbedret, og han var til taffel om bord på det gamle Danebrog og han spillede bridge med majestæten og kom hjem med denne historie:

– Der sad vi sgu’ og havde det ganske gemytligt, og da vi så skal skifte, siger jeg til ham: Så nu er det os to, Deres Majestæt, og fanden gale mig om idioten så ikke lige så køligt ser på mig og ganske spidst siger: Det hedder nu er det Deres Majestæt og mig ...

Vi anede majestætsfornærmelsen klart og tydeligt ved middagsbordet på Hunderupvej 48–50: Tænk at tale sådan til P. A. Kruuse.

Iøvrigt hed det med fars ord om kongen:

– Når sgu’ aldrig udover oberststadiet.

Og da vi vidste, at en oberst var den allerstørste af alle kraftidioter, løftede det ikke vor beundring for kongen og hans hus noget videre.

Men vi var jo hærdede. Vi var vant til at høre, hvor kraftidiotiske alle mennesker var.

Oppe i tårnet levede jeg lykkeligt. Engang stjal jeg 5 liter maltsaft, som jeg satte mig til at spise deroppe.

Det blev opdaget af Gustav. Jeg glemmer aldrig hans reaktion:

Han skrupgrinede.

Der er da ikke ret og lov til.

Man kan hælde Evers Maltsaft ganske langsomt i sig, nydelsen er uden ende. Tårnet løftede sig skummelt over mig. Jeg satte maltsaften fra mig, opdagede en solstråle et sted i mørket, et clair-obscur, som også var sandhed, et midt-imellem af mørke og lys. Men så kom Gustav altså og afslørede mig.

Udenfor Odense var der verdenskrig. Den blev min opdragelse i avislæsning. Hver gang tyskerne rykkede frem, blev jeg rasende. Far havde sagt, at de aldrig kunne vinde. Og i frøken Hørlycks skole sagde frøken Møller, at Gud ville give os Sønderjylland tilbage, men først skulle tyskerne ødelægges.

Alt gik fremad. Også tallene på tab af menneskeliv. Fremskridt og død, det samme. Men det formulerede jeg nu næppe. Jeg var mere spændt på, om jeg – 10-årig – ville få lov af Nielsen at styre Studebakeren som jeg havde fået lov at styre Adleren.

Nielsen var vores chauffør. Der var ham og kokkepige og stuepige og gamle Karen og Jørgen Havemand.

På et tidligt tidspunkt i mit liv blev min seng flyttet ind i fars mægtige soveværelse. Der var meget koldt, men jeg havde det hyggeligt nok i tremmesengen. Juleaften blev alle mine gaver båret op og lagt på en stol; når jeg vågnede julemorgen lå jeg og så på dem. Andre morgener lå jeg og så på far, der kom splitternøgen ud af badeværelset, hvor han havde taget sit iskolde styrtebad under prusten og stønnen og brøl, så gjorde

han gymnastik midt ude på gulvet. Derefter sleb han sin barberkniv. Engang prøvede jeg den, og den kunne skære den strop helt igennem, som han ellers sleb den på. Det undrede mig. (Jeg kan ikke huske, hvad der skete). Det er spændende at prøve ting. Jeg fandt engang en stiksav i noget værktøj og prøvede, om jeg kunne save mahognigelænderet til trappen ovenpå over. Det kunne jeg ikke.

Jeg kan heller ikke huske, hvad der skete da. Jeg kan kun huske, at jeg har fået klø to gange. Begge gange var det vist forkert. Jeg fik kløene, da jeg vel var 5-6-7 år, bedre husker jeg det ikke. Den ene gang havde jeg fået at vide, at jeg ikke måtte røre de store pærer på fars yndlingstræ. Men så var der en dreng inde i haven og lege med mig – vi havde sådan en stor have, og drenge ville gerne lege derinde –, og han sagde, at hvis jeg ikke ville plukke de pærer af, så gik han hjem. Så gjorde vi det, og jeg kom pærerne i legevognen, men så kom far hjem, og jeg fik klø og blev lagt i seng. Jeg sagde ikke noget om, at drengen ellers ville være gået hjem, men far blev ved at spørge mig, hvorfor jeg dog havde gjort det, hvor det dog kunne falde mig ind, og om jeg ikke syntes, at det var forfærdeligt, når han netop havde sagt, og så tænkte jeg, at jeg kunne trøste ham, for jeg sagde, at de kunne måske blive modne, hvis vi lagde dem ned i frugtkælderen (vi havde sådan en herlig frugtkælder med hylde, vi kunne klemme os ind på, når der ikke var frugt), og så sagde han:

– Nå, du håner ovenikøbet din far.

Så var det jeg fik de smæk. Jeg kendte ikke ordet håner. Men jeg var klar over, at det var farligt.

Den anden gang var der noget æstetisk fint over årsagen, synes jeg endnu. Det var en aften, og vi børn var ved at gå i seng, og så skulle jeg tisse, og en af søstrene var på wc og ville ikke

komme ud, og jeg kunne ikke holde mig. Da jeg nu alligevel begyndte at tisse på gulvet i pigernes soveværelse, tænkte jeg – det husker jeg meget tydeligt – at så kunne jeg lige så godt gøre det lidt festligt, og så løb jeg om i hele værelset og strin-tede til højre og venstre, – jeg mener, når det nu alligevel var gået galt, så hvorfor ikke have noget morsomt ud af det, og pludselig stod far i døren:

– Du, du – du er en *ødeland*, råbte han.

Det var også et fint og fremmed ord. Det er desværre sandt. Han så rigtigt. Og så fik jeg klø, og far var dybt forfærdet.

Han kunne blive så alvorlig og dramatisk, syntes vi.

Huset havde en ret imponant indgang, en trappe med balustrade og mosaik og store planter i prægtige stenpotter. WC på første sal lå lige over hoveddøren, og engang ville min store bror prøve, om han kunne hænge ud ad vinduet deroppe og ramme i blomsterpotterne med en spytklat. Det var han så optaget af, at han ikke så far komme ud ad hoveddøren, og han ramte ham oveni det helt skaldede og altid så velduftende hoved. Far blev ude af sig selv af raseri og stormede som et næsehorn op ovenpå, men Jørgen blev grebet af panik (han må have været 14 år, jeg var vist 5) og låsede wc-døren.

Der stod far og hamrede på døren og hidsede sig mere og mere op, og Jørgen blev mere og mere panisk og turde ikke lukke op. Jeg stod lidt væk og så lammet af panik på det hele. Så vendte far sig om og næsten skreg eller hulkede:

– Han spytter sin egen far i ansigtet.

Så gik han tungt nedenunder, og det var som om jeg aldrig mere ville kunne tale til ham, så skrækkeligt var det. Jørgen måtte dø.

Men vi var vant til drama. Det gik over.

Der var ofte stort selskab, mange, mange glas ved kuverterne, mennesker i kjole og hvidt, dejlige rester, lystige stemmer. Efter middag kom vi børn ind og så til. Damerne med kaffe og likør i den store dagligstue, herrerne med kaffe og cognac i herreværelset. Ofte kortspil. Provinsselskabelighed i den gamle stil. Medens jeg var en lille dreng, kom der ny direktør for Handelsbanken i Odense. Han var gift med en niece af mor og hed Ditlevsen. Han blev min helt. For når han kom i kjole og hvidt til middag hos os, og når de samledes, så ville han ikke spille kort og øjensynlig heller ikke snakke, nej, han gik ud og fandt sin frakke, og i frakken havde han en bog, og den hentede han ind i stuen og satte sig roligt i en krog og læste. Jeg stod og så og så på ham. Det var forunderligt.

De bedste selskaber var dog dem, hvor de snakkede rigtigt, om politik eller om bøger eller historie. Eller far læste højt. Det gjorde han enormt dramatisk. Jeg tilbød det. Også fordi han aldrig gjorde det, hvis vi var alene. Jeg kan ikke huske ham fra hjemmeaftener. Jeg blev så forbavset, når jeg hørte hos mine kammerater, at deres far var med til at klippe julepynt.

Far var i København eller til møde eller i England (tænk, også en gang under krigen, da man kunne blive torpederet, jeg ville gerne prale af det, men mor sagde, at det skulle jeg ikke snakke om, først meget senere vidste jeg hvorfor) eller der var gæster. Hos de andre drenge så jeg sommetider deres far hjemme, og han var med til det, de lavede.

Og deres mor smilede.

CORNELIA KRUISE

Jeg ved aldeles nøje, hvad det første er, jeg kan huske. Armgard, som er 4 år ældre end jeg, og jeg lå og kikkede ud over kanten af fiskerbåden, og *vi så ned gennem det klare vand sandet og søgræsset*, og så vendte jeg mig om, og mor holdt min hånd, og så sagde hun:

– Det må du fortælle far.

Han var jo ikke med.

Stedet må have været enten Vejle fjord eller Baaring vig, har mor senere ment, og så fortalte hun mig mange ting, som jeg havde gjort eller sagt, gode og slemme, men det kan være det samme nu. Hun vidste det alltsammen.

Men det er godt, at det allerførste er noget smukt.

En søndag eftermiddag legede vi i haven, og mor havde været henne hos fru Borchsenius, så kom hun hjem, og der var solskin, hun stod og så på os.

Så sagde hun:

– Det er mærkeligt, når jeg er til selskab med andre damer, så kan de altid fortælle så meget godt om deres børn. Jeg kan aldrig finde på noget om jer.

Det, syntes vi, var synd for hende. Hun sagde det ikke for at såre os men af sit hjertes oprigtighed og kærlighed, og vi følte os ikke fornærmede. Blandt andet vidste vi jo godt, at de andre damers børn var artigere end vi og dygtigere i skolen.

Og desuden kunne vi godt lide, når mor sagde noget, som vi syntes var morsomt, – for det var det da? –, hun var mest temmelig bekymret, kunne vi mærke.

Når vi gik tur med far eller var ude at rejse – det var min stolthed, da jeg gik i 2. mellem, at jeg var en af de drenge, der havde været *to* gange i København, – gik vi på museer og i kirker. Far fortalte og viste.

En dag havde jeg været ude på en af mine lange cykelture alene. Jeg var kommet ud til Dalum og var gået ind i kirken, en 9 års dreng, som havde været i mange, mange kirker, men som aldrig havde været til en gudstjeneste.

Jeg kan ikke huske, om det var et kalkmaleri eller et krucifiks. Men jeg kan huske solen, som ramte noget af bevægende skønhed.

Jeg kan også huske, at jeg satte mig meget stille ind på en bänk. Kirken var lyserød.

Så faldt jeg i søvn, liggende på bænken i Dalum kirke. Da jeg vågnede blev jeg bange og var ved at græde. Jeg tumlede ud og faldt lidt på kirkegulvet. Mit ansigt var vendt op mod alteret.

Der stod én og så på mig.

Om han var degn eller præst eller ingen af delene, ved jeg ikke. Han nikkede venligt og spurgte, om jeg slog mig. Jeg var måske ikke helt kommet til mig selv, for jeg svarede højt og tydeligt:

– Nej, mange tak.

Det blev jeg forvirret af og så rendte jeg ud af kirken og tog min cykle og suste hjem og kom for sent og havde ingen forklaring og prøvede alligevel at give én, som jeg pyntede stærkt på:

„... og så tror jeg, at Gud stod der. Han løftede sin højre hånd og velsignede mig, og hans stemme lød som torden, og han sagde:

– Rejs dig, min søn.“

Det var ved middagsbordet. Far var rasende vred. Men han

så ikke på mig, derimod stift på mor, han sagde ikke til mig men til hende:

– Alle de satans ammestuehistorier.

Hun bøjede hovedet, og vi kunne ikke se hendes ansigt. Som så ofte før forløb hele måltidet i tavshed.

Om aftenen bøjede mor sig over min seng og spurgte:

– Så du virkelig Gud i Dalum?

Jeg har ingen undskyldninger, for det jeg gjorde. Jeg turde ikke lyve højlydt. Jeg nikkede bare ivrigt og gemte ansigtet i dynen for at hun ikke skulle se mig. Jeg blev ved at nikke heftigt. Jeg var bange for at blive afsløret. Måske af Gud, måske af far, måske af at jeg nu sagde noget forkert. Jeg var fej. Jeg var bange for at gøre hende ked af det. Så hørte jeg hende sige *sit vers*. Hun lagde hånden på mit baghoved og sagde meget mildt:

– Kærlighed fra Gud springer lige ud, som en kilde klar og ren ...

Det er måske forkert. Jeg slår ikke op i salmebogen. Men sådan hørte vi mor sige sit vers mange gange.

Sådan blev jeg alligevel velsignet den dag.

Som tak for en løgn.

Der herskede i et stort hus i den viktorianske provins en grundig aktivitet, som en lille dreng kunne opleve meget ved. Mor og de to piger – sommetider plus en barnepige – og gamle Karen var i flyvende fart altid, bilder jeg mig ind. De var i vaskekælderen, de hængte tøj op, de var i strygestuen, de pudsede, de kogte, de gjorde rent, de hængte dyner på lange stænger mellem store bukke, de syltede og de bagte.

Det må være et særligt privilegium at høre til den lille gruppe nulevende, som kan huske en strygestue. Hos os var den omtrent lige for, når man kom ned ad kældertappen. På den

ene side af den lå frugtkælderen med lange, sjove tremmehylder og på den anden viktualiekælderen med de enorme masser af syltetøj og store stenkrugger med æg i noget, der hed præserveringsvæske.

Strygestuen var flunkende hvidkalket. I den stod på en forhøjning den morsomste ovn i verden. Den lignede en gravhund mellem kakkelovne, var lille og lang og smal, og på strygedagen lyste den rødt. Oppe på ryggen af den stod strygejernene, og mor og pigerne tog og satte dem igen med en levende rytme, som man fra et hjørne iagttog med største spænding. Og de modige kvinder spyttede på en finger og satte den mod jernets underside og det susede og hvædede. Hvis de under strygningen skulle sætte jernet fra sig et øjeblik, gik de ikke altid over til den lille vidunderlige ovn, men hver havde på sit strygebræt et skønt støbejernsunderlag til jernet. Der var ét strygejern, der ikke var som de andre. De blev med mellemrum sat hen på ryggen af ovnen, men ikke dét. Det var sig selv. Det var meget stort og tungt. Jeg kunne dårligt løfte det. Det havde plads til glødende trækul inde i sig. Mor brugte det. Det hed et DAMPJERN. Oh, ord.

Dette jern tryllebandt mig. Man kunne se lys inde i det. Jeg kunne ikke tænke mig, at nogen anden end mor måtte bruge det. En dag stjal jeg det.

Det var naturligvis ikke en strygedag. Det var en lang eftermiddag, hvor jeg var alene og måtte gøre et eller andet for at opmuntre mig selv, en stor bedrift. I hvert fald tog jeg med meget besvær det kolossale jern og slæbte det langt ned i haven, hvor jeg agtede at lave bål i det. Men jeg kunne ikke. Jeg kan ikke huske, hvor langt jeg kom, om det blev regnvejrr, om jeg legede noget andet et andet sted, men et par dage efter fandt jeg jernet rustent dernede, og jeg skubbede det ind i det bageste af redskabsskuret længst nede i haven.

Så var det jo væk. Og det kunne ingen voksne begribe. Der blev spurgt, og vi bedyrede alle, at vi ikke vidste noget.

Næste strygedag kom, og gamle Jørgen Havemand havde fundet jernet og gjort det i stand, og en af pigerne brugte det. Jeg så forskrækket til. Men jeg forstod godt. For nu havde jeg gjort det rustent med mit tyveri og min løgn, og så kunne mor nok ikke mere have det hellige jern som sit eget. Jeg bestemte mig til at fortælle hende, hvad der var sket.

Jeg opsøgte hende ved chatollet.

Det var mors højtidelige sted i huset. Det var umådelig fint og stort, syntes vi børn. Nu står det i min stue og alle andre kan vurdere det køligt som et ganske kønt stykke mahogniarbejde fra midt i forrige århundrede, jeg kan kun se det i dets højtid, med ængstelse åbner jeg det.

Ved chatollet sad hun og gjorde regnskab. Ved chatollet hørte hun os i de lektier, vi aldrig kunne, åh, hvor hun trættede os med sit evindelige: Man kann alles was man recht ernst will og fuldt og helt og ikke stykkevis og delt, livsvisdom anvendt på den store tabel og på den første tyske grammatik, og ved chatollet bad vi om det, der ikke ellers kunne bedes om, ved chatollet havde mor ro og tid, på chatollet lagde vi skælvende vore karakterbøger, og vi hørte mors ord, som hun sagde lidt bedrøvet:

– Du ved nok, at far vil se dem.

Det betød loyalitet. Vi syntes sommetider, at det betød grusomhed. Vi tænkte os, at hun måske var ked af det for vores skyld, fordi vi fik så frygtelige skældud af far, nu ved vi alle fire noget andet. Hun var ked af, at hun ikke kunne give ham mere duelige børn at glæde sig over.

Den dag med strygejernet stillede jeg mig ved siden af chatollet og begyndte ad omveje og kunne ikke komme i gang og sagde så pludselig:

– Mor, må Marie stryge med dampjernet?

Mor må have været optaget af noget helt andet. Eller har hun ikke villet forske, ville hun gerne lade mig i fred, fordi hun anede, at jeg søgte ad omveje frem, og hun godt forstod at dette var en tilståelse?

– Det skal du ikke tænke på, min dreng, sagde hun.

Så fik vi ikke talt ud.

Og jeg har aldrig fået at vide, om dette var visdom, kærlighed eller om det var distraktion, fordi den stadige sorg måske just i den stund var blevet levende i hende.

Hun har nok haft noget at tænke på. AT TÆNKE PÅ var et udtryk, vi børn kendte smerteligt godt. Mor brugte det, når vi syntes, at hun så bedrøvet eller fjern ud.

– Nåh, sagde hun, jeg tænkte bare på noget.

Med børns sikre sans for den rette grusomhed brugte vi det næsten som et drilleudtryk. Mor tænker på noget, sagde vi. Vi vidste ikke hvad det var.

Da jeg var ganske lille, passede mors søde niece Beb mig en tid. Jeg elskede hende. Når jeg sov om aftenen listede hun ind og lagde et lillebitte stykke chokolade under min hovedpude, indpakket i et stykke papir. (Jeg har imod alle regler stadig prægtige tænder). En aften har hun ikke haft chokolade og pakkede et lille stykke rugbrød ind. Næste morgen sagde jeg med en dyb stemme, som jeg stadig kan huske:

– Det' Ubrø, Beb.

Jeg er ganske ude af stand til at huske sorg eller skuffelse, men Beb græd lidt, og det var kønt af hende, og det kunne jeg ikke forstå.

Beb's storebror kom og besøgte os. Han var præst. Han var til min skuffelse en smuk, velbarberet mand, der talte som alle andre. Far var ikke hjemme. Præsten Knud Skårup, min fæt-

ter, rejste, før far kom tilbage fra København eller hvor det nu var. Jeg var bange for, at han skulle lugte kristenblod. Der skete imidlertid ikke noget.

Mor var tvilling, næst yngst af 19 børn. Da hun blev født, var hun allerede moster. Det vil sige, at jeg havde fætre og kusiner, der var gamle voksne, gifte mennesker, og mange, som jeg knap kendte.

Mors mor var født Brammer af en statelig slægt (den ældre Hillerømlinje), og hun blev som ung pige opdraget i bispegården i Århus hos sin farbror, den lille, indædt reaktionære, strenge, varme, voldsomme biskop G.P. Brammer. Mormor havde sin slægts åndelige ambitioner. Fra bispegården blev hun gift med huslæreren, der var seminarist og iøvrigt uddannet på det præstegårdsseminarium i Thy, som biskop Brammer drev som præst deroppe. Han hed Jens Christensen og var lidt klejn i det, af god og solid bondeslægt men for bitte til at få gård. Han læste da. En flittig og from mand forstår jeg. Der er et par breve til ham fra biskoppen, de begynder:

- Min gode Christensen, ...

I bryllupsgave fik de to fra hans slægt en ko. Den trak de med fra Århus til Høve ved Skælskør, hvor han havde fået kald. Så blev de der et langt liv, og mor fortalte om sin egen mor, „en lille, fin, spinkel dame, som sad i sofahjørnet“. 19 børn ...

Pigerne skulle opdrages. De delte lærerinde med præstens. Mormor kaldtes i modsætning til andre degnekoner ikke madam, hun hed fru Christensen. De lærte at brodere og lidt fransk.

Som gave hjemmefra fik de flid og fromhed.

Som forbandelse troskyld.

Mor var meget smuk som ung. Da hun var et par og tyve

traf hun P.A.Kruuse, der læste på farmaceutisk læreanstalt sammen med hendes tvillingbror.

De blev gift.

Det nærmeste, jeg har vovet at spørge mor om mange mange år senere, da hun vel var meget mere end 80, hvordan de to dog ... den hidsige unge radikaler og den fromme troskyldige degnedatter, hvordan de dog, om de havde ...,

– Peer var så voldsom, sagde mor.

Tænk, at mor havde været kortklippet, da alle havde langt hår. Tænk, at hun havde været en af de første damer, der kørte på cykel. Hun fortalte, at i 1890 cyklede hun ned ad Frederiksberg Allé, og så stod en herre på fortovet, han tog sin høje hat af for den unge dame og spyttede derpå efter hende.

– Føj, sagde han.

Mor emanciperet? Ja, hun gik endog på handelsskole og tog eksamen og havde, som hun altid sagde, „selveste Weitemeyer“ i geografi. Han var vist professor og lærebogsforfatter, men for os børn var han en stor vittighed, *selveste Weitemeyer* sagde vi til hinanden, – for hvordan kan en stakkels mor sige selveste, om noget ingen ved noget om?

Fars utålmodighed gjorde, at han ikke blev apoteker men i stedet farmaceutisk materialist, som det hed, og som følge deraf og af sin flid og sine evner og sin vilje den store, dominerende P. A. Kruuse.

– I de første år, sagde mor, havde jeg hele personalet til middag klokken 11 juleaften, når de var færdige i butikken.

Hun stod altid bi.

Hun bibragte os sin mors slægts begreber om dannelse.

– Cornelia, sagde Lunning, en af husets vilde, vidunderlige venner, kunsthandler og fantast og siden en stor mand på Fifth Avenue, Cornelia, du er en *dame*.

Men at være en dame på en beskeden måde, selvudslettende fin, – mærkeligt. Damer var ellers fejende.

At mor hed Cornelia var noget af den navneskam, som vor familie bar på som en slags kors, et martyrium, der var besk og bittert, men som alligevel indeholdt elementer af en ubegribelig storhed, mente vi. Jeg kan huske, at Armgard i et raserianfald nede i stikkelsbærbuskene gav sig til at græde over sit navn. Mit var da gudskelov bedre skjult. Jeg hed Jens *Severin*. (Da jeg skulle konfirmeres, gik jeg dagen før op til præsten og spurgte, om han ikke kunne udelade mit mellemnavn, for jeg vidste, at ellers ville kammeraterne få det at vide, nej, sagde idioten fromt, det går ikke *i den stund*). Far hed Peder Abraham. Vores døde bror hed Knud Mandrup Peder. Jørgen hed Hans Ivar Jørgen. Eva hed Eva Margrethe. Vi to små følte, at vi var martyrer.

Vi bar på slægten.

(Forresten skal far roses. Efter 1933 underskrev han ikke sine forretningsbreve til tyske droge-firmaer „P. A. Kruuse“ men „Peder Abraham Kruuse“. En dag virkede det. Han fik en forsigtig forespørgsel, om han var jøde, han svarede: *Leider nicht, Peder Abraham Kruuse*. Så handlede han kun med engelske firmaer derefter).

Cornelia var et mærkeligt navn. Vi vidste nok, at det var sært, men på en måde syntes vi, at det var fint. Mor fortalte, at hun blev kaldt Corna hjemme, og hun fortalte om den gamle gode mand i Høve, der stædigt kaldte hende for Cornelius.

Så smilte hun hen for sig og sagde:

– I juletiden hilste han altid alle med de ord: „Goddag og det lille barn Jesus.“

Bedstemor sagde lidt vrissende:

– Kanelie.

Mor var tabt bag af en vogn.

Hun fortalte det selv. Hun og hendes tvillingbror Martin (den rare onkel i Svendborg, som vi elskede, endnu én af „din uduelige familie“, denne familie, der mystisk bar skylden, når vi var mindre dygtige i skolen) var småbørn, da de sad bag på et løst agesæde i en vogn, som kørtes af deres meget ældre søster og hendes kæreste. Ved et ryk i vognen gled stolen bagi ned på vejen og der sad de to børn og lo i støvet op til de store blomster i grøfttekanten, medens de elskende intet sansende kørte videre.

– Jo, sagde mor, jeg er tabt bag af en vogn.

Goddag og det lille barn Jesus, tænkte jeg.

Sådan hang det sammen.

Far gik på jagt. Han havde bl. a. jagten på Sandholt, et gods i det sydlige Fyen. Jeg troede i grunden, at han ejede det, men han ejede kun skytten, til hvem han sagde de frygteligste ting om skyttens oldemors dyd i 1808, da spaniolerne lå her, skytten var nemlig gnistrende mørk, mærkeligt at han aldrig skød far.

Der var altid hunde hjemme. Pointere. To sad hos far under måltiderne. De savlede, og han stak dem godbidder. Flere hunde blev opdraget hos skytten på Sandholt, spanske Martin, hvis oldemor gav mig mange spekulationer, men som de rykkede frem og blev ældre og dygtigere eller muligvis mindre dygtige og da kom til at bo i Odense, kom de os nær. Vi levede med hunde. Den kæreste af dem alle hed Diana. Jeg har et stort billede af den. Jeg sov hos den.

Den aften Diana døde, var mor den, der ikke sagde, at det var da kun en hund.

SØLVBRYLLUP

Der var ikke nogen, der syntes, at vi var særlig søde eller artige, tror jeg, og det skal de nok have haft ret i. Men alle i huset var rare mod os. Vi holdt af gamle Karen og Nielsen og Jørgen Havemand og pigerne og de holdt af os. Mor sagde til os, at kun den største høflighed kunne tillades overfor tyendet. Det hed tyendet. I den verden, vi kendte, var der ikke sociale problemer. Vi var børn af P. A. Kruuse. Og når man ikke har sociale problemer og altså ikke skal hævde sig, kan man let være høflig. Jeg fulgte sommetider med mor, når hun med kurv under arm besøgte gamle mennesker i stiftelser eller små lave hvide huse, hvor der lugtede af kål og var mange nipssager og jeg skulle være stille og trykke pænt i hånden og bukke. Jeg bryder mig ikke om kål.

Da jeg var meget lille, skal jeg have været rar. Engang råbte gamle Karen vredt til mig:

– Og det var dig vi kaldte den lille go'e.

Se, det havde jeg ikke vidst, og det blev jeg ikke bedre af at høre.

Mor blev vred og ked af det, hvis vi var uhøflige. Eva, der var varm og hjertelig og voldsom og hidsig, havde fars dramatiske sans i særlig grad og kunne støde på, men hun græd sig glad igen, hvis vi ikke drillede hende. Hun og jeg havde i et par år en fælles hemmelighed: Vi vidste, at vi måtte være „aborterede“, som hun sagde. Vi var nemlig grimme og med opstoppertud, medens Armgard og Jørgen havde rigtige næser. Det var klart. Desuden følte Eva sig forfulgt og tilsidesat i mange henseender („Mor, mor, grengene griller“ lød hendes

fortvivlede råb gennem huset, når Jørgen havde kammerater på besøg), og jeg som yngste kunne let blive en lidende, thi den yngste kender denne fortvivlelse:

At ligge i sengen en sommeraften, når alt er lyst udenfor, og de voksne sidder i haven og snakker højt, og andre børn leger og råber og ler.

Så vi var tydeligt nok adopterede.

Fra et dårligt sted.

Loftet var vidunderligt, og det var hele huset. Der er dette ved at være vokset op i et meget stort hus og en meget stor have: *Alt er tænkeligt*. På loftet kunne vi lege i det uendelige. Der var afsatser og huler og store flader. Kammerater bragte alle deres tog og dampmaskiner, og vi anlagde kæmpebaner. På loftet gemte Armgard og jeg os med dukketeatret, før vi fik det, den jul.

Vi var i den lille gård mellem garagen og køkkentrappen. Lige før jul. Så kom et par mænd med en kæmpekasse:

– Det er et dukketeater, at vi sku' aflever' hos P. A. Kruuse. Idioter.

Tåber.

Vanvittige: Det er et dukketeater!

Vi flygtede langt ned i haven i sne og kulde og klamrede os fortvivlet til hinanden.

Adam og Eva, et søskendepar, som var blevet tvunget til at spise af kundskabens træ.

Med stor hemmelighedsfuldhed blev det bokset langt op på loftet og gemt inde i et særligt rum med hængelås. Men nøglen hang i køkkenet. Og er synden kommet ind i verden, fortsætter den. Vi sad i stadige fordybelser med at løfte og kigge, og vi sank længere og længere ned i sumpen: Synden mod juleaften.

Den var hellig. Alt var hemmeligt. Bedstemor var på besøg. Far var hjemme. Vi to små blev sendt i seng klokken to om eftermiddagen. Vi lå og fortalte hinanden historier, eller vi lå tavse og så på gløden bag marieglasset i kakkelovnen. Det var vidunderligt, vi blev dødtrætte.

Så havde vi hvilet og julemiddagen serveredes i spisestuen.

Den bestod af risengrød – med mandel, og mandelgaven var altid noget, der hed et luksusbrød fra P. A. Kruuse, marcipan og blød nougat, og Eva blev hvert år fortvivlet, når hun ikke vandt den, vi var alle dødsensangste for at hun ikke skulle vinde den, og hvis bedstemor fik den, var vi mest ulykkelige, for hun pakkede ikke engang op, hun sagde bare:

– Den tager jeg med til Gunnar og Else i Marslev, *de får aldrig så meget.*

Og så så hun på os.

Risengrød og derefter gåsesteg med svesker og det hele, og så en dessert som barokt nok bestod af masser af flødeskum og store svesker med mandler lagt ind for sten.

Efter bordet tog de ud, jeg ved ikke hvem, bestemt ikke mandspersoner, og så sad vi børn alene med bedstemor i mørke i spisestuen foran fløjddørene til dagligstuen, hun fortalte, og så kom mor og pigerne og gamle Karen, og så læste mor Peters Jul for os allesammen, og man hørte far pusle derinde, og så råbte han barsk sit:

– Nå!!

Og Peters Jul blev aldrig færdig, for nu ordnede vi os med den yngste forrest og hele raden i aldersrangfølge, og så slog far dørene op, og træet strålede. Vi havde ikke været i den stue siden lillejuleaften. Hele juleaftensdag sværmede Armgard og jeg omkring fløjddørene, men alt var bundet til og forseglet og lukket, og når voksne kom med pakker, blev vi jaget langt bort. Nu var belønningen der.

Vi sang godt nok julesalmer. Far sang for. Ingen spillede på flyglet. Ikke en eneste af os kunne synge det mindste. Vi sang, og vi sang, forkert og vildt og herligt. Min bedste julesalme var *Velkommen igen, Guds engle små* og så det sted med flammesværd.

(I frøken Hørlycks skole havde første klasse lov at vælge morgensang, hvis de havde fødselsdag. Det var min fødselsdag d. 6. april, og den faldt i påsken. Lige efter påske fik jeg taget polypper ud. Overlæge H. C. Andersen sagde: Sæt dig på stolen, dreng, og spænd fødderne rundt om stolebenene, dreng, ellers sparker du mig, dreng, og hold så den skål under munden, luk op, *så*, og det væltede ud med blod og sager, og jeg holdt fast om stoleben og på skål og kastede vist også lidt op, og mor og jeg kørte i droske hjem, den havde blåt betræk, og mor sagde, at nu måtte jeg ikke grise på det, og dagen efter var jeg i skole igen, og så sagde frøken Hørlyck, at Jens jo havde haft fødselsdag i påsken, og hun havde hørt, at han havde været så flink, da han fik taget polypper ud, og derfor, da ingen anden dreng i første klasse havde fødselsdag, skulle Jens i dag – det må vel have været midt i april og foråret spirede i mit sind og solen spillede ind over den lille morgensang-sal i første etage – have lov at vælge morgensang, og alle så forventningsfuldt på mig, og hr. Toft (en berømt komponist, Alfred Toft) sad ved klaveret og så mod mig med en løftet hånd, og han havde hvidt fipskæg, og jeg sagde:

– *Velkommen igen, Guds engle små.*

Så lo de allesammen, og så sang vi I alle de riger og lande, og siden har jeg afskyet den sang, skønt jeg elskede Ingemanns romaner).

Jo, min bedste var *Velkommen igen, Guds engle små*. Men vi stred os gennem mange og så sang vi Højt fra træets grønne top, og i mellemtiden var store bror Jørgen blevet væk, og så

kom julemanden med gaver, og vi var ligeglade med, at vi vidste, at det var Jørgen.

Senere sad far inde i herreværelset og læste Blæksprutten, og da indtraf julemiraklet.

Han sang viser for os af den.

Han kunne ikke synge, og vi kunne ikke forstå; det var helt vidunderligt.

Og mor sad og så ud som om hun TÆNKTE PÅ NOGET.

Juletræet blev stående til nytårmorgen. Nytårsaften blev det tændt igen. Da var huset fuldt af kjoleklædte herrer og silkes damer, og vi blev oppe til 12, og champagne knaldede, og siden lå vi henrykt, medens vi oppe fra gennem husets mange sære kanaler til varmluft hørte latter og klingende glas i stuerne. Der havde været torsk til middag, og far fik naturligvis hovederne og tungen.

En nytårsaften holdt en af herrerne, Hjorth, Borchsenius, Saunte, Black, hvem ved jeg, jo: Den blide tandlæge Brahm med boret, som han trådte med foden, tale for mor.

- *Du milde Cornelia.*

Vi forstod det ikke rigtigt, men det var dejligt og lidt farligt, og jeg ved, at jeg så mor kigge frygtsomt hen på far.

- Nå, ja, ja, snappede han, så skål da - *allesammen.*

- Tak skal du have, Brahm, sagde mor bagefter, men det var der ikke mange, der hørte.

Nytårsaften var vi børn med til middag. Det var ikke før faldet os ind, at man kunne hylde mor.

I det hus hvor far fik alle hoveder og tunger og udtalte sig om vinen, som han tog hjem i fade, og smækkede med tungen og berettede, hvad Ove Rode sagde til ham forleden i København - Der var ligesom ikke plads.

Min storebror var en helt. Da han ikke ville lære den latin (skønt udgiveren af Mikkelsens bog var lektor Schönau, et fornemt menneske, gift med mors niece, – og så kunne man nok tænke, at han hørte til „din udelige familie“), kom han i realklassen på latinskolen, hvilket var den største *skam*, og far sendte ham i lære i Næstved hos et andet stort købmandshus, hvor han fluks fik gigtfeber og kom hjem og lå i månedsvi, tilset af den perplekse huslæge, som tilsidst ikke vidste bedre end at sige, at han måtte til et bedre klima. Men før den tid havde han et lille sæde på stangen på sin cykle, og han kørte mig lange ture, engang drak vi hemmeligt en rød sodavand på en kro. Da han blev sendt til Madeira, kom der eventyr til os alle. Og han var der i syv år. Engang rejste mor og Eva ned for at besøge ham et år, tror jeg. For Eva var også sluppet ud af skolen.

Mor var så bedrøvet på banegården, da de kørte til Esbjerg. De skulle med et engelsk skib fra Southampton. Først sejle til Harwich. Hun blev ved at se på os. Far var ikke med, han var i København, til møde.

Da julen kom det år, lavede jeg en gave til mor. Der var ingen tvivl i min sjæl, hun *tænkte* for meget, hun var for ofte ked af det, hun skulle bare smile, det ville far godt kunne lide.

Så købte jeg et hæfte med en populær sang: *Smil, oh, smil, det er smil, der gør dig smuk.*

Jeg klippede alle ordene ud – for melodier rager ikke os i familien – og klæbede dem skævt og besværligt op på et stort hvidt ark.

Og det sendte jeg til Madeira. Jeg var nok 12 år.

Hvor må jeg have såret hende.

Hun takkede mig så kærligt og skrev at hun skulle nok ...

Genforeningsommeren var Armgard og jeg på cykletur i Sønderjylland. På vejen besøgte vi i Kolding vor onkel justitsråd Møller fra Landerupgård, nu enkemand. Vi ringede på og kastede os om halsen på ham og jublede:

– Goddag, goddag, onkel Møller.

Manden kyssede os begge venligt og sagde:

– Goddag, goddag, børn, ja jeg er nu ellers ikke onkel Møller.

I Sønderjylland slugte vi alt med øjnene, og vor historiefornemmelse blev styrket, og vi besøgte farbror Adam, som var blevet amtslandinspektør i Sønderborg og var radikal ligesom far, og tante Valborg, som var meget sød mod os. Hende så vi altid med spænding på, for bedstemor havde engang siddet ude i Marslev og vist os børn billeder i et familiealbum og sagt, at *nå der er Valborg*, kan I se, børn, hun har *smalle læber*, det har alle onde mennesker. Men hun var ikke ond. Hun var rar. Nå, vi vidste, at det de Kruuser sagde om hinanden skulle vi ikke tage for tungt.

Hos justitsråd Møller på Landerupgård blev far og mor gift i 1896. Moster Anna var mors ældste søster og hende i forældres sted. Jeg kan huske den pinse, da det var 25 år siden.

Eva var på husholdningsskole i Silkeborg. Jørgen var på Madeira. Medens Armgard og jeg hørte på det, sagde far:

– Her har du 200 kr., jeg har bestilt værelse til dig og de to små på Christiansminde i pinsen.

Vi syntes det lød flot og mærkværdigt, hvorfor nu pludselig det?

Men pinsedag ved Svendborgsund sagde mor pludselig:

– I dag har vi sølvbryllup.

I fars soveværelse og i herreværelset var mange bøger. Jeg læste en masse af dem. Jeg læste alle Jonas Lies romaner og skuespil. Jeg læste alle Holbergs komedier. Jeg læste alle Oehlen-schlägers værker.

Men bedst var nu Gøngehøvdingen.

Oppe udenfor et af soveværelserne eller i gangen til det store gæsteværelse stod et skab med legetøj og bøger. Mellem dem var Grimms eventyr. Der var illustrationer i, som jeg ikke turde se på. Men der var andre som jeg igen og igen studerede.

Et billede glemmer jeg ikke. I en bondestue sidder mand og kone og spiser. I et hjørne sidder gammelfar med en træskål. For han rystede sådan på hånden, sagde de unge i historien, at man ikke kunne have ham ved bordet eller give ham en skål, han kunne slå i stykker.

Men forrest på gulvet sidder en lille dreng og snitter i en stump træ.

I historien spurgte forældrene ham, hvad han lavede.

–Jeg skærer en træskål til jer, til I bliver gamle, svarede han.

Det græd jeg meget over. Jeg bestemte, at jeg ville være god mod min mor, når hun blev gammel (men vistnok ikke før). Far kunne man ikke sådan komme til at være god mod, mente jeg.

Odense gik sin trygge gang. Alt lå i så faste rammer som julen hos os.

I tredje mellem havde jeg inviteret Berthe Qvistgaard til skolebal. Det blev nu ikke til noget. For vi rejste til København, mor, Armgard og jeg.

En nat havde far grædt nede i stuen. Og nogle dage efter sagde mor, at nu skulle vi rejse og bo i København.

Og det syntes jeg var spændende.

Hun græd ikke, da hun sagde det til os, og jeg løb så ned og spillede fodbold på OB.

Far var ude at rejse i den følgende tid. Mor dirigerede pakning. Vi legede. Poul Kirchhoff fik en rød sodavand af mig for at overtage Berthe.

Jeg spillede fodbold. Og en dag rejste den ensomme med det store læs og de to små.

DET FØRSTE MÅL

Huset var stygt og storborgerligt. Det lå på hjørnet af Jagtvejen og Hunderupvej. Med det markeredes overgangen til byens fine kvarter.

Det var rødt. Der var et spir. Haven var stor i alle retninger og havde en kerne af plæner, af drivhus, af gammel pavillon og længst nede, helt bag ude, et redskabsskur.

På lågen sad et messingskilt, pudset og pudset og pudset, altid skinnende; med skriveskrift som lignede fars stod *P. A. Kruuse*. På gårdet lidt ved siden af var et emaljeskilt: *Spyt ikke paa fortovet*. Et lorrainekors (de Gaulle) stod over formaningen. Folk fik tuberkulose dengang.

Der var stoppested for sporvognen udenfor vores låge. Meget naturligt. Så kunne P. A. Kruuse og hans familie stå på og af sporvognen i behag.

To store birketræer var havens stolthed. Der var også en krocketbane. Engang blev Eva så vred over en krokade, at hun slog Armgard for panden.

Ikke langt fra krocketbanen var en nøddegang uden nødder og store arealer – syntes jeg – med stikkelsbærbuske og ærter. I et hjørne groede vilde mængder af liljekonvaller. Vi havde også en stenhøj og en høj med bænke, lysthus, omkring en vældig platan.

Dette træs sårede elefantstamme plagede mig.

Udenfor hovedtrappen stod mægtige solsikker. Huset var disponeret sådan, at køkkener, entré, spisekammer, wc'er etc. vendte mod syd. De fleste stuer med store vinduer vendte mod nord. Det gjaldt at se og ses. Odense.

Jeg er født i det hus.

I dets store stuer, kældre, køkken, loft, værelser, gange, i dets rummelige have, gård, garage, i dets fornemmelse af urokkelig gammeldags tryghed hørte jeg til.

Far havde fjederstøvler. Hans tøfler stod et bestemt sted i entreen. På væggen i hans stue hang forfædrene. Fars skrivebordsstol var oldefars, doktorens. På en chifonière stod sølvlysestagerne fra tipoldefars hjem, provstens stager. I familiebibelen havde et par hundrede år tegnet sig med skiftende skrifter. På loftet kunne mærkelige huler bygges, og lange baner af legetøjstog kunne etableres. Engang købte store bror Jørgen en hel kasse negerkys. Engang stjal *en gadedreng* (definition: dreng, der boede i gader, vi ikke kendte) sytten tinsoldater fra en grusbunke, som var lavet til fæstning. („Nu skal I rende ned i haven og gemme jer“, havde han sagt til Jørgen og mig), og tinsoldaterne var ikke mine. For det måtte jeg ikke have. Vi måtte ikke have tinsoldater, og vi måtte ikke holde Familie-Journalen. Vi skulle hverken være militarister eller have smagen fordærvet. (Der var et sted, hvor de havde tre indbundne årgange). I et mægtigt gammelt rodeskab lå Grimms eventyr. Den havde farlige billeder. Jeg vidste, hvilke jeg skulle blade forbi med lukkede øjne. *Pigerne* var altid rare, kokkepigen altid tykke, og man kunne for to øre købe brusepulver, hvoraf man ved køkkenvasken lavede det dejligste himbersaftvand. Når det var jul lavede man kagemænd af brunkagedej. Sødssuppe med gryn i var væmmeligt (spis så op dreng) og den fornemste af alle retter den specielle pærepej af de meget store pærer fra haven.

Selskaber var vidunderlige og hyppige. Når de voksne havde rejst sig fra bordene med de mange glas foran hver kuvert,

og når pigerne var ved at byde likør rundt i den store dagligstue og cognac i herreværelset, undersøgte vi bordet for rester, både vine og søde sager. Det dejligste var den fjerne latter, når vi var sendt i seng. Oppe fra soveværelserne kunne vi tallet være forunderlige gamle luftkanaler fra husets tidligste dage høre pludselige brudstykker af samtaler („Ak, så godt skal De ikke tro om Deres medmennesker, hun har i hvert fald flere gange været i“ – lav stemme) eller korte latterudbrud, som fulgte efter de besynderligste ord, og når vi ikke længere lå lyttende over de små åbninger til luftkanalerne men trygt med dynen om os, blev selskabet til klanger krystalfjernhed, den sikre summen af at her, her, i dit store, gode, røde hus, er verden, her.

Nytårsaften var vi oppe til efter 12. Vi fik kogt torsk sammen med de kjoleklædte voksne og boltrede os i vellevned med kranskekage og duft af cigarer, en hånd på håret (opfindsomme ord af en mand: „Nå, min dreng“), stille hængen bag en voksen ved spillebordet, et pludseligt skift hen til en damegruppe med silkekjoler hen ad gulvet og de sjove likørglas aldeles tomme (ydmygende ord af en kvinde: „Men har du fået nyt matrostøj?“), vægtige, alvorlige, skønne, vittige ord fra far, knald af propper, skummende glas, klokken 12, citronvand og „Nå, kan I så se at komme i seng, børn.“ Det nye år suste ude på gaden. Gadedrengene kastede skruptudser. Vi sov saligt med lyden af fars deklamation dernede, det store nummer, kraftstemmen: HVOR DÆLEN BLIR JOLLEN AF? – og så med dyster styrke, medens huset forstummede under nytårsnatten og juletræet genfødt brændte sluttelig ned, for de kjoleklædte med trætte hvide veste og for de silkekjoleklædte med matte fichus, for de blussende, mætte ansigter og sitrende øjne: ENGELSKERNE SOCIALISTER, fjernt lød det op til vore små, tætte dyner:

*Og han tager ordet
derinde bag skænken oppe på bordet:
Mod kirke og stat og guldtyranniet; –
så ryddes knejpen af politiet.*

Vi sov mere og mere ind; langt nede i de gyldne lysende rum
fars drastiske stemme,

*Ilden fra „Østens“ sorte fabrikker
kaster et brandskær op imod skyen. –
Er det kommunens dekret over byen?*

Og så ikke mere at huske. Dernede gik de til natmaden i
den nyskabte spisestue, årets første måltid, østers eller hummer,
jeg ved det ikke, smukke smørrebrød, jeg ved det ikke, jeg sov
trygt med et vældigt brøl: *kommunens dekret over byen.*

Kommunen boede på byens torv, Flakhaven, lige overfor far.
Engang imellem gik han derover. Han var formand for dit og
dat. Han var kommunen.

– Hvad synes du om vore nye gadeskilte, min dreng? spurgte
han en dag. Vi gik tur i et af de mange anlæg (formand
for forskønnelsesudvalget).

Kommunens dekret over byen. Nej, det har aldrig skræmt
mig. (Gadeskiltene var vidunderlige, fandt jeg, nogle af dem
findes endnu, de er røde, hvide, lueforgyldte, har en buet
overkant, er odenseanske over al måde, hvilken umage at gøre
sig med et gadeskilt, hvor måtte vi igen bekræftes i, at dette
var den forunderligste by).

Der var noget, der hed „at begynde på OB“. Man skulle være
så stor, at man kunne bevæge en fodbold eller løfte en ketcher.
Så åbnedes en ny verden af herlighed.

Jeg må formode, at det var omtrent samtidig med at jeg begyndte at gå i skole men måske var det først året efter, at jeg begyndte på OB.

Odense Boldklubs anlæg lå i eller ved Munke mose, en dejlig park, for mig står det som om man altid kom cyklende ned ad en lille, mørk allé for at suse til venstre ind mellem de to fineste baner, opvisningsbanerne.

Den til venstre rummer to sære erindringer. Der var i mine barneår en spiller, som optog os enormt. Han var en af de førende og en venlig mand. Det lykkelige ved ham – han hed ingeniør Linde – var, at han havde skæg. Et stort, smukt mørkt fuldskæg. På en tennisbane. Ja, nu forbavser det vel ingen. Det var dengang af en helt betagende virkning. Jeg kunne hænge hypnotiseret omkring den bane, når hr. Linde spillede. OB var en klub for smukke folk. Mennesker i presede, hvide flonelsbenklæder, mennesker i lysende hvide skjorter, mennesker med støvende hvidkridtede sko. Linde var den smukkeste af alle. Thi som en skøn trods stod hans fir-kantede unge sorte skæg i hvidheden. Jeg husker ham bedst, når jeg ser Kristus af El Greco.

Det er det ene store ved banen til venstre. Den fineste turreringsbane. Det andet er damelår.

Det var en dag i regnvejr. Når det ikke skyllede fuldkommen vildt og når ikke de barslidte målfelter var blevet til pløre, generede regnvejr os ikke meget, vi kunne altid spille fodbold. Den dag var regnen holdt op, og opsynsmanden, jeg tror bestemt han hed Christoffersen, havde endnu ikke sagt, at vi godt kunne spille tennis. Vi stod nogle drenge og hang op ad hønsenets-hegnene omkring tennisbanerne.

– Har du prøvet damelår? sagde én.

Det havde jeg ikke. Jeg interesserede mig heller ikke for sagen. Men ordet var besynderligt og eksotisk.

- Vil du prøve? insisterede han.

Nu er det sådan mellem små drenge og lidt større små drenge, at de større meget ofte tilbyder *prøver*. Man skal være forsigtig. Vil du prøve et hestebid? Vil du prøve en kindhest? Vil du have franske manchetter?

Jeg svarede ikke.

- Kom nu, sagde den anden, og gruppen var blevet interesseret. Det afgørende ord faldt fra én i den:

- Jens kender ikke damelår.

Da gjaldt det at være rap. For ellers ville en sang begynde, en som meget vel kunne forplante sig op gennem byens gader og på dens villaveje som et signalement og en evindelig skændsel:

- J-ens-KEN-nerigge-DAME-dame-LÅHR.

Så prøvede jeg, og det var vidunderligt. Du skal bare, sagde han, stille dig i døren ind til banen, og så skal du anbringe dine to håndflader på hver side af det våde hønsenet og gnide dem let og fint mod hinanden.

Det var som et billede af Chagall, en lækker uskyld, et spil på sensuelle glæder af paradisisk renhed. En ædel onani.

Ingen forklarede mig vist nogensinde, hvorfor det hed damelår. Måtte ejerinderne af denne silkeglathed tilgive mig, at jeg sommetider er blevet distræt og har tænkt på tennis og hr. Linde med det sorte skæg.

Omvendt er det jo da også gået. Tennisbaner får mig til at tænke på damelår. Og på fuldskæg.

Uskyldens problem er overvældende. Den er skyldig uden at vide det.

Der var to træpavilloner. Den ældste var til omklædning. Den ramme luft forlader aldrig mine næsebor. Den kender alle, der er kommet ind med 21 andre drenge fra en fodboldbane,

sved og snavs og rygende skoldende styrtebads-stråler, alt for små håndklæder, der havde været vredet om cykelstyret – ikke en lugt, en luft.

I den anden spiste vi lagkage.

Der var en lille smule udskænkning. Røde og gule sodavander. Senere det meget moderne sportsvand. Dertil spiste man fru Christoffersens abrikoslagkage. En hel lagkage kostede to kroner. På væggen hang et diplom, hvorpå der stod, at OB var blevet provinsmester i fodbold et år.

I denne pavillon kunne det ske, at vi meget nær på så vor barndoms helte. Jeg kendte en af førsteholdsspillerne rigtigt. Han spiste i nogle år middag hos os hver dag. (Det var en måde, hvorpå værdigt trængende enkers unge børn kunne hjælpes dengang). Han hed Aage Andersen og var bankassistent og især højre wing på OB's førstehold. Med lorgnetter. Han refererede kampene i Fyns Venstreblad og udøvede sommetider skarp kritik af sig selv. Det er en af min barndoms uudgrundelige stunder, da jeg – vel i 10-årsalderen og selv højre wing på et af OB's drengehold – oprørt havde læst i Fyns Venstreblad en mandag morgen, at Aage Andersen vist trænger til en længere pause borte fra førsteholdet, og derpå ved middagsbordet udtrykte min oprørte forargelse over denne grove form for journalistik, jeg ville så gerne trøste Aage, og fik dette svar over suppen:

– Nå. Det har jeg selv skrevet.

Noget så eventyrligt dristigt og prægtigt og mærkværdigt – det er uforglemmeligt. Med et sæt blev verden større og mere broget.

Det var som når en undersøisk svømmer pludselig dukker ind i en drømmeverden af kulørte koraller og med slyngede planter og elektriske kæmpeål. Upålideligt, vildt, skønt:

– Nå. Det har jeg selv skrevet.

En anden helt var holdets højre back. Han kaldtes Bos. Jeg gik lange perioder bagefter ham op ad Hunderupvej. Ti skridt bagved. Han skød med kolossal kraft. Vi vovede endog i OB at påstå, at han var lige så stærk som en københavner, men det var dog vist kun mellem os afsindige smådreng.

En træningsaften bibragte han mig en stor oplevelse, jeg tør nu kalde det for et ridderslag i fodbold.

Vi drenge var smidt af banen, men vi opholdt os rundt om den, medens heltene varmede lidt op med skud på mål og sligt. Det var en våd aften, bolden var svær, læderet tynget af fugt, men Bos kunne skyde, så det bragede. Måbende stod jeg bag målet, som var uden net – det kom kun frem til søndagens kampe.

Så drøned kongen over alle højre backer.

Hans kanonkugle fo'r forbi målmanden. Den kom som en af Tordenskjolds eller Niels Juels eller de slemme svenskeres farende gennem luften.

Jeg fik den i maven.

Jeg kom hjem i min seng.

Lykkelig.

Med lagkagen i klubhuset var det sådan, at de store drenge eller unge mennesker lovede os små fyre en prægtig præmie, hvis vi kunne spise en hel abrikoslagkage indenfor et vist antal minutter, jeg kan ikke huske det stipulerede tal.

Vi skovlede os med stive udstående øjne gennem kagen.

Præmien var én til.

Vi havde rigtig huslæge. Han hed dr. Svendsen, overlæge Svendsen, og han var meget berømt i vor familie for tre ting. For det første var han forfatter til dr. Svendsens nødhjælpes-bog, en Røde-Korsudgivelse i utallige oplag. For det andet gav

han os altid røde dråber, som smagte vidunderligt. For det tredje var han manden bag vores storebror Jørgens kur, som vi altid hørte om med uhyre beundring: Da drengen var spæd, skrantede han, og dr. Svendsen ordinerede cognac i mælken.

Når far fortalte folk om det, ventede vi altid åndeløse på sidste sætning:

– Og knægten fik sgu *gø'* cognac.

Han blev da også en kærlig og herlig storebror for mig. Han fik sat sadel på stangen på sin cykel og kørte trofast rundt med mig, indtil jeg selv kunne træde pedalerne. (Træpedalerne. For drenge fik dengang cykler, der var så meget for store til dem, at pedalerne blev gjort dobbelthøje med træklodser og sadlerne sat helt ned på stangen. Så havde vi cykel til at vokse med).

Han var et eventyr af en storebror. Ikke blot havde han spyttet sin egen far i ansigtet – ovenfra – og indkøbt en hel kasse negerkys og været låst inde for at læse latin, han havde også en lille hest, som spillede med i Nitouche på Odense teater, og han havde ligget i sengen et helt år af gigtfeber og rejste siden til et dengang ubegribeligt fjernt og vidunderligt sted, som hed Madeira, hvorfra han skrev lange kærligt fortællende breve til sin lillebror. Dér kørte de på slæde ned ad bjerget – uden sne. Hvem har slig bror?

Han tog mig med på min første gastronomisk tænkte ekspedition, en indvielse. Vi kørte på cykel fra Odense til Himmelbjerget – overnattende i en kro før Vejle –, og vi fastholdt at standse ved hver eneste landevejskro, hvor en ny citronvand kunne smages. Vi gennemkørte Østjyllands bryggerier. Jeg husker ikke resultatet.

Fra OB har jeg medført en stump livsvisdom, som stadig klinger i mine øren på det herlige prinsessesprog, odenseansk. Hel-

ten, der udtalte det, var en stor dreng, som vi beundrede meget for hans kraft, skønhed og hjulben. Han hed Krille. Når vi begyndte en fodboldkamp under modgang, råbte han til os:

– Dem a' der får det første mål tav'er alti'.

Som al anden virkelig værdifuld livslære er det en angribelig men brugbar sætning. Hvem har sagt at logik har med livets alvor at gøre.

Han råbte det vitterligt engang, da vi var bagud – tredje drengehold – med 11 mål.

Jeg er glad for at være fra Fyn.

DØDEN I HJERTET

Med undren ser jeg ned gennem det uklare bølgende, som ligger mellem barndommen og mig selv. Kan jeg slutte noget om mig ved at tænke på den dreng og hans enormiteter, de streger, der nu synes at have en karakter af en dæmoni, som kan være pudsigt, poetisk eller lidt uhyggelig?

Nok ikke andet end alle vil kunne, når de tænker for meget og for grundigt på, hvem de var og er.

Da denne Jens var så stor, at han kunne ringe op på en telefon, var han en dag meget alene i det store hus.

(Tomt var det vist aldrig eller sjældent. Jeg kan kun huske én eneste gang, da jeg var panisk alene hjemme. Det må have været en ganske kort tidlig aftenstund. Da overbevistes jeg om, at mænd listede omkring i skumringshaven udenfor. Jeg ringede til min klassekammerat Aksel Jørgensen og sagde til ham:

– Jeg er alene hjemme. Der lister mænd om i haven.

Han blev meget tavs, og vi skælvede vist sammen, skønt både han og jeg var raske, runde, glade drenge.

Jeg lagde røret på og satte mig hen midt i stuen, hvor jeg ikke kunne ses fra vinduet.

Da ringede telefonen. Jeg sneg mig på alle fire hen til det skrivebord, den stod på.

Det var Aksel.

– Der lister også nogen rundt i vores have, sagde han).

Nogle år før var jeg altså alene med telefonen. Så ringede jeg til Odenses taxakompagni.

– Det er fra P.A. Kruise, Hunderupvej 48–50, sagde jeg. Vi vil gerne have 10 vogne.

Der blev stille i telefonen. Jeg kan endnu huske en pusten fra røret.

- 10 vogne?

- Jatak, svarede barnestemmen.

- Javel, gentog telefonen og blev afbrudt.

Jeg stod og så på den. Nu var det gjort. Er det sådan en narkoman har det? Nu er sprøjten sat i. Nu er grænsen overskredet. Der er en besynderlig løftelse i det.

Og så styrtede jeg af sted, langt ned i haven, til redskabs-skuret, og lyttede.

Der skete ikke noget. Der kom ikke 10 biler. Ingen sagde noget.

Det var det værste. Jeg var helt alene.

I de kommende dage længtes jeg efter frygtelige skældud, og jeg turde ikke gå forbi en politibetjent, gemte mig når telefonen ringede.

Men hvorfor er det vidunderligt at være 7 år og bestille ti droskebiler? - For det er det.

Jeg ved ikke, om der var foruroligende mange af den slags enormiteter, jeg er jo ikke mine egne voksne. Men én gang gjaldt det døden.

Det begyndte med barnlig koldsindighed. En dag cyklede jeg en af de lange ensomme ture i skoven. Jeg opdagede en hængt mand.

Liget, som dinglede fra en stor gren over noget lukket småkrat, som jeg trængte mig ind i, gjorde dette indtryk på mig:

Jeg styrtede tilbage til cyklen, susede ind til byen og galoperede op på Fyns Venstreblad. Jeg vidste, at man kunne få en krone, sommetider to, for en virkelig nyhed.

Døden derude indbragte mig kun en 25-øre. Den journalist,

jeg fik foretræde for, var ikke rigtig imponeret. Nu kan jeg da godt forstå det. Men han gav mig altså 25 øre.

Så sagde han:

– Næh, du, selvmord har vi nok af. Når du ikke ligefrem var der, da det skete ...

Derefter begyndte jeg at opsøge døden. Jeg ville være der, når den skete.

Ude på kirkegården lå min store bror. Jeg havde aldrig kendt ham. Da han forulykkede, var jeg på stedet, et spædbarn i barnevognen under kirsebærtræet.

Nu udforskede jeg kirkegården. Jeg søgte de dødes sted.

Man kom op ad den mørke kirkegårdsallé. Det var et mærkeligt fænomen. Til den ene side grønne plæner omkring en moderne kirke. På den anden side åben gade med et par store blomsterforretninger. De lyste. Men i alleen var der mørkt. Op ad den kørte kun de smukke sorte vogne med heste dækket af sort og sølv.

Bag vognene gik mennesker.

Jeg plejede at suse gennem alleen på min cykel. Jeg var 10 år, tror jeg.

En dag var et ligtog netop ved at dukke ind under træerne, da jeg kom trampende nede fra åen og tværs over Sønder Boulevard. Nede ved åen lugtede der af forrådnelse, just hvor et lille vandfald brusede hvidt. Sort og sølv.

Jeg måtte standse og vente.

Pludselig satte jeg cyklen fra mig. Jeg skubbede håret væk fra panden. Jeg sluttede mig forsigtigt til optoget. En mærkelig værdighed greb mig. Jeg var del af noget.

Længst bagude i et ligtog går de mest fremmede og de mest beskedne eller de mest ligeglade. Ingen syntes at bemærke drengen, som ikke var i pænt tøj og som havde snavs

på knæene og sorte negle. Han gik pænt med i den sjoskende utakt.

Ved den åbne port ind til kirkegården blev lidt standsning, lidt opløsning, lidt forvirring, og jeg gled fremad, indad i grupperne.

Snart var jeg i den første tredjedel. Der var mennesker mere tyngede og sorte.

Mit hjerte bankede.

Nu knasede vognens hjul hørligt foran mig.

En dame tog min hånd.

Vi gik stiltfærdigt frem sammen.

Nu var jeg ikke mere en indtrængende. Jeg var på vej mod dødens mysterium. Her skulle jeg få det at se. Jeg hørte til. Jeg havde fællessjæl. La mort unanime.

Min ene sandal sad ikke rigtigt. Hver gang jeg trådte et skridt, gav den et lille arrigt smæld. Jeg prøvede, om jeg kunne krumme tærne, så den sad fastere. Det gik. Så humpede jeg til gengæld med en slæbende lyd.

Vejen ind gennem den store kirkegård var lang. Damen holdt næsten krampagtigt fast om min hånd. Jeg smækkede en halv snes skridt, derefter humpede jeg en halv snes. Hendes hånd var våd.

Foran mig sorte rygge, bag mig tunge trin. Udenom en have-stilhed af højtid uden hygge og barneråb.

Det, som skete, var en af enormiteterne.

Omkring mig gik en mærkelig småpludren. Kaffetilsætning. Karlsens lille særhed (at han ville have en snaps før sin morgenmad, på sengen, „jamen jeg forsikrer Dem, det er sandt, han var ikke til at drive ud af den ellers“). Hans duer. („Det var jo brevduer, men de måtte ikke flyve for ham. Han ville heller ikke spise dem. Det er jo brevduer, sagde han altid. Han sad oppe på loftet ved det dueslag evig og altid.“) Hans kones

problem („Hun får det ikke bedre end godt. De ved, datteren –“ hende kan jeg ikke huske mere om). Rationeringerne må nu høre op engang. En lille pige havde fået en kjole af en slags papirstof. „Det er ikke sådan, at den ikke kan tåle regn, den kan simpelthen ikke tåle nogetsomhelst, de må flytte hende fra vandkedlen, hvis den står og damper lidt i køkkenet.“)

Da blev jeg ensom. Med min sorg. De andre måtte være fortrolige med at gå i ligtog.

Jeg følte en voldsom smerte.

Da jeg i enormitetens vilde øjeblik havde stillet cyklen fra mig og var trådt ind bag de sørgendes geledder, troede jeg i min løftelse, at jeg nærmede mig det helligste, det hemmeligste, det frygteligste.

Og her gik de og var med dæmpede stemmer så almindelige som alle damer. En af dem sagde endda det samme som jeg hørte to lærerinder sige til hinanden efter morgensang (I Østen stiger solen op): „Støvler behøver jo strengt taget ikke være håndsvede.“

Jeg blev mere og mere ensom. Jeg fik famlet min hånd fri af damen med den våde, sorte bomuldshandske.

Vi så ligvognen standse. De smukke sortklædte mænd baksede kisten ned, og den blev båret hen imod en høj vold om et hul. Jeg kom ind i en nu smal linje af mennesker. Præsten stod ved gravens ene ende. Han bad Fadervor, som jeg dårligt kendte. Han havde bedre kunnet sige min aftenbøn. Jeg er træt og går til ro, Fader se i kærlighed.

Et øjeblik så jeg bagud. Der stod to og småhviskede.

Da greb svimmelheden mig igen. Narkomanien. Løftelsen. Som at ringe efter ti biler. Jeg klatrede op til gravens ene ende.

De så en dreng med sort hår og i en mørkeblå sweater (en

svitters hed det almindeligt) stå deroppe. Præsten kastede jord på i den anden ende. Han rystede måske lidt, det ved jeg ikke. Jeg stod alene derhenne og ville sige noget. Noget om *til mit ringe leje ned*. Men så kom jeg til at græde, vidste jeg, og jeg fortsatte at være mut og mørk og tavs uden et ord eller en gestus.

Menneske efter menneske gik hen til graven og til præsten og til de efterladte og alle tyngedes de af også at skulle se på drengen deroppe ved gravens utilgængelige ende (man kom der kun ved lidt klatren på den opkastede jord).

Nogle har jo nok hvisket og spurgt og rystet på hovedet eller fremsat formodninger.

Jeg bar deres sorg.

Der var nogle, der nøs lidt og skuttede sig, og alle begyndte at gå.

Jeg rejste mig og så ned i graven. En hvid kiste, en buket mørke blomster, tre gange jord.

Død, hvor er din brod?

Jeg løb let hen over gravene og ud til indgangen, suste med drengeskækthed rundt om de spredte grupper af sørgende, stormede ned gennem den tomme allé, sprang på cyklen og hjulede af al kraft ud i skoven.

Dér var den forladte dansestrade, et stort tomt bræddegulv. Jeg satte mig på kanten. Så væltede hele skoven ned over mig.

Nogle uger senere var der en dame, der bøjede sig spørgende over mig i en butik.

Jeg var stiv af urørlighed. Jeg tvang hende til ikke at kende mig igen.

Siden søgte jeg forgæves den grav – Karlsens? Men i butikker, på gader og torve, var menneskemængder på jagt efter mig, den fornemmelse bar jeg længe på, og jeg tænkte for-

virret, at det var mærkeligt, for vist havde jeg været meget uartig, urimeligt dristig eller fræk, måske hånet noget, været en gravskænder, spillet et enormt puds af en slags, da jeg stod dér, en ensom knægt ved den åbne grav, men alligevel bevaredes der i mig en oprørske fornemmelse af, at jeg og ikke de forfølgende bar sorgen hin dag.

Det var på denne tid, jeg hørte udtrykket: „Han bar døden i hjertet“.

Det var meget dejligt, syntes jeg. Så fik jeg selv mit stød i hjertet, en grusom straf for mit overmod, følte jeg.

Det var jo sådan, at jeg kunne tegne.

På Teknisk skole, højt oppe, var et stort atelier, hvor en maler, som hed Tersløse, var lærer. Han var en meget gammel og elskelig mand.

En søndag formiddag havde far et ærinde til ham, og jeg var med. Hans billeder greb mig dybt. De var af bondegårde og af blomster, men mest af alt var det hans portrætter af gamle mænd med furede ansigter, der lammede én.

Vi havde et par af Tersløses billeder hjemme, og en lille skitse af ham – en kodriver af de gule – havde mor fået, og i dag tilhører den min søstersøn, som nok heller ikke ser et kunstværk i den, men måske sin mormor. Men dengang anså jeg Tersløse for en stor kunstner. Vi havde jo den regel hjemme, at kunstnere og videnskabsmænd var det største. Det gjorde Tersløse til medlem af Olympen.

Den søndag formiddag fik jeg mod til at spørge, om jeg måtte sidde og tegne lidt, medens de snakkede. Tersløse kom siden hen og så på det, rettede lidt hist og her og sagde:

– Ja, min dreng, læg hjertet i det.

Det var min første tegneundervisning.

Den næste fik jeg af naboens ældste dreng, der med mageløs sikkerhed kunne levere ark efter ark af mænd i uniformer.

Ham narrede jeg noget af teknikken ud af. Det var lettere end at lægge hjertet i det.

Mit tredje skridt, det afgørende, blev taget, da Sophus Paulsen, den vidunderlige, lærte mig at se på en sky.

Jo, det var en anerkendt ting, at jeg kunne tegne.

Så kom nederlagets dag.

Storm P. var i byen. Han gav forestilling, hvilket vist ville sige, at han tegnede og fortalte, en søndag eftermiddag på Industrialpalæet. Jeg har ikke mindste vaklen i min erindring om den dag:

Vi sad på første række. Jeg siger vi, men jeg ved ikke, hvem jeg var sammen med. Jeg ved kun, at deroppe stod han med nogle mægtige ark og nogle stykker kul og tegnede. Det var tricktegneri. Det var ligegyldigt, jeg så ting blive til. At se dem blive til ... hvor utroligt.

Så skete det.

Storm P. spurgte, om der var en dreng til stede, som kunne tegne.

Jeg rejste mig straks og først og ivrigt. Jeg må have været i en slags trance, for den slags gjorde man ikke uden videre. Han kaldte mig op, og jeg ved ikke, hvordan jeg kom op på scenen.

– Goddag, dreng, hvad hedder du? spurgte han.

Jeg svarede overhovedet ikke. Jeg stod bare og så på ham. Han rakte mig sit sorte kul og drejede mig blidt om mod et stort hvidt papir.

– Kan du tegne et hjerte?

Jeg tog kullet og begyndte. Så ussel og fattigt og skævt og ubehjælpsomt hjerte kan Storm P. aldrig have set på sine rejser. Det var simpelthen ingenting. Det var en fiasko, en skandale. Jeg aner ikke om folk i salen lo. Det gjorde de vel. Jeg ved

bare, at jeg ikke kunne tegne andet end den sygelige ræddike dér på det store papir.

Pludselig, oppe på tribunen, hørte jeg kunstnerens rare stemme.

- Værsgo', sagde han og rev et mægtigt ark af den store blok, rullede det sammen og gav mig det. Jeg fik ikke sagt tak.

Han havde vist ikke engang kunnet bruge mit hjerte. Han havde forbedret det og så tegnet et eller andet af eller om det. Jeg ved det ikke. Jeg sagde ikke et ord. Jeg rev rullen til mig og gik ned. Men jeg ville ikke blive, jeg ville hjem.

Hele vejen lød det i mig:

- Døden i hjertet, døden i hjertet, døden i hjertet.

Mit nederlag ville ikke svi, der var ikke såret stolthed. Men jeg havde set mig selv som en svindler. Jeg kunne ikke tegne et hjerte. Jeg bare lod som om jeg kunne. Jeg havde ikke hørt til det ligefølge. Jeg bare lod som jeg gjorde.

Disse to oplevelser hørte sammen for mig.

- Døden i hjertet, døden i hjertet, døden i hjertet.

De voksne kunne ikke forstå, at jeg ikke var stolt af at have en tegning af Storm P. Jeg rullede den sammen og skubbede den allerinderst i legetøjsskabet.

Jeg har ikke set den siden.

Jeg kom derefter kun på kirkegården med mor i hånden, når hun passede Knuds grav.

KØBENHAVNS STIFTSMUSEUM

Det var i de tidlige skoleår hos frøken Hørlyck en sjælden position at indtage – at have været i København. Jeg mener at kunne sige, at Jan havde været der to gange, og at der så iøvrigt var tre-fire drenge, som havde været én gang i København, medens vi andre så måtte nøjes med at erklære, at det brød vi os da heller ikke om.

– Jeg vil hellere til Kerteminde, sagde jeg. Og det var klogt sagt, men det var ligesom det ikke bed.

Min første rejse til København var da fyldt af herlighed og eventyr.

Den foregik i bil.

Det gav den i 1917, tror jeg, et berettiget skin af orientalsk pragt, kamelkaravaner, sære flyvende tæpper, guld og perler: I bil til København.

Følgelig indtog jeg en specielt overlegen holdning i skolen. De fyre, som før havde været mine overmand, blev mindre imponerende. Vist havde de *været der* – men hvordan?

Jørgen Budtz slog mig lidt ud af stilen. Han havde været i København, og han havde en Lommebog for Skoleelever, hvori de københavnske museers åbningstider stod anført.

– Jeg har sat streg under de vigtigste, sagde han.

Det var gloriøse og ubegribelige navne. De danske kongers kronologiske samling. Ny Carlsberg Glyptoteket. Dem kunne jeg ikke klare ved at sige mit trylleord: I bil til København.

I min nød vendte jeg mig til museet i Odense. Fars museum. (Han var formand). Det hed – og hedder – Fyens Stifts Museum. Jeg var meget fortrolig med stedet. Jeg gik og tegnede

mellem afstøbningerne. Jeg så gysende på stenalderøkser. Og jeg dirrede af fryd over Peter Hansens pløjende bonde og var bleg af skræk over en stakkels fattig husmandskone, som ensom ude på marken råber om hjælp, lænet ind over sin udslidte mands lig. Peter Hansens bonde havde levende hegn, sol, en skinnende, skinnende emaljebå jakke. Den udslidte var i gråt og brunt. (Jeg ved ikke i dag, om han var af L. A. Ring eller Brendekilde, men må jeg lige spørge – hvad er der i grunden galt med et genrebillede, som får en dreng på 9 år til at skælve?).

Jo. Det var museet.

Jeg sagde da på denne baggrund til Jørgen med hans kronologiske danske konger og hans Glyptotek:

– Har du ikke været i Københavns Stiftsmuseum?

Han slog lammet op i sin bog og så intet. På denne baggrund hævdede han, at det ikke fandtes. Men det var jo blegt.

Stiftsmuseer havde de naturligvis ikke i Kerteminde og Bogen, men at de ikke i København ... nå, ja, jeg slog min sejr fast ad anden vej, ligesom antydede, at det jo da endelig ikke var så vigtigt, hvad der var og ikke var i København:

– Vi skal overnatte i Sorø, sagde jeg.

Forberedelserne var formidable. Nye dæk, sagde far. Nye dæk er en nødvendighed.

Det var som om vi skulle til Sibirien. Flere tæpper og dækkenere og sjaler og uldtørklæder og slør. Solen skinnede nådeløst.

Det første problem ved at køre til København fra Odense er naturligvis udturen af Odense. Vi skulle om igennem snævre gader. I sidste øjeblik opdagede far, at han havde glemt et eller andet oppe på Flakhaven, på sit kontor, men han besluttede at lade det ligge, jeg tror det var ekstra briller, fordi det væltede hans plan for udfarten.

– Så skal vi bare ned over Albanibroen, sagde han, og den er så snæver.

Når vi var kommet forbi epidemisygehuset, havde klaret os ned ad bakke og derefter overvundet Ejby bakke, holdt byen op. En mil ude ad Nyborg landevej gik en markvej til venstre, som vi kendte. Nede for enden af den lå Marslev. Markvejen hed altid præstens vej. Det må have haft sin årsag. Vi så alle henimod den, da vi kørte forbi. Vi skulle på større eventyr, end man finder på præstens vej.

At finde gennem Nyborgs gader ned til færgen, var usandsynlig svært. Men det klarede far. Lidt frem og tilbage og rundt over jernbanespor, men vi kom frem. Så skulle bilen køres baglæns ind på færgen.

Det var rædslernes rædsel. Vor almægtige far blev hjælpeløs. Han bandede og svovlede og kørte i håbløse vinkler ind i færgens sider eller tæt på jernbanevogne. Tilsidst stod en sømand op på trinbrættet og greb i rattet.

Men far holdt fast ved sit. Han drejede løs med begge hænder, medens matrosen hev med sin ene. Om bord kom vi. Men far sagde:

– Aldrig mere skal jeg køre ud på de (og så bandede han) færger.

Med dulgt fornøjelse tænkte jeg mig, at vi da måtte bosætte os i København.

Der var vi nu aldrig kommet hen, hvis ikke drengene i Korsør havde været så foretagsomme. De stod ved færgen og tilbød sig som vejvisere. De afvistes skarpt af far. Men da vi havde kørt om i små gader omkring fæргеlejet en god stund, tog han dog mod tilbudet, måske fordi han på afstand, henne ved færgen, så truslen: En matros, rede til at gribe hans dyrebare rat, hvis han skulle ville om bord.

Korsørdrengen sprang op på trinbrættet, og dér stod han,

usandsynligt misundt af mig, medens han sikkert og rask lodse os ud gennem byen. Han fik en kontant belønning, hvis størrelse jeg ikke aner nu, og jeg sad og tumlede med tanken om, at man kunne gå ud på Nyborg landevej i Odense og tilbyde københavnerbiler at lodse dem gennem byen. Den blev afvist af min søster:

- Du kan da sige dig selv, at det nytter ikke noget, enhver kan jo finde rundt i Odense.

Jeg måtte indrømme, at det var rigtigt. Vi kendte sådan set kun mennesker, der ikke havde problemer med at komme gennem Odense.

Mellem Korsør og Slagelse skulle vi klare den enorme bakke. Studebakeren bestod prøven. Ganske vist hakkede den lidt i det tilsidst, men det skyldtes nok mest at far ikke brød sig om at skifte gear, et af disse nymodens kuglegear, som han altid fik til at skære og klage og skringe, når han rørte det.

I Slagelse, som vi nåede en times tid efter Korsør, standse far vognen udenfor Hotel Postgaarden. Der stod en karl, som kunne køre den ind i gården, tror jeg. Mor fortalte os børn, at vi ikke måtte gå ind i hotellets prægtige plydssaloner, før vi havde rystet alt det hvide støv af os. Vi slog og bankede hinanden og hoppede rundt i støvmasserne.

Støv var landevejens betingelse. Nogle kørte i lukkede biler. Hvad fanden, brølede far, skal vi ikke have frisk luft, skal vi sidde og køre rundt i dagligstuer på hjul, og man kan ikke se *nogetsomhelst* derindefra.

Som sædvanlig skulle man ikke tage udtalelsen for bogstaveligt. Jeg var allerede i færd med at overveje, hvordan disse mennesker i lukkede biler da fandt frem ...

Far gav sig til at fortælle legenden om Hellig Anders.

Vi fik rød sodavand, én til deling, og overtjeneren måtte

efter voldsomme brøl fra far levere den først serverede kaffe tilbage, den må ikke have duet, („Peer,“ sagde mor bønfuldende og blev ignoreret) – og derved fik Hellig Anders sin bekomst for børnene fra Odense.

Historien om ham er, at han bad om jord til sit kloster og fik løfte om så meget, som han kunne ride ind (på sit æsel?) indenfor en vis tid – og at han da mirakuløst næsten fik vinger og overrumplede kongen eller hvem det nu var ved det kolossale område, han sådan gjorde til byjorder. Han er Slagelses helgen.

Vi lyttede som så ofte med betagelse til historiens og mytens vingesus og far fortsatte omtrent sådan:

„... der kan man se, at de („de“ betød de gudelige eller de konservative eller de militære, dvs. forbryderbanderne) ovenikøbet har den frækhed, at gøre deres grådighed efter jord og kapital til en hellig dyd. Nå, det var godt, at De kunne få hentet en anden kaffe end det pjask, De vover at servere. Slagelse ...“

– et lynende blik på den kuede overtjener –

„... Slagelse er bygget på gudeligt pjank,“ og så slog han i bordet.

Vi så os som så ofte sky om. Man skammer sig jo normalt over sine forældre. Men for fars vedkommende var der i skrækken og skammen iblandet en slags trods imod fremmede, nu kan I jo bare komme an, for det her er P. A. Kruuse fra Odense.

Karlen kørte bilen ud, og vi satte kursen gennem de krogede gader mod Sorø. Vi var godt og fast indpakket, og støvet fra de andre biler begyndte at lagre sig i alle tæppernes dybe fuger og ovenpå vore prægtigt skindbræmmede automobilbriller.

Pludselig brølede far.

– Nu vil den satans vogn ikke mere.

(Vi sagde altid vogn. Ordet bil var ikke opfundet. Det førte nogle år før til min første semantiske debat med de fleste andre drenge i klassen, som hævdede, at man ikke kunne kalde et automobil for en vogn, thi for en vogn er der heste).

Den satans vogn kunne ikke klare både at slæbe på den – som så ofte – glemte håndbremse og os og en beskeden bakke. Hovedsagen var dog, viste det sig snart, at der ikke var benzin på.

Far erklærede dystert, at det var noget svineri. Pigerne spurgte mor, om de måtte gå lidt ind i skoven.

– Hvad fanden, skreg far, det kunne de da have gjort på Postgaarden.

Jeg forstod det ikke helt. Man kunne næppe gå i skoven på Postgaarden i Slagelse. Men mor tyssede lidt mildt på far og sagde noget om den røde sodavand. Han forfulgte ikke sagen men stillede sig op på landevejen og svingede med sin prægtige ternede sixpence.

Straks standsede en vogn. Jeg aner ikke, hvordan problemet løstes, men en detalje husker jeg med kolossal begejstring:

Far med en rød gummislange i munden på hug ved den fremmedes benzintank bagpå, han sugede og sugede og råbte pludselig føj for satan og spyttede benzin ud og så fik han nogle liter ned i en spand eller dunk, og det kom på vores bil, som ikke mere lugtede brændt, og vi kom afsted igen.

– Hævertprincippet sagde cand. pharm.'en til os: Man skal kunne sin fysik.

(Siden da jeg fortvivlet søgte at fatte blot en smule fysik, forbandt jeg til forbløffelse for mine ulykkelige lærere hævertens princip med benzin. Og jeg kommer ikke forbi det sted på den nu uigenkendelige landevej uden at tænke: Fysik!)

Vanskeligheder hensatte far i en desperat tilstand af raseri og ynkelighed, men når de var overstået, kunne måske han, i hvert fald vi andre, fornemme hvordan det var når Gud stilte stormen. (At konger ikke kan sætte det mindste blad på en nælde, forbløffede mig ikke, men psalmisten har ikke regnet med P. A. Kruuse fra Odense, Vorherres sikre overmand).

Han var et bjerg i barnsnød, men der kom ikke mus af det, der kom vældige fjelde af resultater.

Hævertprincippet. Det stammer, kan man nu vel begribe, fra det sted, hvor landevejen mellem Slagelse og Sorø drejer lidt til højre for at gå gennem et mindre skovparti.

I Sorø boede vi også på Postgaarden, mener jeg. Men først kørte vi ud til Tersløsegaard. Jeg kendte Holberg som nogle bind hjemme og fra fars grumme oplæsning af hans yndlingskomedie Jacob von Thyboe og vistnok fra Odense teater, hvor vi aldrig mistede en forestilling. Far var formand for et eller andet dér også, eller var det et byrådsudvalg? Faste pladser var der i hvert fald.

Men først på Tersløsegaard stod det mig klart, hvordan mandens karakter egentlig var.

– Han blev baron, sagde far.

Det var tydeligvis noget lignende som hin kolossale skandale, der havde ramt vort hjem som en tung sky fra et farligt vulkanudbrud, at en god radikal mand, der hed Krabbe (hin gamle danske adelslægt har stadig i mine øjne noget helt infamt over sig) lod sig udnævne til kammerherre.

Og så fortalte han os den skrækkelige sandhed om Holberg. Jeg vil ikke skjule den for eftertiden.

Min erindring hjælper mig kun til en bleg rekonstruktion:

– Se, han var jo en lærd mand, professor ved universitetet, og han skrev komedierne og meget andet, som alt sammen vi-

ser, at han var imod enevælden og Højre, han indførte den sunde fornuft i Danmark, han var også en tapper mand, han brød sig ikke en snus om alle de hellige, og han hånede militæret og godsejerne og grinede ad præsterne, men så skete der det meget sørgelige, at han blev grisk på sine gamle dage og købte alt det gods heromkring og lod sig gøre til baron. Ulykken er (og så slog far i rattet, så bilen tumlede rundt på grøftkantanten) – ulykken er, at Holberg ikke døde 20 år før. Han skulle være slået ned. Han var ikke tjenlig.

I Sorø var vi naturligvis på rundtur på Akademiet. Dér boede Ingemann. Dér boede Hauch. Dér boede ... og de var allesammen digtere og professorer.

Man må forstå, hvilket indtryk Sorø da gjorde. For vi anså hjemme en videnskabsmand og en kunstner for det højeste i verden, hver for sig, men digter og professor! (Vores onkel Zakarias Nielsen var også digter og professor, men han hørte til mors uduelige familie, hvorfor hans kvalifikationer affærdigedes således: „Professor? – *Titulær!* Digter? – Skolelærerlitteratur!“)

På denne baggrund var Holbergs forræderi det grovest tænkelige, en professor og digter, der nedlod sig til at blive baron.

Og Sorø blev som så mange andre steder i landet, vi besøgte med far, fyldt af mærkeligt drama.

Jeg har forresten senere med nogen tilfredshed indset, at Holberg virkelig begyndte som det frygteligste af alt: *titulær*. Men han endte værre: Som konservativ. Jordens afskum og bærmæ.

I Sorø var også Absalon.

Han var en helt, vi så hen til at møde. Men hans chancer var ikke store.

– En storgodsejer, som blev reaktionens, kongedømmets og pavevældets brutale lakaj.

Nå, ja, farvel Absalon.

– Iøvrigt, sikken en præst, gik i krig, på rene røvertogter ...

Som alle gode radikale regnede far på forhånd kristne og præster for slyngler, men han stillede alligevel umådelige krav til deres fromhed og moral.

På Hotel Postgaarden i Sorø var der en enorm natpotte med dejlige blomster udenpå og indeni, men jeg kunne knap løfte den.

Den var ikke *tjenlig*.

Jeg havde som barn den mest kriblende fryd ved ord. Det sang i mig, når jeg hørte sådan et ord. Holberg var ikke tjenlig. Jeg holdt mest af ord, hvis betydning ligesom kun anedes, skjult et sted inde i et kronblad af mange muligheder, duftende, vejledende imod en betydning. Ord, de voksne brugte, var bedst. Men også læste ord. I en lidt senere alder har alle oplevet det – hvor fattig en barndom uden mødet med Frontdeboeuf, hvad?

Tjenlig var sådan et ord. *Vornedskab* var et andet. *Farmaceutisk materialist* en buket af stor skønhed. Først i 16–17-årsalderen opdagede jeg, at det ikke hed ild-drager men ild-rager. Foran den hvide porcelænskamin i dagligstuen i Odense var vistnok ingen ild-rager. Jeg må nok have læst ordet eller hørt det forkert. Og, undskyld, endnu i dag forekommer ild-drager mig prægtigere og nærmere. Drager er ildsprudende. Hvad er rager?

Jeg holdt mest af at have ordene for mig selv. Næste dag, da far erklærede, at samtlige æg til morgenmaden var fordærvede (han brugte dog ordet pilrådne), sad jeg sulten (ægget skulle absolut tages fra mig, skønt jeg fandt det herligt) og sagde til mig selv, at det ikke var tjenligt.

Jeg mener, at det må have været i Sorø, at de voksne om

aftenen skulle besøge en radikal ven og politiker, folketingsmand, Niels Bransager og hans storladne tandlæge-hustru med det navn, der stadig ruller mig på tungen som var det Schaffalitzky de Muckadell: Kirstine Timmermann Bransager. Prøv at sige det og mærk partiets patos.

Lige ved indkørslen til Ringsted står en mindesten for Niels Bransager. Far holdt talen ved indvielsen. Nok om det. Det forekom mig ejendommeligt at så gode mennesker som disse radikale med det bølgende navn kunne holde ud bogstavelig talt at bo i by eller på egn med ligene efter en forræder som Ludvig Holberg og en bandit som Absalon.

Jeg tænkte da med trøst på Hauch, Ingemann og Molbech, der var både professorer og digtere og sikkert gode radikale mænd.

Næste dag hengik i paradoksalt henrykkelse over de så rigt historiske egne mellem Sorø, Ringsted og Roskilde. Hvideslægten. Fjenneslev. Asser Rig red gennem fars fortælling op over bakken og så de to tårne. Esbern (Asbjørn, sagde far) Snare byggede Kalundborg, Knud hertug dræbtes i Haraldsted, altsammen for vore øjne. Pludselig var alle disse slemme højremænd blevet fædrelandets store, herlige helte. Det er også svært hele tiden virkelig at huske på, hvad man mener. Dog – uvægerligt måtte det komme. Far fortalte om Sorø og Herlufsholm og fastslog, at Herluf Trolle (Hvorfor ere – ere, sagde far, – ere vi adelsmænd og bære – bære, sagde far, – gyldne kæder!) var en stor mand, han kendte *sin stands forpligtelse*.

Siden den tid har det ligget i mig, at Herlufsholm må være en langt bedre skole end Sorø.

Men sikken nu et dejligt ord at sidde under den lange bilfærd og vende og dreje, hvad?

Sin stands forpligtelse.

Jeg kan ikke huske, at vi var i Roskilde domkirke. Det er helt umuligt, at vi ikke skulle have været der. Med fars prægtige inkonsekvens var jo kirkerne landet over vor herligste arv og vi besøgte dem evig og altid. Men jeg kan altså ikke fra den dag huske Roskilde. Måske skyldes det den alt overskyggende spænding ved at nærme sig København. Kongen. Tivoli. Stiftsmuseet (som jeg var fast besluttet på at opsøge for at vise Jørgen tilbage i mørket).

Da vi skulle ad vejen langs Damhussøen råbte far:

– Pas nu på! Smal dæmning!

Hvad vi skulle passe på, ved jeg ikke. Ej heller hvordan.

Vi kørte op ad den grusede bakke og gjorde holdt udenfor indgangen til Zoologisk Have.

Ikke at vi skulle derind. Far ville måske strække benene, måske samle sig før den frygtelige tur gennem byen. Han stod udenfor vognen og sagde:

– Her skete den største katastrofe i Danmarkshistorien.

Det gjorde indtryk på os. For det vidste vi, hvad var. Det havde han ofte forklaret os. Det var, at Karl Gustav ikke i 1659 erobrede København. For så, sagde far, ville vi have været en del af Sverige og Norden, og ikke *et elendigt lille husmandsbrug af et land*.

Jeg understreger disse ord. De er citat. Og de er et andet vidnesbyrd om min fars fascinerende inkonsekvens (den som stadig får mig til at smile, når de radikale, enten det er politikere eller kulturere, gør det klart for enhver, at de og de alene ejer fornuft og saglighed). Her brugte georgisten, det radikale venstres næstformand, Fyns Venstreblads herre, statshusmændenes ridderlige beundrer, udstykningens utrættelige helt, skyldrådsformand P. A. Kruuse ordet husmandsbrug som noget nedsettende om Danmark.

Han forærede mig Gøngehøvdingen, jeg har det næsten op-

slidte eksemplar med hans indskrift endnu, ikke blot som drengunderholdning men som et mønster for dansk karakter. (Jeg tror, at han tænkte mindre på Svend Povelens patriotisme end på Carit Etlars afsky for selviske adelsmænd).

Fra Valby bakke skred vi så med flåede nerver ind gennem storbyens trafik og stillede sveddryppende bilen fra os udenfor Hotel Cosmopolite, stamstedet indtil Terminus blev hans københavnske bopæl fordi en ny portier på Cosmopolite ikke havde genkendt P. A. Kruuse fra Odense.

Det største syn, jeg endnu havde oplevet i København, var en linje 18 på vej ned ad Pilealleen. Den var i to etager. Jeg ytrede mig om dens herlighed men fik at vide:

– Den vælter en dag. Masser af menneskeliv vil gå tabt.

Jeg så længselsfuldt efter den. Men i mange år siden, da jeg selv blev københavner, entrede jeg altid derop med angst, og når den vildt slingrede ned ad Jagtvejen forbi fælleden, lød dens humpen for mig sådan: Masser af menneskeliv vil gå tabt, vil gå tabt, gå tabt.

Og nu kommer min sorg. Jeg kan kun huske Glyptoteket og Zoologisk Have, ikke noget som helst andet.

Og begge steder endda kun én ting. Det er mig næsten pinligt at berette om det, for vi var da vel i Det kongelige Teater til Elverhøj? Og vi så dog vel garden trække op? Og vi må have været i Tivoli, men jeg kan kun huske tis.

I Glyptoteket står en buste af kejser Vespasian. Han har en sammenkneben mund.

– Kan I se, sagde far, at han ser ud som han skal tisse og næsten ikke kan holde sig.

(Mange år senere, ved en nordisk filologkongres, hørte jeg Frederik Poulsen sige det samme. Han var af de ædles æt, god

radikal og god gudløs, og far beundrede ham. Nu er jeg tilbøjelig til at mene, at det var ham og ikke P. A. Kruuse, der først havde fremsat bemærkningen. Men den gjorde altså indtryk på mig).

Det andet var en mægtig flodhest, der tisede.

Hvis den gunstige læser ikke har set dette fænomen, kan jeg kun anbefale ham at gå i Zoologisk Have.

Da jeg kom hjem, forsikrede jeg Jørgen, at vi havde tilbragt herlige stunder på Københavns Stiftsmuseum.

DEN ENGELSKE FREGAT

Somrene var gyldne. Der er et sted i mig vage erindringer om Munkebjerg ved Vejle fjord, noget med at jeg gik med mor ved hånden forbi en dame, til hvem jeg altid sagde:

– Goddag, bedstefar!

hvortil hun lige så energisk snerrede:

– Bedstemor!

Det er vist en af den slags barndomserindringer, man får leveret af voksne. Men lokaliteten, stejle skrænter, røde huse, fjorden, mors hånd, jo, de er i erindringen.

Næste sted er Baaring vig på Nordvestfyn. Der er erindringer sikker nok. Den omfatter med komplet klarhed tre situationer.

Først at jeg faldt i vandet, så at jeg stjal og straffedes og endelig at jeg lå og så ned gennem solklart grønt vand til en hvid sandbund, søgræs og tang.

Solen skinnede altid.

Jeg faldt i vandet fra en badebro, og jeg må have været præcis 4 år. Jeg blev rejst op af de store drenge, legende med deres sejlbåde, de soppede hvor jeg truedes af drukning.

Hvad jeg husker er dette: Jeg vrælede og blev slæbt op på stranden og videre op til hotellet, hvor mor overtog mig. Men mellem drengene på stranden var én, der havde råbt:

– La' ham ligge!

Jeg kan stadig høre den rå, raske drengestemme. Jeg fyldtes i den kommende tid af frygt for et sådant menneske og turde ikke komme nær ham.

Et eller andet sted på sommerhotellets grund var en slikbod.

Jeg kunne ved at stå på tæer og klamre mig til den udslåede smæk række op og tage en bismarcksklump (af de store), og det gjorde jeg så, medens mine søskende var ved at foretage indkøb.

Min store bror – 13 år – så det og skreg:

– Jens er en tyv!

Konen i boden søgte at berolige ham, men han var aldeles panisk og en mægtig flok forventningsfulde børn strimede efter os, da han slæbte mig ved armen – jeg kan endnu huske det skæve træk – til mor:

– Jens er en tyv!

Jeg kan ikke huske straffen. Men jeg kan huske aftenbønnen. Da den var slut, sagde mor, at jeg skulle også bede Vorherre om forladelse for det med bismarcksklumpen. (Jeg fik den aldrig). Og derpå erklærede hun, at jeg måtte forstå, at jeg ikke måtte stjæle og altid skulle tale sandhed. Du skal sige sandheden, sagde hun rigtigt og kærligt.

– *Sandhed*, sagde jeg.

Min tredje oplevelse den sommer havde ikke hverken druknedød eller tugthus ved sig, den var rent æstetisk, fuld af velvære på et tjæret dæk. Jeg ved ikke, hvilket smult og grundt farvand vi løb ind i fra hvilken grøn ø, men fiskerbådens dæk og os to små, Armgard (8 år) og Jens (4 år), på maven med ansigtet ned mod vandet, det kender jeg. Jeg kender det så godt, at det endnu kan fylde mig med tilfredshed og glæde at tænke på det. Søgræsset bøjede sig yndefuldt i vandet. Så vi en fisk eller en krabbe?

De rigtige somre begynder med Blokhus. Der kom vi til Klitgaard's hotel i 1913 og 14, da jeg var 5 og 6 år.

Rejsen foregik med dampskibet Diana fra Odense havn. Det havde et vidunderligt navn, det samme som min højst elskede

hund. Ellers var det da vist ikke vidunderligt. Men at komme om bord og sejle ud gennem kanalen! Til *Gabet* ... til *Gabet!*

De eneste skibe, jeg havde sejlet med før, var bådene på Odense å, fra Munke mose til Fruens Bøge. Der var et dampskib, hvis stempler jeg endnu kan se, og hvis lugt af olie og røg endnu står mig i næsen, blandet med Odense ås skønne forrådnelse.

På Diana var maskinen med sit glatte dunkdunkdunk dybt nede. Dybt nede! Dér er målestokken. Kæmpeskib.

Vi kom til Aalborg og derfra med tog til Pandrup i vest. Igen bliver min erindring helt klar: Op på hestevognen, mor, pigen eller pigerne, børnene, alle kufferterne, gruset som knaser, så ud gennem fattige marker og lidt plantage og til heden. Da kom lugten af Vesterhav. Den plaskende knurren af den milde brænding. Klitrækkens grønhvide.

Blokhus, som dengang kun om søndagen kunne siges at være et tilløbssted, bestod af to hoteller, Klitgaards, og „det andet“, redningsstationen, sømærket, bækken og et par huse omme ved den gamle, lange lave købmandsgård, som efter min opfattelse måtte være stopfuld af lakridsbændler.

På den anden side af vejen, overfor hotellet, var en lille indhegning med vistnok et lysthus, lidt forkrøblet trævækst og parasoller. Her sad de voksne om aftenen efter middag og drak kaffe og røg cigarer, og her spillede de boccia. (Lidet anede jeg da, at jeg siden – dette sagt i beskeden fortrolighed – skulle blive en af vor verdensdels bedste bocciaspillere).

De voksne, ja.

Hvor er de en stor del af et barns eventyr. Vi taler så tit om barnets vidunderlige verden, som de voksne bør følge med mægtig interesse og forståelse, og det har vi vel ikke uret i, –

men når jeg genoplever min barndom, konstaterer jeg liden-skabsløst, at det interessanteste i verden var *voksne*.

De færdedes i en oververden, dunkle, høje som guder, nære som trolde, men altid levende deres eget liv – efter vor senge-tid, bag lukkede døre, til selskab, på arbejde.

Og når det så bliver sommer, da træder disse fjerne væse-ner nærmere. Det er noget af det, der gør somrene så gyldne.

I Blokhus forenede duften af cigarer og den trygge småsnak sig på mystisk vis med sommeraftnernes skønhed, og vi færde-des med hemmeligholdt henrykkelse omkring de voksne. Man skulle ikke ved sengetid gøre sig bemærket. Den dyre pris, der var at betale, nemlig at blive sendt i seng, var dog på sin vis rimelig, en indsats der passede til gevinsten.

Det var ikke hvad de sagde, men at de sagde. At de sad og gik og ikke udøvede myndighed eller havde travlt, bare var der.

Engang imellem blev verden fyldt af lys og fryd, f. eks. hvis de voksne fandt på, at vi alle skulle op i klitterne ved sømær-ke-t og se solnedgang. Så fik en lille dreng lov at sidde oppe på skuldrene af en voksen, inddrak med hedt begær samvæ-rets skønhed og åd dertil solens undergang.

Eller en nat, da vi blev taget med ned på stranden, thi i den nat var et kolossalt makrelfiske lykkedes, det var måneskin og millioner af sølvfisk væltedes ud af bådene og nettene, og det forekom mig at verden var lavet af skønhed og aldrig kunne holde op at være en vidunderlig verden.

Jeg legede med en dreng, der hed Benedikt. Han var københav-ner, og hans far var professor. Disse to træk gav ham en vis styrke, som han ikke var sen til at benytte. På den anden side havde jeg særlige anlæg for at få vore skibe ud i den rigtige strømhvirvel på bækken.

Bækken kom indefra heden. Skibene var små håndskårne,

hvide trækloster med en pind til mast, dejligt rundede at have i næven.

Vi drog så langt ind i heden, vi turde, for at sætte skibene i bækken og derefter konkurrere om, hvis skib, der først nåede ned til havet. Hvor har jeg løbet langs den bæk og hvor har jeg siddet ved den bæk og hvor har jeg prøvet at snyde ved den bæk – et lille pirk med en kæp, ikke sandt.

Inde i heden var der hugorme. Dem var vi ikke så forfærdelig bange for, havde en mistanke om, at de var opfundet af voksne. Men en dag så vi virkelig én, og vi slog den ihjel med vore træsko. Det har nok været Benedikt, som var størst, der gjorde det.

Vi fik skældud, da vi kom hjem. Hvilken fare: Vi to småknægte med vore træsker i hånden bøjet over den vilde slange.

Vi tog skældudene, fordi vi dog var sejrrige helte.

Vi var så standhaftige, at ingen af os før i dag har sagt det som det var: Det var en død hugorm, vi hamrede på med træskoene.

I min fantasi blev det forresten senere aldeles sandt, at vi så den på afstand i den soledede sandsti og med lynets hast kastede vore træsko i hovedet på den.

De små både skulle gennem et stort kloakrør eller sligt for at komme under vejen til stranden. Det var spændende. Vi så dem suges ind i mørket af en rivende boblende strøm, og én gang mistede en af os en båd dér, men sædvanligvis kom de tumlende uden styr på sig selv, i en voldsom runddans, skævt sejlene til de nåede ned i det bredere mageligere bækkeløb og til sidst strandede, hvor bækken på den brede sandstrand blev til en slags delta.

I sandet var varme søer af dovent havvand, efterladt af en bølge.

Når det havde været storm om natten, løb jeg hæsbælende ivrig ned på stranden for at se, om der var strandet en engelsk fregat.

Til fars dundrende repertoire hørte Drachmanns Den sidste Parade. Den kunne få mig til at svime af salig rædsel.

*„Til Pumperne, Manne!“ Det hjalp ikke meget.
Stærkt blev der pumpet men stærkere skreget.
„Det voxer i Rummet Fod for Fod!“
Da tabte saa mangen Mand sit Mod.*

Jeg kan ikke med min bedste vilje nu se, at det var et radikalt digt. Jeg tror sommetider, at far var en frustreret general. Hans bragende kartove-stemme skælvede stille i den sidste linje:

Dét var den sidste Parade!

Udenfor redningsstationen stod gallionsfigurer, navnebrædder, som jeg ikke kunne læse. Jeg gik tænkstomt omkring og så efter fregatten og regnede med, at der nok strandede en til.

En nat blev det tordenvejr, et kolossalt altopslugende sort bulder og hvæsende lynild og kartovers brag, og gæsterne stod op og fik tordenkaffe og børnene sad på skødet og nogle græd gudsjammerligt, STRÅTAG, råbte en mand pludselig og panikken var ved at blive almén, – da sagde Armgard højt og tydeligt:

– Bare far var her.

For mig var dette en yderst naturlig bemærkning. Hjemme vidste vi jo meget vel, at torden næppe kunne udrette noget over P. A. Kruise. Men for de fremmede voksne må ordene have været en åbenbaring. Børn plejer, forklarede én af dem hjertevarmt, altid at spørge efter deres mor, hvor morsomt at denne lille pige, hvad er det hun hedder, et besynderligt navn,

lad os klappe hende på håret og sige lille pige til hende, og forresten begynder det at stilne af, ja, ja, godnat, fru Kruise, godnat børn.

Herligst blandt de voksne var en komponist fra Sorø, der hed noget så smukt som Bruun de Neergaard, og som blev Armgards ridder. Da hun en dag ytrede ønske om et stykke Gala Peter – tidens fornemste chokolade – og da lakridsbændel-købmanden ikke ejede varen, gik hr. Bruun de Neergaard, der står for mig som et stort vildt lokket sort bjerg af kluntest godhed, den hele mil til Pandrup og tilbage i stegende sol og lagde Gala Peter foran sin tilbedte.

Den vældige strand og havet var dog meningen med Blokhus. I kæder gik vi børn, altid sammen med voksne, ud på beskedne dybder; det påstodes dog at vi ofte blev revet bort af understrømmen og alle ville være druknet, om vi ikke en for en var blevet reddet i land af tapre mænd i tværstribede bade dragter; jeg kan ikke huske det, men troede taknemligt min ældste søster, når hun om aftenen fortalte mig – bebrejgende – at jeg havde været *dødens bytte* under badningen.

Også badningen indebar altså de gyldne somres herlige fællesskab med voksne.

På stranden lå de små fiskerbåde, der møjsommeligt slæbtes op af Jammerbugtens hærde mænd, dukkende frem fra lave huse i lyngen. Disse voksne var af en anden kategori end vore egne med deres nydelige blå skjorter, røde slips, lyse jakker, stråhatte og knækflipper samt fjeder- eller knapstøvler. Vi kunne ikke tale til dem. Vi stod måbende og så på deres mægtige næver, dybt furede, på deres salthærdede ansigtsskind og deres hensynsløse behandling af reb, net, tovværk, tjære og sejldug. De tumlede med disse stive, umedgørlige sager på samme selvfølgelige måde, hvorpå de spændte hestene fra rednings-

båden og førte den ud gennem brændingen med titanryggene ind under agterstavnsens buede sider, når de afholdt øvelser.

Det skete ikke i absolut magsvejr, men når søen havde bid nok til virkelig at øve mandskabet. Jeg tænker nu, at det dog vel også skete – på redningsformandens befaling –, når der ligesom kunne blive fest over det. I hvert fald erindrer jeg en tidlig aften med lige oprømte fiskere og badegæster.

På redningsstationens grønne dør stod to mægtige stive dannebrogsglag korsvis. Det var en fædrelandsk garanti for, at her holdt de tapre til.

Vi fik engang imellem under behørig ledsagelse lov til at bese båden derinde, flunkende velholdt. Jeg prøvede at klatre op men blev sat på plads af en dybt bedrøvet missionsk stemme, som sagde:

– Nej, dreng, det her skal sateme være i orden, når det blir alvåhr.

Det sateme passer ikke til ordet missionsk. Men der findes tilfælde, hvor stemmeføring taler sandere end ordvalg.

Når det bliver alvor! (Hvornår strander dog den fregat?)

Det var jo det, der ligesom lå bag det hele. Havet er ikke at spøge med, sagde de voksne. Det hang også sammen med min oldefars ynkkelige skæbne på dette sted. Herom berettede min utrætteligt historiske far, at denne Hasselbalch havde en blomstrende skudehandel på Norge. Den blev just drevet fra købmandsgården i Blokhus (Lakridsbåndler?). Han havde 5-6 skibe i søen.

– Og så en nat ...

Denne hasselbalchske nat sved med al sin gru min sjæl, når det stormede, og jeg knyttede hænderne mod munden.

... en forfærdelig efterårsnat med orkan mod kysten, dreves

de alle ind i Jammerbugten og knustes på revlerne af søerne, der er så stærke, at de med et enkelt slag af labben kan slå huse omkuld, det svære egetømmer splintredes, alle omkom, alt gik under, i braget og bulderet ruineredes rederen.

Og jeg følte, at vi alle var fortabte. Tænk, at min lille tætte bedstemor var barn af ham, barn af stormen og havet og ruinen og de vældige bølger. Hun blev gift med sin fætter Kruise, en mild og fredelig mand på Sjælland.

Af ruinerne skumfødtes min far og alle vi.

Jo, havet derude og så det lange lave hvide fortrykte hus i klitten med lakridsbåndler, altsammen var det dele af et drama i universet.

Når bragene lød om natten, og det tordnede i august, og storm hvinede om Klitgaards hjørner, og ruderne raslede, blev det æstetiske og lystige sommermilieu tvunget sammen med elementernes vælde til en ubønhørlig og tragisk skøn enhed: Jammerbugten.

Og jeg gik ihærdigt på stranden og så efter vrag af en engelsk fregat.

Disse urimelige sammenhænge vævede mit liv allerede da. Hvordan var det muligt at være fornuftig i en verden så skøn og festlig og frygtelig?

Vi var siden i Løgstør og besøge Johan Skjoldborg i huset på skrænten. Vi var i Lemvig og besøge Thøger Larsen. Jeg kan huske begge. Den ene bredbaget og solid, den anden rund og mild og som en stjernetyder i stemmen. Jeg ved ikke, om det just var i de år, han beskæftigede sig med Edda og himmeltegn, men bagefter skulle jeg tro det, og sært var det, så lille, at få at vide af far, som pludselig var blevet stille i stemmen, at dette måtte jeg aldrig glemme. Det værste er, at jeg næsten aldrig har husket det.

Passende var det da, at i vort andet år i Blokhus brød verdenskrigen ud.

Med et stort drama afsluttedes denne pragt.

Havet lå stille, da vi kørte hastigt mod Pandrup. Jeg sad og knugede en lille snittet træbåd, som jeg ingensinde påny skulle sætte i bækken.

Armgards ridder, Bruun de Neergaard, var gået i forvejen til stationsbyen, hvor bageren førte Gala Peter.

HERSNAPS HERLIGHEDER

Ude på det rige Hindsholm, den grundtvigske halvø nord for Kerteminde, ligger nær ved Dalby den lille landsby Hersnap.

Der var i min barndom en gårdejer, som havde to døtre med stive rottehaler og røde og blå hårbånd. De skulle lære at spille klaver. De skulle øve sig begge to. Derfor købte bonden to klaverer, ét til hver. Vi blev trakteret dér.

Nede i bakkerne ud mod Storebælt lå et meget lille hus.

I det boede vi den første krigssommer, 1915. De følgende år flyttede vi til et sted med en lille lund, en større have, et meget større hus, nærmere stranden. Det hed Sølyst. Vi løb med bare ben og træskoene i hånden ovenpå jordvolden mellem to marker og nåede ned på stranden.

Der var tæt fåre-ædt gammelt græs, små klitter, dejligt sand, lavt vand bag første revle, en fuldkommenhed.

Man kom til Hersnap med Odense-Kerteminde-Martoftejernbane. Engang skulle jeg rejse helt alene og tog første klasses billet i stedet for at bruge de udleverede penge til fortæring undervejs.

Jeg sad lykkelig og aldeles alene i plydslænestol og støv og humpede frem i den ældgamle vogn.

Hersnap var en holdeplads. Dér steg den unge herre ud og tog sko og strømper af og benede på barkede bare fødder ned gennem bakkerne.

Min søster Armgard havde fødselsdag i juli måned. Det ynkedes hun en del for, thi der er ikke meget ved at have fødselsdag, når man ikke går i skole.

På den anden side blev denne dag omgivet af særlig glans i sommerferien. Da drog vi alle med kurve langs stranden op til skoven ved Bøgebjerg, hvor vi plukkede hindbær. Thi vilde skovhindbær (*himber*) var en rituel nødvendighed på hendes store dag.

Kulinarisk var Armgard iøvrigt berømt for, at det var hende som en dag i morgenøllebrøden gennemtyggede en knasende klump. En græshoppe.

Naturen var tæt inde på. De små frøer mellem hvilke vi holdt af at arrangere dyrplageriske væddeløb skulle gerne gennes ud af køkkenet. Det var et prægtigt køkken i det lille hus, en stadig og god røg, røget tykmælk stående lunt.

Op over en bitte bakke og ned igen, så var vi på den smalle vej langs mosen. Fra denne vej gik en sti ind mod et hus, der var endnu mindre end vort. Vi vidste naturligvis, at mosen var dødsens farlig. Jeg aner ikke, hvorfra vor mytologi stammede, men vist er det, at vore forestillinger var opfyldt af et sært mosefolk, levende i tåger og dampe og mellem siv og tuer, af gedder så kolossale, at de pludselig kunne springe op og bide foden af en pige (hvorfor altid af en pige?) – og som vogtersken over alt dette konen i mosen, aldrig kaldet mosekone, men i hviskende samtaler nok heksen.

Det har vel været et skikkeligt gammelt aftægtsmenneske. Vi frygtede hende over alt i verden. Jeg havde allerede den første sommer besøg af Jørgen Budtz-Jørgensen. Han og søster Armgard og jeg hidsede hinanden op til det yderste ved hver passage af vejen forbi mosen.

Vi skulle den vej, når vi blev sendt op i landsbyen, og det skete jævnlgt. Vi holdt af at komme der. Hersnap var et eventyrsted af mange grunde. Der var f.eks. gadekæret med dets ænder. Det lå mellem Mindegården, stedets store ejendom, og

Brugsen, berømt for sin lugt. Kun ældre mennesker kender den vel endnu, petroleum og tjære, skinke og kaffe, tøjrsrag og pebermynte, fluefangere og grøn sæbe i store åbne fustager, brun ved siden af, mel og gryn, blomstret tøj og lange piber. Hver af disse genstande og hundreder flere har fært. Lugten af en ny tøjrpæl stillet dristigt sammen med lugten af en ubrugt blikkedel.

Og i brugsen kunne man få en lys chokolade med køer på en alpesæter. Den var os aldeles ukendt. Vi var ikke godt vant, iøvrigt, hvad vi skulle forsynes med af chokolade (Milka, Suchard) måtte vi stjæle på Flakhaven eller have skænket i det, vi kaldte komfektfabrikken, de tre store lyse kældre på Albanitorv, hvor P. A. Kruuses hjemmelavede fremstilledes. Men brugsens lyse smagte direkte af sukker og havde brogede køer på en alpesæter.

I Hersnap boede mennesker, som havde eventyrlige navne. Jeg erindrer Hans Hansen (Hajs Hajsén), Peter Petersen, Jens Jensen, alle velmeriterede gårdmænd, det var Hans Hansen som en gang hver sommer inviterede os alle på køretur til Hverringe for at se stalden. Det var vistnok Jens Jensen, som havde mælkeruten. Tidlige dampende kolde og skønne sommormogener pilede Jørgen og jeg op over bakkerne og med næsten lukkede øjne forbi mosens tåger, hej, spring, ingen gedde, ingen heks skal nå de rappe drenge, for at stille, når mælketuren skulle begynde. En af os fik lov at føre tømmerne, en anden sad vagtsomt med hånden på skruebremsen, som virkelig hist og her skulle sættes an, „nu må vi hjælpe hestene, knejtte“, og vi kom til gårdene i en rummel af mælkejunger og kække tilråb.

De bare fødder førte os trætte og henrykte hjem til havregrød og tykmælk og store humpler hvedebrød med smør og kakao.

Oh, kakao i Hersnap. Hver eftermiddag kom mor og pigen ned på stranden til os med to store kurve. I den ene var humpel på humpel af tyktskåret brød med smør, i den anden var kopper og to mægtige termoflasker med kakao.

Stranden var vor verden.

Der lå Storebælt. Hver tidlig morgen, når kutterne stimedede ud fra Kerteminde hørte vi den dejligste lyd i den danske sommer, det trofaste lille tøk-tøk, Storebælts hjerteslag. Fra sengen i sommerlandet kan jeg huske to lyde, poetiske og smertelige. Den ene er kutternes trygge tøk, den anden er de voksnes eller de største børns muntre stemmer omkring petroleumlampen på plænen. Da jeg blev voksen, fik jeg svært ved at vredes på børn, som ikke kan eller vil sove sommeraftner, jeg har aldrig kunnet glemme min egen fortvivlede længsel i hine stunder. Og ser jeg et barn forsagt, uartig, dristigt, ængsteligt, dukke frem i nattøj, når de voksne tror sig i fred i sommerstuen eller på verandaen eller i lyngen udenfor, da kan jeg ikke give skarpe ordrer, fordi jeg husker min egen lange tøven bag døren og knælen ved vinduet i sommernattens koglende skønhed og længselsfyldte gækkeri.

Men så blev det dag, og igen stormede vi med træsko i hånden på de hvidskurede og hårdt barkedede ben ned ovenpå markdiget til strandens verden.

Ikke en sten, ikke en regndråbe.

Vi svømmede med største selvfølgelighed. Det havde vi lært i Kerteminde.

Ude på den nordlige mole i Kerteminde lå herrebadeanstalten. På Sydmolen damebadeanstalten. Muligvis var nätterne de fynske pigers egen, men badetimerne var det i hvert fald: Vi så dem aldrig, og det var vi drenge kun tilfredse med. Piger er tøser.

Vi rendte ud langs molen, og der var nok at se på og tage del i. Man havde altid i lommen en snor og lidt flæsk. Det er naturligt udstyr for en dreng i Kerteminde, og hvor var der altid mange drenge i Kerteminde.

Så satte vi os på molen eller lå på maven, helst, og stirrede ned i det mørkegrønne vand. Der opdagede vi snart en krabbe. Så gjaldt det at manøvrere snoren med en sten og et stykke flæsk hen foran krabben. Det var let, krabber er grådige. De røg altid på. Så selve det at få bid var ingenting. Næh, nu kom kunsten: At hive krabben op gennem vandet, medens den ædende klamrede sig til flæsket. Det gik altid forholdsvis let. Men selv om krabber ikke er åndsfyrster, er de jo i stand til at fatte, når vandfladen brydes og de kommer op i luften. Så dér lå snarrådighedens øjeblik: Kunne man få dem op, helt op på molen?

Først da kunne man meddele, at der var fangst.

Ingen af os anede, hvad vi skulle stille op med de krabber. Oftest fik de lov at krabbe sig ned igen med et plump, eller vi hev dem ud (man tager en krabbe med tommel- og pegefinger om skjoldets yderkant, så kan den ikke gøre det mindste). En særligt raffineret konkurrence fandt vi på en dag, da vi var en tre-fire drenge: Hvor mange gange i træk kunne vi få den samme krabbe helt op? Det var så spændende, at jeg endnu mærker det risle i ryggraden. Vi skiftedes. De andre så til, medens man arbejdede med sin krabbe. De skulle jo kontrollere, at den virkelig var den samme. Jeg har ikke begreb om tal eller sejrherre; det synes at vise, at jeg ikke har vundet.

Inde på badeanstalten herskede Makker. Makker var en mand i hvidt tøj og med et kolossalt hvidt fuldskæg. Han sad i et lille rum, der lugtede af skrå og jod. Resten af stedet lugtede af vådt håndklæde og varme drenge.

Makker var vor svømmelærer. Han var barsk og rar. Vi stod hinanden nær fra første dag, og det gik sådan til:

Jeg var før svømmeundervisningen (i bøjle, redningsbælter, det *møk*, bru'er vi itte) gået ud på den længste bro og stod og så ned i det dybe, klare, grønne vand – hvor solen dog altid spiller gennem vore somres vand. Den danske sandbund giver et lys i vandet, som ikke nok så skønne middelhavsklipper eller norske fjordes fjeldknauser kan skaffe – og så kom en stor, tyk Svend Aage farende (jeg kan ikke huske, hvad mere han hed, men hans far var oberstløjtnant, så enhver kan jo sige sig selv hvaffer en slem type det var) og gav mig et skub.

Jeg røg på maven i. Jeg husker det aldeles tydeligt. Nu er det sådan, at jeg jo fra ganske lille havde elsket hav og var helt fortrolig med det. Men svømme kunne jeg ikke.

De andre råbte op. Lykkelige anede de den store katastrofe.

– Svend Aage har skubbet Jens i. Jens kan ikke svømme! Jens kan ikke svømme!

Makker stod ganske roligt oppe på broen og så på mig.

– Ha' grejer sig nok, sagde han.

Det gjorde jeg. Ved hundesvømning. Noget panisk. Men op kom jeg. Og fik et dask på ryggen af Makker, et hårdt ét, sput så det va'j u' kneijt, og så sagde han, at vi skulle begynde undervisningen. Ind til det inderste af anstalten, ned i vandet, ind i bøjlen – jeg fik ikke tid at være chokeret. I vore dage hedder det psykoterapi. Svaj ryggen, svaj ryggen, svaj ryggen, for SATAN!

Da Svend Aage havde klædt sig på og skulle til at gå, kaldte Makker ham ud på broen, hvor han var i færd med at kontrollere vandets temperatur.

Noget frygtsomt nærmede den tykke dreng sig. Han vidste, at det under Makkers skrappe jurisdiktion var højst strafbart at skubbe nogen i.

- Kom du bare, sagde Makker.

Da drengen kom hen til ham, skubbede han ham i vandet.

Da han spruttende kom op, var han meget vred. At han var fuldt påklædt, siger jo ikke meget for en 9-10 års dreng i Kerteminde om sommeren, men han råbte:

- Jeg har ur! Jeg har ur!

Det var jo også en sjældenhed.

Makker sagde:

- Så må du til urmavri.

Siden fik han spurgt mig, hvad jeg hed til efternavn. Da dette oplystes, spurgte han, hvem min far var, da dette oplystes, sagde han:

- Birkedommerens dreng.

Det forstod jeg ikke. Men Makker tilføjede:

- Han og provstens dreng fik gerne lov å stå foran på maskinen.

Det viste sig ved grundig efterforskning, at Makker havde været lokomotivfører på Faaborgbanen. Min far boede som fortalt hos sin farbror, birkedommeren på Brahetrolleborg, og hver dag kørte han og hans ven, provst Wøldikes søn, til skole i Faaborg fra Korinth. Så blev da Makker en helt for to generationer.

Kerteminde var sommerens hovedstad. Den dejlige Lange-gade og den flotte station, Lundsgaard, Muus'ernes købmandsgård, Paludan-Müllers buste, højskolen (ved siden af lå et pensionat, hvor jeg var gæst hos Jørgens forældre, uhyre spændende, da vi lærte at svømme) og den frie, åbne nordstrand - alt fik det glans over sig af at Johannes Larsen boede her.

- En kunstner, min dreng, gør en lille by stor.

Denne dybsindige betragtning af far gjorde et kolossalt ind-

tryk på mig. Og så den kendsgerning, at Kerteminde forærede mig et nyt ord til min samling: *Nor*.

Indenfor byen ligger en lang, lav fjord – det er på dens sydside, Ladbyskibet siden blev fundet, – og den hed Kerteminde Nor. Igen kildrer det mig som en kattekilling at tænke på oplevelsen af det ord. Det betyder også et lille barn, fik jeg at vide. Et bitte nor.

Ikke langt fra vort Sølyst lå ved Hersnaps strand Bjørnegaarden. Det var en stor, velstående og solid proprietærgård, tror jeg. For os var den en herlighed. Der boede hjertevarme, muntre mennesker på den, gode sikre fynboer, altid en bid brød og en kage til sultne sommerdrengene, altid plads i haven og i de kønne, gamle stuer, – men dens særlige attraktion var høstængget. I laden var der svimlende højder og dybder. At vi ikke døde dér, når vi borede os mange meter ned i huler i høet. Jeg husker da talrige situationer, hvori jeg halvkvalt af støv og fra det dybeste mørke måtte have hjælp for ikke igen at glide ned. At vi ikke døde dér, når vi foretog mægtige luftspring ned på lavere hølag, hvor vi blot ved at tage en smule fejl i sigtet kunne være røget lige lukt i det stampede gulv. At vi ikke døde dér, når vi fra en bestemt vinkel sejlede ned ad en slags rutchebane i høet og havnede ved siden af hullet i et loft til kostalden. En højtidelig dreng talte meget om, at vi kunne knække ryggen på en ko, hvis vi gik igennem. Det eneste, jeg husker om det, er, at jeg tabte en sandal ned gennem hullet, da var jeg vel også døden nær, og at den var pjaskvåd af ko-savl, da jeg siden fik fat i den.

Bjørnegaardens unge kom i de glade sommeraftener over til os, hvor vi legede to mand frem for en enke, indtil vi blev vanvittige af udmattelse og reddedes af tykmælk og saftevand. En jubel og en uskyld som måske var fuld af skyld, hvad

ved en dreng, men som var uden mekanik. Vi havde simpelthen intet moderne. Cyklelygter var til stearin.

Lige overfor vor strand lå Romsø. På den boede kun få mennesker, folk på fyret og en skovløber, vil jeg tro.

At komme derover på dækket af en dunkende fiskerbåd fra Kerteminde var et sommerhøjdepunkt. Når vi landede, sprang vi fra borde med følelser som kaptajn Cook i Australien, og når vi var trængt gennem urskoven og over til den anden side blev vi et øjeblik som Cortez, der så Stillehavet, tavs på en tinde i Darien.

Det var urskov. Og der så jeg et rigtig vildt dyr for første gang i mit liv. Det var noget andet end en død hugorm. Det var et luskydyr. (Luskydyr er de dyr, der går rundt og samler sten op, som de lægger på solblomstydrets hale, så det ikke kan rejse den og solen derfor ikke skinne).

Jeg var blevet helt alene i skovmørket. Det skræmte mig ikke synderligt. Jeg hørte de andres råb og skulle nok snart nå ud til dem. Så kom dyret, nej, ikke mod mig, det gik for næsen af mig. Det var en grævling. Farlig og frygtelig. Jeg stod bare og måbede, men vidste jo godt nok, at på Romsø kunne alt ske.

Så fik den vel farten af mig, som et lyn var den borte i bregnerne.

Det var en indvielse til ingenting. Jeg fik aldrig naturforskerens sind. Jeg kom bare hemmelighedsfuld, dunkel, alvidende ud, som én der er viet til Pan. Det holdt et par minutter, så fortalte jeg. Og de troede mig ikke.

Engang foreslog en afsindig og kæk voksen, at vi skulle gå en rask tur øen rundt langs stranden, hva' gutter? Gutterne turde ikke sige nej. Vi tumlede afsted over sten og faldne træer, mere og mere udmattede.

Og just den dag havde en eller anden glemmt citronvand.

Hvorefter vi næste år erklærede, at vi ikke brød os om Romsø. Det kunne ingen voksne begribe.

I den nordlige ende af vores strand lå noget, som hed hestehaven, en meget lang og smal indhegning, som havde mange sten og mange lave buskvækster og mange unge heste. Vi var ikke sene til at se, hvad det var.

Det var prærien.

Her boede William S. Hart.

Det bliver her nødvendigt med en digression fra sommermotivet at sige nogle ord om filmen.

I Odense var der to biografer, inden de byggede Kinopalæet, hvis pragt, sagde vi til hinanden, kun blev overgået af Paladsteatret i København. De to hed Uglen og Kosmorama. Uglen var den mindste. Den lå lige overfor Brockmanns hotel ved Albanitorv. Ejendommen eksisterer ikke mere. Dér så vi Pax Æterna, En Nations Fødsel og min uforglemmelige rædsel og nattemare Karl Gjellerups Møllen med gruelige brandscener. I Kosmorama i Kongensgade så vi Manden med de ni fingre og Maharajaens yndlingshustru, som vistnok begge gik over mange, mange aftener, og vi så *kovbojders*.

Helten over alle kovbojders var William S. Hart. Det var mig en umådelig sorg, at han havde denne smalle skarptskårne mund og den faste hage – for begge dele havde jo Jørgen, medens jeg havde Kruuseflab, udstående tænder og rund hage (da vi var studenter sagde han til mig, da jeg bemærkede at han havde skåret sig under barbering: Ja, det er jo en del sværere at barbere en skarp hage end en blød. Og vi vidste begge, at vi da tænkte på William S. Hart).

I Kosmorama stod vi i en larmende kæmpekø for hamrende som en vidskræmt flok bisoner at trampe ind i salen. Vi kom

først ind, når de dyrere pladser var besat. Ellers havde horden søndertrampet den ældre befolkning.

Vi placerede os allerforrest og spærrede alt op. Klaveret satte i, og så vidste vi straks, om det var til Fatty eller til William S. Hart.

På sin hvide hingst red han gennem Hersnaps somre.

Det skete i denne hestehave, som vi ikke blev trætte af at gennemgalopere. Unghestene derinde blev neurotikere.

Så var der den gamle grusgrav, ganske lav. I den arbejdede vi med skønheden. Det er måske det allerhemmeligste og det allerlykkeligste i vor barndoms somre, dette mageløse fund.

To små drenge kunne sidde ganske stille dér, time efter time, beskæftigede med at slå små sten i stykker mellem større sten, at lede efter dejlige blåglimrende eller rødflimrende brudflader, at trække dem på våde snore af umulig tang.

Det gjorde ikke alverden om smykkerne faldt af tangkæderne – det var opdagelsen af brudfladen, som var vort alt.

Solen bagte ned i gryden, og det kunne ske, at en hvid, lille rund sten ikke blev slået i stykker men bare lå lykkeligt i den fregnede hånd.

EN ULYKKELIG BARNDOM

Begge vore forældre var vist besat af angst for at vi skulle blive hoffærdige eller ødelande, fordi vort hjem ikke kunne indgive os nogen fornemmelse af, at det og det kostede for meget. (Vi blev aldrig hoffærdige). Vi kendte ikke til flothed i gemen forstand, men vi hørte aldrig om noget, at det var der ikke råd til.

Til gengæld fortalte de os om deres egen ungdoms beskedenhed. Mor vandt ligesom mest tiltro hos os, da det dog gjaldt et lærerhjem på landet med 19 børn. Hun kunne f. eks. berette, hvordan de gik på deres fødder et par mil til Slagelse for at indkøbe en appelsin, som derefter et antal børn hver fik en båd af.

Far ville gerne have os til at tro, at det kneb for hans mor at få mad nok i gryderne på Rodegaarden. Men vi kendte den. Og vi kendte fars trang til at overdrive en smule.

Alligevel, tilsammen gjorde det ikke rigtig indtryk på os. Trygheden sad os for godt og gammeldags i blodet. Mønstret var nemlig dette:

– Jeg skulle se på et par støvler til den lille dreng her, siger mor i skotøjsbutikken „Den gyldne Støvle“ på strøget.

– Ja, hvilken ...

– Det må hellere være de bedste.

Der er mange ulemper ved at komme fra et hjem i den økonomiske situation, men der er også fordele, man bliver vistnok mindre snobbet og mindre imponeret, måske endda lidt mere frisindet, får ikke tilbøjelighed for at vurdere folk efter deres mængde af midler og deres succes. Men måske

ulemperne er størst, jeg føler mig i hvert fald altid grueligt underlegen, når nogen taler om, at hjemme i mit barndomshjem, dér havde vi jo ikke råd til dit og dat. Navnlig fordi det næsten altid er folk, der er mig ganske overlegne i økonomisk henseende.

Samme underlegenhed kan jeg føle, når mennesker taler om deres ulykkelige barndom, om deres ensomme barndom. Der er jo folk, som hele deres liv har haft en ulykkelig barndom, og lever af det.

Jeg var ikke ulykkelig. Derfor har jeg kaldt dette kapitel for min ulykkelige barndom. Jeg ser ikke hin tid som noget fuldkomment, og jeg kan huske mange småsorger, men her vil jeg i største korthed fortælle om det, der virkelig, som jeg nu kan huske det, har gjort mig dybt ondt, da jeg var dreng i Odense.

Der var først den skrækkelige ensomhed, når jeg følte mig som en udstødt, fordi jeg gik ned ad den ene side af Klaregade, medens Jørgen Bent og Jørgen Budtz gik på den anden. Vi tre fulgtes meget ofte fra skole. Men hvis en af os kom i unåde hos de andre – og jeg skal indrømme, at det nok oftest har været mig, der blev sat udenfor, fordi jeg var den følsomste og hidsigste – kunne vi jo ikke gå sammen. Da blev hjemturen fra skolen så smertelig, at jeg endnu kan mærke det i min rygmarv og mave.

Trodsigt gik jeg så på den anden side af Klaregade. Dengang var højre side, når man kom oppe fra Vestergade, bispens plankeværk og venstre side var Tvangsarbejdsanstaltens asfaltvarme mur. Den side, som den straffende, stærke Jørgen valgte, kunne man ikke gå på. Men man fulgte nøje med, skridt for skridt. Surmulende eller vigtig i det ydre, skrålende af sorg i det indre.

Det var ulykkelige stunder.

Katastrofesituationer har ikke samme smertekraft som slige sjælelige langtrukne torturscener. Jeg var nok temmelig fortvivlet, da jeg havde slået nytårsfyrværkeri frem og *lige* skulle prøve det, og var så lidet fiks, at jeg prøvede en skruptudse, der flinkt sprang op i den åbne pakke og antændte alt på én gang, så der brændte stort hul i et tæppe – men den sorg, jeg forbinder med det, er snarest at det var medens mor var på Madeira, og vi havde en dygtig, lidt kold dame i huset, som vi ganske uretfærdigt antog for at ville forskyde mor.

Jeg prøver hele tiden i dette lille kapitel at komme uden om *det*.

Men det er jo for dets skyld, jeg skriver det. Det er så afgørende et sted i min barndom. Og jeg er aldrig sluppet udenom det.

Diana hed hunden. Den fik hvalpe. Nede i et gammelt lysthus i haven, hvor der siden kom til at ligge et drivhus, lå hvalpene. De var tykke og solide og meget lune og bløde for en lille dreng. Jeg må have været 6 år, måske 5.

På den anden side af gaden boede en dreng, der hed Egon Thomsen. Min ældste søster forbød mig at lege med ham. Jeg forstod aldrig hvorfor. Han boede i en kælder. Det var måske derfor.

Egon og jeg tog hvalpene og bar dem ud på lysthusets trappe. Der lå de og kravlede. Og så faldt de ned, og det gav et lille bump, og de sagde et lille klynk. Så tog vi dem op igen. Og de kravlede, og de faldt ned, og det gav et lille bump, og de sagde et lille klynk.

Mere har jeg ikke at sige. Det er min ulykkelige barndom.

Er det nogen trøst, at de måske kun faldt 15–20 cm? Jeg kunne jo ikke måle.

Er det nogen trøst, at børn ikke ved besked om grusomheden? Jeg er jo ikke børn, men mig.

Mor standsede det. Et fremmed menneske havde set dyrplageriet fra et vindue i et andet hus og ringet til hende.

Dette er alvorligste sandhed:

Jeg gik aldrig nogensinde mere forbi det hus. Ikke på den side af gaden. Ikke på det fortov. Jeg følte, hvordan det var at være lyst i band, at være en udstødt, Kain.

DIGTNING OG SANDHED

De digternavne fra samtiden, vi ofte hørte i mit hjem, var Jeppe Aakjær, Johan Skjoldborg og Thøger Larsen. Jeg tror ikke, at andre nutidige spillede nogen rolle. Men det kan jeg naturligvis ikke vide. Af den nære fortids skribenter var J.P. Jacobsen og Holger Drachmann hovedfigurerne. Far læste højt af dem, men kun for gæster. Til hans repertoire hørte også de storartede sjællandske dialektfortællinger af Maglekilde-Petersen. De var vel nok vidunderlige.

To digtere stod ved min vugge, den ene ved dåben, den anden efter sin egen beretning ved barnevognen. De er beslægtede. Den første var skolelærerlitteraturens førstemand, Zakarias Nielsen, som var gift med min moster. Jeg har hørt ham læse „Et Møde“ højt, et meget moralsk og følt fortællende digt, som kunne kalde tårer frem i vore øjne. Han gjorde indtryk på mig ved at være smuk, hvidhåret og det første helt døde menneske, jeg havde oplevet. Den anden var Morten Korch, der som så mange andre fynboer kendte far og lagde en venlig hånd på min barnepande.

Så var man indviet.

På et tidspunkt, som jeg har svært ved at fastslå, men vel ved 9-års-alderen begyndte min rasen. Og jeg ved ret nøje, hvilke bøger, der gjorde det stærkeste indtryk på mig.

Det var Grimms eventyr. Det var ét eneste af H. C. Andersens, nemlig Den lille Idas blomster. Det var Orlriks Danske Heltesagn. Det var Morten Pontoppidans genfortælling af Odysseen.

Ind imellem gik en forrygende mængde af børnebøger, også mine større søstres, gerne serier som om Heidi og hvad ved jeg, Marryat, Ingemann, Scott og Carit Etlar. Gøngehøvdingen var mig i 10–11-års-alderen ét og alt. Jeg blev ikke træt af at opsoøge stjernstederne i den.

En stor bog med illustrationer af Louis Moe læste jeg ikke blot fra ende til anden men også de rette steder så grundigt, at den blev slidt derved, det var Saxo Grammaticus.

I tre bind havde vi den gamle Brehms Dyrenes Liv, der var så dejligt fortalt. Også den lå jeg på maven og læste.

En særlig lidenskab blev det at slå op i Salmonsen. Dette stive værk rummede de mærkeligste oplysninger, som jeg sommetider i timevis kunne fortære med en alfabetisk grådighed og en ligegyldighed for om det kom mig ved, som jeg genkender, når jeg som voksen skal finde en afhandling f. eks. i et lærd tidsskrift og undervejs læser alle mulige andre, også fra fagområder, jeg næppe fatter.

Ingen behøvede at fortælle mig, at det var morsomt at *få at vide*.

Listen er ikke udtømmende. Jeg læste Holberg og Oehlen-schlæger, Jonas Lie og Ibsen – men ingen af dem stod sig mod Saxo, Morten Pontoppidan og Carit Etlar. Jeg læste drengebøger med stor forslugenhed, deriblandt naturligvis vor gamle lærer Gredsteds søns bog om Paw og fremfor alt Rasmus fra Rodskov og et par bøger fra Sorø med titler som Frisk Mod! o.l. Og jeg væltede mig ind i alle slags oplysende værker, især var jeg helt betaget af Henrik Cavlings bog om Amerika.

Når far havde besøg af sin lærde ven arkivar Holger Hansen fra landsarkivet, kæmpede jeg voldsomt for at komme ind i et sofahjørne, hvorfra jeg ikke let kunne kastes ud.

Jeg var betaget af denne mand og hans spændende familie af

intellektuelle. Men han gjorde mig meget ondt ved en lejlighed, da han sagde nogle mindre smigrende ord om Fabricius' Danmarkshistorie.

Den bog læste jeg igen og igen. Dele af den kunne jeg faktisk udenad. Jeg havde jo en lidenskab for historie og for historiske romaner. (P. P.s bog om Niels Juel fik mig til at juble. Jeg var nærmest imod Tordenskjold derefter). Så skete det, at jeg sammenholdt Fabricius med romanerne, og det var uhyre spændende at se, om de stemte.

Min yndlingsfigur i Danmarkshistorien blev, så forunderligt det kan lyde, Corfitz Ulfeldt. Jeg aner ikke hvorfor. Men ham og Hannibal Sehested havde jeg en sådan hang til, at jeg engang svor at når jeg blev stor ville jeg rehabilitere dem begge. Jeg skrev møjsommeligt nogle stilehæfter fulde af Corfitz Ulfeldt. Det var rigtig videnskab: Sammendrag af Fabricius og Salmonsens. Tungt var det i hvert fald, arbejdet.

I Gøngehøvdingen optræder Hannibal Sehested på en spændende og dulgt måde. Jeg opsøgte ham i historien og skuffedes over at få for lidt at vide. Mit sind deltes mellem de to mystiske figurer.

Til læsningen hørte også hæfter, som kunne købes i Vindegade for 5 eller 10 øre. En serie hed Frøken Vildkat og ansås for en smule barnagtig af os drenge. Armgard tilbad Frøken Vildkat og tilstræbte en tid at danne sig i hendes billede. Men helt fremragende var Lord Percy og den excentriske klub. Jørgen Budtz-Jørgensen var tilhænger af skildringer af den store detektiv Nat Pinkerton. Vi var dog ikke mere snæversindede end at vi kunne bytte hæfter.

Endelig var der fryden ved hos kammerater at læse den forbudte Familie-Journalen. Det faldt mig aldrig ind, når jeg ivrig og glad læste den og fulgte dr. X, at der var noget galt i

fars forbud, og jeg tror, at jeg så på de mennesker, som holdt bladet og venligt lod mig læse det, med samme følelser som en kunde i et bordel ser på værtinden dér. Jeg fik tilfredsstillet lyster, men det faldt mig ikke ind, at jeg skulle lade være eller at det ikke var uhyre rigtigt, at vi var så ophøjede, at vi ikke havde sligt indenfor vore døre.

En vigtig del af læsningen var dagbladene. Det var Politiken og Fyns Venstreblad. Vi var jo i familie med dem. Jeg kendte dem ud og ind. I hvert fald fra 1915 læste jeg med største omhu beretningerne fra krigen. De blandes med en anden bladlæsning, som var af største interesse, nemlig af Børnebladet og Børnevennen. Af disse fortræffelige organer havde vi mange indbundne årgange.

I Børnevennen fandt jeg en krigsberetning fra Balkankrigen nogle år før, som gjorde, at en herlig røverhøvding blev en af min barndoms helte, nemlig kong Nikita af Montenegro. Jeg omgav ham og hans land, de sorte bjerges, med en aura af selvstændighedstrang og tapperhed og ædel fattigdom og følte det som noget vidunderligt, at den slags ikke blot fandtes i bøger men i vor egen virkelighed.

Tyske sejre fyldte os alle med sorg, men ordet dødningshusarer tiltrak grusomt. Det ærgrede mig, at tyske officerer på billederne i aviserne så så meget flottere ud end franske og engelske.

Det kunne ikke undgås i denne tid, at vi selv i vort antimilitaristiske hjem blev præget af krigen. Danske soldater fik grå uniformer. Der kom indkvartering. Vi havde to mand boende. Det var rare mennesker, og far var meget venlig mod dem, idet han dog sørgede for grundigt at instruere dem om, at deres officerer alle var idioter, hvad de ikke tog ham ilde op. Den ene var oppasser hos en løjtnant og ekspert i skopuds-

ning, hvilket førte til svære kampe mellem ham og gamle Karen, der var imod alle indgreb i sit private område, også venlige.

Jeg var ganske optaget af en problemstilling, der formuleredes omtrent sådan: Når kong Nikita var en helt, da han forsvarede sit land (og Niels Juel og Rasmus fra Rodskov), og når franskmændene og englænderne var nogle helte, fordi de kæmpede mod tyskerne, hvorfor var så netop alle *danske* officerer idioter?

Jeg turde naturligvis ikke give denne tvivl udtryk overfor far, men det var med illoyal interesse jeg cyklede ud på eksercerpladsen og så soldaterne i arbejde.

Vi havde forøvrigt på den tid i Odense et militært syn, som virkelig var spændende. Ved at klemme næsen mod gærdet om kasernegården kunne vi få de britiske marineofficerer at se. De var interneret fra en ubåd, som var strandet i Øresund. Da en af officererne flygtede, fik vi at vide af far, at dette var en glimrende bedrift af den danske militærmagt. Det tog vi alvorligt.

Sådan førte læsningen mig ind i aktualitet og tvivl og spænding.

En egen tone lå over de grumme gribende digte i Kaalunds fabler, Så ti dog hund og hesten for skraldevognen og den døende vildand, nej, hvor de var smertelige.

Men ét digt var det største af alt.

Det lød sådan:

*For alle gode tanker de kan slet ikke dø
før endnu bedre tanker er spired af deres frø.*

Jeg har naturligvis haft det fra en af fars gengivelser af J.P. Jacobsen. Det greb mig umådeligt. Jeg har aldrig været god til at lære udenad eller til at synge eller til at høre rytmer. Resultatet er, at jeg kan såre få citater. Dette er et af de få, jeg ikke glemmer. Og det har en mangfoldighed af årsager.

Når jeg tænker tilbage på min tidlige barndoms læsninger, opdager jeg et lille påfaldende genkommende mønster: Jeg var ikke blot en drømmelæser.

Det var jeg naturligvis også. Jeg husker måske et par læsesteder netop for deres drømmekvalitet. Det ene er folkebiblioteket i Odense. Det blev bygget, medens jeg var barn, og far havde særdeles meget med den sag at gøre, for det var ham, der så energisk kæmpede for at redde eller delvis genskabe noget af de gamle klosterruiner syd for Sct.Knud. I dette byggeri fandtes folkebiblioteket. Det havde en egen duft, og man gik ned til det fra pladsen mellem domkirken og Stiftsbiblioteket og klostret. Der flygtede jeg ofte hen og sad ved et af bordene i læsesalen, fordybet i værker. Det var flugt, det var drøm, det var en forestilling om at være videnskabsmand eller forsker. Jeg kunne der sidde og studere mig viden til om en afrikansk stamme i oprør, medens skolearbejdet lå hjemme og ventede – forgæves.

Et andet drømme- og flugtsted var en lille afsats oppe på det store loft. Her havde vi en slags hule. Dertil kunne jeg flygte med den store Grimm, der virkelig ikke var helt let at slæbe derop, eller måske snarest med de egentlige børnebøger, ja Lord Percy-hæfterne og drømme mig langt bort fra den eksistens, der ventede mig nede i huset, hvis lyde jeg lykkeligt glemte.

Jo, alle børn drømmelæser vel. Men dertil kommer, når jeg ser tilbage, et eller andet, som jeg vagt aner, og som måske

slet ikke er noget særpræget. Det er en trang til konfrontation eller anvendelse af læseoplevelsen. Altså at se Gøngehøvdingen i lys af Fabricius' Danmarkshistorie eller at konfrontere Rasmus fra Rodskov med historiens billede af general Rye. Og videre: Et behov for ikke at gå glip af et ord. Jeg læste som alle læsevilde børn lynhurtigt, men jeg vendte altid tilbage op over siden, hvis jeg havde en fornemmelse af, at blot et ord var undsluppet mig.

Men tydeligst er jeg bevidst om min trang til at forstå.

Det var egentlig ikke sådan, at jeg ville forstå i en realitetssammenhæng. Kyklopen i Odysseen er et eksempel. Jeg tror aldrig, at jeg overvejede, om den slags fandtes eller havde eksisteret. Jeg accepterede ham som en dum enøjlet kæmpe. Men jeg kunne ikke rigtig forstå, hvordan Odysseus kunne være så grum mod ham. Odysseus skulle jo være en helt. Helte gjorde ikke så slemme ting. Det var mægtig godt, at han var snild og dygtig, men han burde ikke være ond mod stakkels dumme, store af smerte forpinte enøjede trolde.

Sådan noget kunne jeg spekulere på i lange, lange tider. Jeg tror ikke, at det var, nej, jeg ved det, man kan se det af eksemplet med Odysseus, som er helt sikkert, det var ikke et behov for at få orden i moral eller sligt, næh, det var en trang til at leve inde i teksten. Jeg ved ikke, om jeg råbte det højt – men løsningen på spørgsmålet om Odysseus fandt jeg, da jeg satte hans opførsel hos Kirke og hos den søde prinsesse sammen med hans grusomhed mod Kyklopen, og den løsning er ikke svær:

Odysseus var en mærkelig helt.

Større krav til analyse eller tolkning stillede jeg ikke. Men jeg ved, at denne opdagelse gav mig smag for mere problematiske figurer. Læg mærke til, hvordan jeg foretrak Niels Juel for Tordenskjold, hvor jeg forelskede mig i en ruineret per-

son som Ulfeldt og hvor jeg hos Saxo udsøgte mig de svigagtige eller usikre helte og konger.

Jeg tør ikke sige, at dette udviklede mig menneskeligt, og det er da først nu, jeg kan se en sammenhæng. Men sikkert er det, at jeg måtte finde en virkelighedskonfrontation, og jeg måtte finde en indre rigtighed i det, jeg læste seriøst.

J.P. Jacobsens vers tør nok siges ikke at være dybsindigt eller velformet. Men jeg blev bundet til det. Jeg gik og sagde det frem for mig. Jeg slog det op i de to små smukke bind.

Jeg kunne godt forstå det, sådan rent intellektuelt. Det var da ikke så svært. Når nogen fandt på noget godt, så fandt andre vel på mere godt, fordi de havde lært af det første gode.

Men her igen som i Odysseen (genfortalt af Morten Pontopidan og med Skovgaards tegninger) stod et eller andet tilbage og plagede mig.

Jeg tænker, at det var det med at dø.

Døden spillede, skønt det vel kun en gang eller to i hele min barndom er nævnt, en farlig rolle i mit liv. Det var skyggen fra Knuds grav. Tanken om min stakkels mor, som kom ned i haven og skulle se til sit spædbarn – og fandt sin store dreng. Død. Jeg har fortalt, hvordan jeg søgte at sælge døden eller at nærme mig den.

Nu stod der i de besættende linjer, at de gode tanker ligesom *skulle dø*, før de bedre kunne komme til. Sådan havde jeg en væmmelig fornemmelse, ved jeg. Den er vist ikke logisk rigtig. Men jeg kunne ikke komme bort fra den.

Dette var i første mellem, da vor forunderlige religionslærer, lektor Johannes Loft (oversætter af Vergils Æneide) fortalte nytestamentlige lignelser og gennemgik dem. En dag kom i sådan en time alt til at hænge sammen for mig. Han talte

nemlig om sædekornet, som skal dø. Men noget nyt står op af det. Døden er nødvendig for livet.

I det lys blev J. P. Jacobsens vers jo ganske ligetil.

Nu ser forvandlingen let nok ud, men den kostede mig megen møje den gang.

Uden mindste vaklen begravede jeg da en dag en stor, smuk, død stjerne i den traditionelle cigarkasse og med et kors over, som på et stykke vedhæftet papir bar følgende inskription:

*For alle gode stjerner de kan slet ikke dø
før endnu bedre stjerner er spiret af deres frø.*

CYKELTURE PÅ CYKLE

Det var min stolthed, da jeg var 15-16 år, at der ikke var en by i Danmark, jeg ikke havde været i – undtagen Rødby. (Og dér har jeg stadig ikke været).

Dette hang sammen med, at vi holdt så meget af ture. Nogle af dem var familieture i biler, nogle blev foretaget med tog for at nå steder som Blokhus eller Rodegaarden eller Gjorslev (hvor bedstemor boede hos farbror Ludvig, der var ungkarl, rødhåret og slotsgartner, hvilket lød meget fint, men jeg har siddet på hans hestevogn fra 4 om morgenen for at køre helt op til Køge torv) – dog, alt afgørende var cyklen.

På min cykle kom jeg Fyn rundt. På den kom jeg det meste af Jylland om. På den besøgte jeg hver egn på Sjælland og gennemkørte Lolland-Falster. På den nåede jeg Bornholm omkring.

Det var ikke altsammen i min Odense-tid, nej, langt fra. F.eks. blev en lang cykeltur foretaget i selskab med en ung mand kort efter at vi var kommet til København. Han hed Gregers Hansen og var søn af landsarkivaren for Sjælland, historikeren Holger Hansen, fars ven, i hvis hjem vi da kom. Dette hjem var meget betagende for mig. De var så dæmoniske, syntes jeg, mørke, ivrige, intellektuelle. Der var en datter, som hed Rachel, et meget smukt navn, og hun var kommunist og giftede sig med en beundringsværdig mand, der både var greve, søn af en præst og kommunist. Jeg var dybt grebet af disse mennesker. Og så tilbød Gregers at køre cykeltur med drengen. Mærkeligt smukt af ham, utaknemligt kan jeg kun

huske ham som en god, melankolsk, lidt vag og lang ung mand. Cykelturen med ham fulgte mønstret.

I vore dage kan vel cykelture ikke betyde så meget for drenge, store eller små?

Mine ture lever endnu i mig.

Når jeg tog af sted, ja eller vi, for turene blev så ofte gjort i fællesskab med en kammerat eller en lidt ældre, to mindeværdige med først min bror Jørgen og siden min søster Armgard, når vi tog af sted, var cyklen i så god orden som muligt. Vi var sikre på, at vi havde lappetrejerne i orden. Det var utænkeligt at gennemkøre nogle dages tur uden punktering, men vi var såmænd ikke stærkt imponeret af dem. De tog en smule tid, og det var alt. Jeg ved ikke, om lugten af solution og gummi, om kvaliteten af et stykke ventilgummi og om synet af masser af lapper rundt på en slange, jeg ved ikke om kunsten at få dækket på igen over slangen uden at klemme den eller om den intime hygge sammen med den sårede cykel ved grøftekanten, medens man i solen ventede på, at solutionen skulle tørre og cyklen stod på sin sadel og sit styr, jeg ved ikke om den stiltfærdige gang ind i et hus eller en gård for at låne en balje og vand, så man kunne finde hullet i dækket – om alt dette overhovedet mere findes for drenge.

For os var det hverdag, natur, ligetil.

Vejene var ikke asfalteret. For en god cyklist, og, det sværger jeg, vi var vidunderlige cyklister, vi drenge, kentaureer som kunne alt på en cykel, gjaldt det da på store bakker at køre så fornemt i vild fart, at hverken sand, grus, løse skærver eller pludselige hjulspor kunne gøre os noget.

Hvor lange turene var, kan jeg ikke fortælle. Vi kunne faktisk præstere ganske gode afstande, men i mig var det stramt nedlagt hjemmefra, at en bivej altid er sjovere end en hoved-

vej, at en marksti måske fører til noget mærkeligt, og turene var da fulde af afstikkere.

Den dejligste standsning kom ved mejerierne. De blev af alle cyklende drenge betragtet som lovligt bytte, og de havde tydeligvis selv accepteret det, de var som oaser, hvor karavaner roligt søgte ind, de viste en arabisk gæstfrihed, og vi frit ridende vilde sheiker benyttede os af den. Vi stillede cyklen og gik ind og bad om kærnemælk. Heraf drak vi så meget, vi ville, koldt og dejligt var det. Vil I dog ikke ha' en sjat fløde i, drenge? Jotak. Og mejerifløde var så tyk og stiv, sagde vi, så en cykel ikke kunne synke i den.

Men man kunne nu også nyde andre herligheder. Vi havde jo madpakker. Dertil kunne vi anskaffe en gul sodavand hos en landkøbmand. Hjemmefra havde vi haft en flaske med, og nu afleverede vi os frem. Jeg tror ikke, vi gjorde os forestillinger om, at sodavanden skulle være kold. Men jeg ved nøje, hvor vi nød den, gerne trukket ud en lang dag, lidt på en grøftkant, lidt mere i en skovlysning.

Man mødte mennesker. Det faldt os ikke ind at køre forbi gående eller at møde andre cyklende uden en hilsen. Goddavn, sagde vi. Ruterne søgtes afpasset efter hvor der boede slægt og venner, men vi havde også sommetider lov at bo på kroers billigste værelser, hvad vi gjorde med en vis frygtsomhed men skælvende dog af fryd over de mægtige dyner af bly, byltende sig ud over os, der lå i trækassen med halm under laget. Just at disse nattelejer var noget helt andet end hjemme, var vidunderligt og gribende.

(Det var det forbi med, da jeg blev spejder. Så hed det telt og bivuak og anden hårdførhed, ingen familie, mad over bål, – men cykelturene var dog stadig en hovedbestanddel af en drengs liv).

Langturene har naturligvis særlig glans. Men det var de kor-

tere ture, der gjorde mig fortrolig med Fyn. Jeg cyklede i 9-10-11-12-års alderen så hurtigt, barsk og sikkert, at jeg f. eks. ikke i august-september, når eftersommeren endnu var dejlig, anså det for en besværlig bedrift efter skoletid at cykle de 21 km til Kerteminde for at bade og hjem igen inden aftensmad.

Det mest spændende var mærkeligt nok, mærkeligt fordi jeg også dengang var glad for at være sammen med andre mennesker, de ensomme eftermiddagsture, hvor jeg gjorde opdagelser. Som den da jeg så alting.

Jeg kørte ud ad en af de mange landeveje og søgte snart ind på bivejene, i hvis sandede kanter det var en fryd at styre cyklen – man lader den styre sig selv, så vælter man ikke – og hvor man pludselig i kanten af en lund kunne finde en sti, der var værd at følge.

Den kunne føre ind til ensomhed. Solpletter gennem høje bøges toppe. Lægge sig dernede og se gennem grønt op til en blå himmel og måske lammeskyer eller en drivende fejende skygruppe af form som Langeland, alle skyer i fart set ud som Langeland, lægge sig dernede og se derop, lidt forbavset over at ikke to barneansigter stirrer ned til én her på bunden, oppe fra en kutters dæk.

Den eftermiddag flytter sig ikke ud af min bevidsthed, og nu, bagefter, kan jeg måske med rette se den som led i det billede, livet tegnede allerede da.

Jeg fik pludselig en fornemmelse af, at jeg var nede i bunden af noget.

Jeg mener ikke, at jeg kombinerede den med min aldrig glemte tidlige eller vel første oplevelse, synet gennem det klare vand af bunden, hvor søgræs svævede over riflet sand.

Men det var det, der skete hin cykeltursdag i skoven ved Langesø, at jeg pludselig vidste, at jeg kunne ses selv, men og-

så at jeg kunne anskue verden eller livet fra bunden og fra det øverste, og at der ikke var en forskel i kvalitet eller skønhed, blot at det altsammen havde en mærkværdig venden-op-og-ned-værdi.

Det var måske kun en bekræftelse på alt det, der i hine år blev min erkendelse, men vist også et udgangspunkt for den skræk og lykke, der er blevet min: At jeg ikke kunne holde ud at være bundet i én position eller at leve i én vinkel, at det paradoksale blev mit livs forklaring.

Dagen står med den mærkeligste tydelighed sådan:

Jeg kørte fra Hunderupvej op mod havnen. I havnen tilbragte jeg lange dage. Den dag var der ikke nye skibe, og der var ikke et sted, som tiltrak mig til at hænge lænet over cyklen tre timer og kigge. Jeg havde tænkt mig at køre ud i Næsby-skoven, men jeg blev trukket et andet sted hen (og deri tør jeg ikke lægge et vidnesbyrd om en hemmelig bestemmelse), og kom ud mod Langesø. Jeg kørte ned over banen og forbi kroen og ned til søen. Men dér ikke over til slottet, som jeg ellers meget yndede at hænge og se på, men derimod hen langs søen, som jeg da havde på venstre hånd.

I den fjernere ende var et højere terræn. Inde bag det fandt jeg solen i skovbunden, samlede den op, kastede den op til himlen og lagde mig selv og spiste lysegrønne syreblade.

Det er sagen.

Cykelture på cykle. Man kan skrive på begge måder nu til dags, tror jeg. Men jeg hører til en generation, der har meget svært ved at sige sykkel. Jeg siger *sikl*. En ældre herre i Odense sagde *bejsikl*. Det var engelsk ligesom vort yndlingsord *nejs*. Vore bedste roseord var *nejs* og *leifig*. Det sidste har jeg ikke hørt andre steder, og jeg kender ikke dets oprindelse. For mig klinger det af OB og af vejen fra skole.

Jeg er blevet noget hånet af yngre generationer, fordi jeg ofte siger sikl. Men min mor sagde kommyne, og min bedstemor sagde sangtiméter. Min mor sagde sjå-føhr og min far sjofør. Jeg opdagede, at de fleste fandt det skabagtigt, når jeg sagde sjå-føhr, men just da jeg havde fået vænnet mig af med det, kom jeg til Hellerup, hvor Ryvangens højere selskab brugte den udtale.

Vi talte iøvrigt ikke odenseansk hos os. Sandsynligvis har vi børn vel gjort det i skolen, men vore forældre med deres sjællandske baggrund søgte gerne at føre os tilbage til rigsdansk.

Når der var oplæsninger og foredrag i byen, blev vi taget derhen ikke blot for at more os, men også, erklærede far, for at lære *rigsdansk*. Begrebet rigsdansk havde en høj stjerne hos far (om hvem mor mange, mange år senere ømt sagde, at han såmænd var lidt bondsk, da han studerede i København), der virkelig også talte klart, stærkt og velartikuleret. Han pålagde mig i København at gå i Det kgl. Teater og høre Jerndorff.

Digressionen om sprog skyldes, at mine cykelture (siklture) førte mig ind til mennesker, som talte dette skønne og ivrigt varierede fynske sprog – og at jeg også på dette område var forudbestemt hjemmefra til at være en kærlig iagttager, dvs. en fordomsfri studerende.

Vi havde det sådan, at vi bogstavelig talt blev truet til at være tolerante (undtagelse: Præster, militære og konservative) og høflige. Vi lærte respekt for pigerne, chaufføren og havemanden, for det store personale i forretningen, for torvekoner og gamle mennesker, som vi med mor besøgte på stiftelser eller i små hjem, lige så vel som jeg lærte at rejse mig, når en voksen kom ind i stuen, eller lige til jeg var hen mod de 30 at rejse mig, når en dame eller en ældre hilste på mig ved et bord, lige så vel lærte jeg en utvungen og naturlig høflighed

overfor aftægtskone på en lille gård eller vagabonden, der kom til døren i Hersnap – og sandt at sige var det måske en smule kunstigt altsammen.

Det er et eksempel på denne atmosfære, at vi i vort hjem aldrig nogensinde havde hørt ordet jøde. En jøde var noget i bibelhistorien. Da jeg var 14 år, sad jeg i et sommerpensionat i Espergærde og sagde: „Jeg har aldrig set en jøde.“ Overfor mig sad en sød gammel frøken Siesbye. „Så se på mig min dreng, sagde hun.“ Og det var den dreng, i hvis hjem brødre Brandes var helgener, og hvor jødiske intellektuelle var helte og gæster.

Far nægtede simpelthen eksistensen af problemet. I sammenhæng hermed kendte vi heller ikke begrebet klasse. Jeg følte mig virkelig noget utilpas, da jeg som ung mand første gang hørte nogen sige „folk af vor klasse“ (eller måske snarest: „ikke folk af vor klasse“).

På denne baggrund må da cykleturenes filologiske del begribes. Jeg holdt så meget af ord. Ikke bare de fine og dyre, som jeg elskede at opsnuse. (Mit tidligste fine ord var onomatopoietik. Det fandt jeg hos Salmonsens). Men også af kønne, sjove ord, som en gammel fynsk mand kunne bruge, når jeg spurgte ham om vej, eller som graverens kone ledsagede udlånet af kirkenøglen med. Der kom jeg altså med min *sikl* og hørte med iver på formaninger på et sprog fra en anden verden:

– Neii, dej er du da vist for bitt' te så'en å få. Få kom som en eksplosion i den sindigt overvejende nasale sætning. Intet stød: *Ffå'!*

Sådan sagde en graver til mig. Kirkerne var oftest lukket. Det forknyttede mig ikke. Jeg vidste fra far, at det var pjat. (Hvad SATAN skal sådan en præsteka'l lukke kirken for, skreg han). Så det var bare med at bede om at låne nøglen.

Da graveren havde set mig lidt an, udtalte han dommen om at jeg var for lille.

Hvorefter han uden antydning af et smil rakte mig nøglen.

Det var en god stund.

Da jeg afleverede den igen, fik han tid at smile en smule.

- Tak for lån, sagde jeg.

- Itt' noue' å takk' for.

Så stod vi lidt.

Jeg mente, at jeg måtte sige et eller andet. Jeg sagde noget om, at det var en pæn kirke.

- Peijn? ?, sagde han og vendte og drejede ordet lidt, for den var faktisk ikke synderligt pæn eller tiltrækkende med sine brune farver og Carl Bloch over alteret.

- Nårh, tilføjede han og så hen over gadekæret bag mig, nårh, ka du så se, at du fakta *var* for lill' te å lån' nøgli?

Mellem de danske byer, som jeg besøgte på cykel eller i bil med familien var nogle de særligt udsøgte. En prægtig tur foretog vi sammen med nogle venner af vore forældre i to biler til Ribe under krigen. Da var det den store ting at stå ved grænsen og virkelig se pikkelhuede tyskere med opplantede bajonetter „derovre“. De lyseblå gendarmere frarøvede mig mine prægtige forestillinger om, at her så jeg endelig konkret *det onde*.

- Skikkelige landstormsmænd, sagde gendarmene. De er så tamme, så de æder af hånden.

Det kunne jeg nu slet ikke begribe. Og det har måske også været grænseboens altid tilbageholdende snak.

Tyske soldater havde jeg da nu set.

I Ribe lærte jeg, hvordan det stod til med dronning Dagmars politik.

Vi var ude på Riberhus, altså på voldstedet, som er tilbage, og hvor mindet for dronning Dagmar fandtes. Her var hun

kommet sejrende fra Bøhmen. (Hvilken forunderlig rejse det må have været).

– Ja, hun var en god kvinde, sagde far. Hun var moderne og reformivrig. Efter hende kom Berengaria – nej, I skal ikke sige Bengerd, det er folkeligt sludder, – og dermed *den sorte reaktion*.

Jeg havde altid før anskuet disse to kvinder, den bøhmiske lyse og blide og den portugisiske sorte og lidenskabelige dronning under almenmenneskelige eller måske mig selv uafvendende under kvindelige, kønslige synsvinkler, havde i overensstemmelse med det, vi nordiske børn lærer i eventyrene, forstået at den lyse var god og den sorte ond.

Men nu fattede jeg den egentlige historiske sandhed: Dagmar var radikal og Berengaria konservativ.

Og da skete det slemme i mig igen: Jeg mærkede mit skumle hjerte slå for den onde, sorte dronning.

Vi besøgte billedhuggeren Hansen Jakobsen i hans atelier i Skibelund krat. Der stod midt på gulvet en trolde, som jeg var aldeles betaget af. Den overskred skrækkens grænser. Den åbnede helt nye skulpturelle veje for mig. Thi jeg kendte skulpturer. Hermed tænkte jeg hverken på Tietgen foran katedralskolen, H. C. Andersen ved posthuset, Chr. IX ved banegården – alle så pudsigt anbragt, at vi måtte fnise over det, – eller Frederik VII mellem Rådhuset og P. A. Kruuse. Nej, jeg tænkte på mine egne rigtige skulpturer. De angivne var af metal og hule. Mine rigtige stod på museet og var hvide og af gips og støvede og respektable, alle rundt afglattet. Jeg gik rundt og søgte at tegne dem.

Trolden var knudret, langstrakt, nubret, gående og ikke stående. Trolde, der lugter kristenblod hed den. Foran den blev de runde, pæne, hvide til lutter gips. Jeg forkastede dem.

Den vakte enorm sympati hos mig. Skræk og kærlighed. Da familierne var gået ud, var jeg endnu alene inde hos trol- den.

Det mærkeligste den dag var, at jeg ikke fik spor skældud hos far. Jeg sinkede endda dem alle. For jeg ville ikke væk fra trol- den.

Jeg tror nu, at han var glad for, at jeg viste en æstetisk op- tagethed. Det holdt han af. Det kan gøre mig lidt glad og varm, at det må have glædet ham. Han sagde ikke noget.

Koldinghus var dengang ren ruin. Det var mærkeligt, at vi fik lov at klatre op i det stående tårn med Herkules. Jeg hu- sker, hvor susende åbent og farligt det var.

– Brændt ned af spaniolerne, sagde far.

Når han ikke sagde spanierne, hænger det vel sammen med almindelig sprogbrug fra dengang, nedarvet også til os i dag, spaniolerne er de jo blevet kaldt. Men det var et godt ord at have på tungen, smagte af død og brand.

Sæby, Lemvig, Ringkøbing, Ribe, Christiansfeld, Ebeltoft, As- sens, Faaborg, Skælskør, Store Heddinge og Kerteminde – det var de dejligste byer.

Mellem dem havde Faaborg byporten, kirketårnet uden kir- ke, fars ven Mads Tomat, hvis statue af Kai Nielsen var et mi- rakel af storhed og rundhed – og Ymerbrønden, der rejste trods i os mod det borgerskab, som ikke ville elske den. Det skulle de minsandten. Vi næsten stampede af vrede. Så vrede blev vi over, at de ikke ville elske den, at vi selv glemte at elske den, af forargelse over forargelsen.

Men Kerteminde var det dejligste af alt. Jeg har gennem- strejft hver gyde i den by, jeg har badet på den flade Nord- strand, som var hus- og mennesketom, jeg har leget i den havn, jeg har ligget på Sydstranden under Lundsgaard, jeg har set de

stolte tog passere jernbanebroen, jeg har beluret Johannes Larsen, jeg har løbet gennem den lange, lange Langedgade og stået forbavset udenfor Tornøes hotel og set på Paludan-Müller.

Kertemindes lyse dejlighed.

En dag så jeg –

Jeg så en mørk mand med store ringe i ørene trække to æsler og tre geder gennem Langedgade. Det ene æsel havde purpur-skaberak og en abe på ryggen.

Ud ad en butiksdør kom en dunkel kvinde i vilde sjaler, hun var som en flamme. Hun rakte en hånd frem mod mig, og det ringlede, og hun lo lidt knurrende. Hun så på mig med helt sorte øjne, Berengaria.

Jeg løb.

Men næste dag gik jeg hen og rørte ved gadedøren. Jeg cyklede fra Hersnap til Kerteminde for at røre ved gadedøren. Og den var varm endnu.

DAGDRØMMERNE

Fra Hersnap mod nord ad snørklede småveje nåede vi på cykel eller i bil og med et gribende besøg ved den kirke, hvortil de oppe fra Hjelm en gang skal have ført Marsk Stig en nat, Stubberup, dramatisk på sin bakke, nu mærkeligt mindende mig om Fårevejle, hvor en anden vild og skrækkelig jarl lagde sit lig, – nåede vi med en fornemmelse af alts endelighed Fyns Hoved.

Fyns Hoved.

Jamen, det var jo virkelig altings ende. Og så rigtigt det var ordnet – der var øde og vildt og får og stejle klinter og voldsomme sten, og det suste af blæst. Der gik får.

Men længere nede på Hindsholm, når vi vendte tilbage og klart og lige til kunne fornemme – og det er noget af vidunderet ved Fyns Hoved – at, *når man er på vej mod syd er man på vej nedad*, skulle vi til jættestuen.

Jættestuen var det ord, vi brugte, jeg ved ikke om arkæologerne kender eller anerkender det, men det er dog et forunderligt dejligt ord.

Det var en grav inde i en høj. Smuk og komplet med en stensat indgang og et i min erindring stort og råtvækkammer.

Der boede en kone i nærheden. Hos hende fik vi tællelys i hånden. De skulle tændes, før vi kunne vove os ind.

Dette var i sandhed at gå tilbage imod Hel. Her forstod vi alts endelighed på anden vis. Ikke blot i udstrækningen – Fyns Hoved – men også i tiden måtte alting holde op og blive tællelys i et gravråt dunkelt stenkammer dybt under højen.

Det kunne vi sandelig ikke sådan ræsonnere over. Men jættestuen i Snave var en vigtig faktor i min barndoms verden.

Hver gang jeg kom derind søgte jeg skummelt hen i hjørner og kroge med mit tællelys. Jeg ledte efter vikingernes guldskatte. Jeg havde hørt fortælle, at tingene *arbejdede sig op* af jorden i tidernes løb, og jeg forestillede mig skønt og stort, at en dag ville min fod støde på hæftet, det gyldne, grove hæfte af et sværd. Jeg ville drage det og stå med vikingens sjæl i min hånd.

Utrætteligt ledte jeg, ikke ved at grave, tingen skulle komme til mig, ligesom være bestemt for mig fra den stund, da gravsætningen fandt sted og de dybt begravede vikingekongens gyldne sværd, den skulle søge op imod mig gennem århundreder og gennem muld.

Men jeg var altså beredt.

Hvis man, besværligt, søgte ned til Storebælts kyst her, da kunne man på stenet strand, klavre op til et sted, der hed noget aldeles mærkeligt, Sabbesborg Klint.

Sabbesborg.

Nu havde min vikingehøvding sit navn og sit sted. Sabbe. En dag hørte jeg far tale med andre voksne om en vikingekonge, en småkonge, igen et gyldent ord, *småkonge*, og jeg forstod da, at Jættestuen var en kongegrav. Her lå engang kong Sabbe.

Kong Sabbe blev min lensherre i historiens gang og sommerens univers.

Jeg begyndte at udforske hans rige. Jeg søgte ham hos Saxo, forgæves. Dette var kildestudierne. De arkæologiske undersøgelser bestod i, at jeg stod i mørket dernede med tællelyset og ventede på det gyldne hæfte. De historisk-topografiske førte videre.

Det var klart, at kong Sabbe havde haft sin træborg – udseendet hentede jeg fra Jomsborg og Arkona i Louis Moes gengivelse i Saxo Grammaticus – på klinten. Men bag ham og nordpå må Fyns Hoved have truet. Jeg fastslog da, at han sendte sin søn på en skumsprængt sort hingst, ridende på et bjørneskind og splitternøgen med lanse i hånden op til Fyns Hoved.

Dér slap han hesten mellem fårene og kastede et rask blik på de duvende vikingeskibe i Korshavn, før han stormede op på selve Fyns Hoved. Deroppe stod vi da vagt, kong Sabbes søn og jeg. Og gjaldt det, da tændte vi *bavnen*.

Frøbjerg Bavnehøj og Ejer Bavnehøj havde allerede sin plads i min verden. At stå deroppe og tænke sig systemet af færdigt liggende bål med en barkedt bonde som vogter på hver sin høj, riget over, det var at være medvider og medoplever.

Nu gjorde jeg da Fyns Hoved til en bavnehøj, og jeg, kong Sabbes søn, stod stolt heroppe i nordenvinden med lanse i hånd og spejdede efter de troløse jarlers skibe, som kom fra nord eller øst.

Når jeg så dem (langsomt dampende ind mod Gabet med sigte mod Odense kanal og medførende droger til Kruise eller kaffe til Christgau eller tobak til Tørring), løftede jeg min lanse mod himlen og stormede ned til den sorte hingst, som snart blev skumsprængt påny, så kæden truede med at rasle af, og jeg red på den døende hest, ringende vildt med cykelklokken, til kong Sabbe i borgen på klinten.

– Nå, min søn, sagde jeg, tøm et horn med mjød.

Roligt hørte jeg, kong Sabbe, hvad jeg, kong Sabbes tapre søn, havde at melde.

– Er bavnen tændt, spurgte jeg.

– Den flammer over Norden, svarede jeg.

Kong Sabbe søgte en gang at trænge ind i hestehaven ved Hersnap strand. Det *bekom ham ilde*. William S. Hart *drog* begge seksløbere og *fyrede fra hoften*, medens hans smalle mund krummede sig i *et spotsk smil*.

(Jamen, sådan tænkte jeg virkelig. Med de ord. Lord Percys).

Da kong Sabbe døde, førte indianerne med tavs stolthed hans prægtigt udstyrede lig til Snave jættestue.

Og dybt i jorden under jættestuen ventede hans gyldne sværd på at *arbejde sig op*.

Til den, der trofast stod.

Kun én dag hver sommer, måske to, var jeg der. Men hvorfor skulle vikingekongens guldsjæl ikke også vælge just den dag?

Når den nu alligevel skulle arbejde sig op.

Bror Jørgen havde en kajak, som mine forældre med rette skønnede var et rent dødsinstrument. Lille og let og uden køl havde den to sejl og en pagaj. (Pagajer kendte jeg fra Peder Most og Paw).

Jeg kan huske, hvor forgæves forelsket jeg stod i det lave vand lige udenfor den lillebitte første revle og holdt kajakken, medens Jørgen ordnede et eller andet.

Så blev han syg af gigtfeberen, og kajakken kom til at ligge oppe på loftet i Odense. Der lå den et par år i vinterens kulde og sommerens hede, og jeg var lige dybt ivrig efter at sejle i den. Kong Sabbes vikingeskib.

Da skete det, at vi i den storartede skole hørte om vikingerne, at de sejlede langt op ad floderne, helt op til Paris og andre storbyer.

Før havde vikinger været noget, der om sommeren fungerede i blått hav. Men da jeg gik hjem fra skole den dag, forstod jeg, at kajakken naturligvis også kunne sejle på Odense å.

Det var udelukket at få lov.

Jeg fik Jørgen Budtz med. Jeg foregøglede ham, hvor herligt det måtte være at glide ned ad åen, hurtigere end selv den berømte „norske båd“ i Læseforeningen, som vi altid ville have fat i, fordi den var så meget lettere end de andre. En kajak ville sno sig elegant overalt.

Og så udførte da vi to smådrengene en bedrift, som ikke mange kan have gjort os efter. Vi listede kajakken ud. Jeg har tænkt på den varme dag, når jeg læste grupvækkende historier fra commando-soldaters liv under anden verdenskrig, når de skulle have praktiseret noget stort og tungt forbi talrige tyske vagtposter og lige midt i fæstninger.

Først, med alle slags vagtforberedelser at tumle det lange uhyre ned ad snoede trapper oppe fra loftet i anden-tredje sals højde, så at få den ud gennem en snæver køkkengang (åndeløst: Er der nogen i køkkenet, hvortil døren altid står åben?) og ned i den lille gård.

Dér gjaldt det at holde meget tæt ind under muren, så ikke et voksent menneske, som tilfældigt skulle se ud gennem spisestuevinduet, fik øje på den fantastiske transport. Så ud på gaden – og hurtigst bort fra huset, en omvej for at nå til åen.

Vi havde en klassekammerat, der hed Mogens Flindt-Larsen. Han boede ved åen, og de havde som andre i samme situation bådebro. Der havde vi fået lov at søsætte.

At nå derned ad Hunderupvej med den uhyre lange kajak balancerende over vore to trukne cykler var ikke blot en udholdenhedsprøve, som tog svært på os. Det var igen en kamp imod heldet, ville vi møde tyske pansertropper eller SD eller Gestapo, nej, nej, sådan tænkte vi ikke, vi håbede blot, at vi ikke ville træffe på forældre og sligt.

Det gik.

Det var et storartet øjeblik, da vi kom til bådebroen. Vi lagde kajakken på tværs og var klar til at sætte den ud i åen.

Da opstod en heftig strid.

Vi vidste ikke, hvem der skulle prøve at sejle først i den.

Mogens påpegede bestemt, at det var hans bådebro. Jørgen sagde, at han var den letteste af os. Jeg slog på, at kajakken var min.

– Det er din store brors, sagde de andre.

– Nej, nu er det min, sagde jeg.

– Det passer jo ikke, sagde Jørgen.

– Jo, skreg jeg løgnagtigt.

– Hvorfor skulle vi så liste den ud?

Mogens gad ikke høre mere på det. Han brugte den tydelige og let forståelige argumentation:

– Jeg er stærkest, sagde han.

Under megen murren gik så vi tre 9-10 års sørøvere i gang med at sætte kong Sabbes vikingeskib i floden, som med sin gasværksstank gled forbi os, medførende suttede grønne stumper af mos, grene, døde ting, en susende strøm på vej til Gabet og Fyns Hoved.

Vi fik den ned. Den var knastør, gennemhullet, havde en flænge, og sank uden at betænke sig.

Dér hang den i et lille stykke tovværk.

Vi stod bare og så på den. De andre vidste ikke, at kong Sabbes søn nu var i ubodelig nød.

– Nå, sagde Mogens, jeg skal ind og spise.

Jørgen og jeg så med mismod på liget af vore drømme, vor indsats, vor sejrsvilje.

– Du skulle have haft den tjæret, sagde han.

Det vidste jeg ikke meget om. Skibe, jo, og både, men kajaker af gammel, revnet sejldug? Tjæres? Nå, det hele var ret ligegyldigt.

– Jeg skal hjem, sagde Jørgen.

Til sidst var jeg alene med døden dér.

Så gik det tynde tov i stykker, det boblede surt, og sommerens kajak var borte.

Kong Sabbes unge søn kastede sig på sin skumsprængte gang og suste gennem villakvartererne for at finde Frontdeboeuf og udfordre ham til kamp på liv og død.

Først når de læser dette, ved min familie hvad der blev af kajakken.

Jeg turde ikke komme på loftet den vinter.

I en historiebog stod, at småkongerne, som satte sig op imod Svend Tveskæg og Knud den Store, led ynkelige nederlag, og deres flåder sænkedes, idet sejrherrene med stridsøkskerne huggede hul i bunden af skibene.

Næste sommer var kong Sabbe glemt.

Der sad klemmer med stive papstykker på cyklens stel, så det rigtig knaldede, når vi gav den gas. Rattattatta, sagde det, rattattatta.

Ræserkongen trådte *spilern* i bund.

Det var jo nok ikke tællelys, vi skulle bruge i jættestuen, men jeg husker dem som noget underligt gråt noget. Måske var det *ersatz*, men det kan jeg jo ikke vide. Når man er 6 år, den dag en verdenskrig bryder ud og da ivotrigt lever beskyttet, kan man ikke rigtig vurdere de såkaldte savn og forringelser. Men der var ét ord, vi stadig fik slynget i ansigtet. Det var *ersatz*.

Fyns Venstreblad må have været lige så træt som jeg af det ord. Det var nok alle. Bladet udskrev en konkurrence om en erstatning for *ersatz*.

I dommerkomiteen sad bl. a. redaktør Elmholt, hvem jeg tydeligt erindrer som en sjældent venlig og stiltfærdig mand,

og min far. Det afgørende møde foregik hjemme i fars stue en aften. Jeg syntes, at det var ulideligt spændende og ville så gerne give min stemme med. Et forslag var udstyret med megen pragt, det indeholdt ordet *IMITTI*, der inspirerede mig til at sige noget, så vidunderligt fandt jeg det.

Det skulle jeg vist ikke have gjort. Jeg fik en fnysende tilrettevisning, så vred, at jeg gik og tænkte, at havde jeg bare holdt mund, så havde de nok valgt det dejlige ord og ikke det, det blev resultatet: *Lign*.

Heroisk søgte Venstrebladet at få det gennemført. Med voldsom kraft støttede far den store sag. Ikke et menneske ville bruge det. Men hjemme hos os skulle vi sige *lign*. Det var en gruelig tid, sikkert ikke mindst for far, der som Don Quijote ikke kendte til nederlag.

Det var i denne tid, jeg lærte et andet nyt ord.

En søndagsformiddagstur med far gik til et sted, som jeg altid henrykt travede til, nemlig landbrugsmuseet knyttet til Dalum landbrugsskole. Sådan et sted var far i sit es. Han viste og fortalte, og jeg nød det hele.

Men så gjorde et eller andet mig distræt. Jeg aner ikke, hvad det var. Jeg må have mistet nogle sætninger. Jeg hørte ikke efter, hørte ikke engang at far gentog noget og sluttelig krævede et svar. Voksne er jo tit så kontante. Det hele skal foregå nu og i en ruf – og dér var man midt i noget andet.

Det var altså i tiden med kajakken eller efter kajakken og med kong Sabbe og hans søn på den skumsprængte. Så vrededes min fader og snerrede eller råbte:

– Går du nu og *dagdrømmer* igen!

Han havde aldeles ret. Det var, hvad jeg gjorde. Men det havde jeg ikke anet. Jeg levede jo med alt det. Der var hemmelighedsfulde og for mig ukendte eller uforståelige og dog

aldeles naturlige og indlysende forbindelser mellem realiteter som jættestuen, Fyns Hoved, klinten, kajakken, åen, hestehaven og drømmekvaliteter som kong Sabbe, hans søn, hans hest, hans vikingskib, William S. Hart, indianerne. Kong Sabbe var aldrig blevet til virkelighed uden de ersatz-lys i jættestuen.

Nu var der imidlertid sat ord på min verden.

Naturligvis forstod jeg nok, at det var et nedsættende ord. Far ville bebrejde mig noget med det. Men det var da et kønt ord.

Da jeg var lidt i nederlagsstemning efter historien med kajakken og kong Sabbe, nærde jeg trods den gave, som ordets skønhed var, jeg var altid taknemlig for ord, en ikke ringe og sært ukendt vrede på far for *dagdrømmeriet*. Han havde tvunget sig ind i min verden eller gjort den forkert.

Hævnen kom.

Kunsthandler Lunning var et festligt menneske, som snart havde skæg og snart ikke. Jeg tror, at han en tid må have handlet med musikinstrumenter, fra min tidligste barndom kan jeg da huske et vældigt rum med flygler. Der var noget eventyrligt over mennesket. Han havde en stille og mild og bred hustru og en dreng, Just, som gik i klassen under mig.

Lunnings flyttede ud til Ejby. Vi syntes, at det var på landet. Det morede den almindelige borgerlighed meget, at Lunning anskaffede sig en ko, som gik i haven – og *som han malkede*. Jeg beundrede de mennesker. Sikken en fest.

Far, som ikke havde fjerneste anelse om andet end at han selv var det almindeligste og solideste, der fandtes, have megen fornøjelse af hoveddrystende at gentage, at Lunning sgu ikke var helt almindelig.

Denne ven af huset kom en dag slæbende med et mægtigt

billede. Det var af en vist højst agtværdig og anerkendt maler, Henrik Jespersen, og det forestillede et stort lyngparti i aftensol.

Han kom på et tidspunkt, da far ikke var hjemme. Han slæbte lige ind i stuen med det enorme lærred.

– Det skal du ha’ Cornelia, sagde han.

Jeg stod i baggrunden og måbede.

– Jamen, Lunning dog, sagde mor. Hvad tror du, at P. A. siger?

– Det er sgu ligeegyldigt, sagde Lunning, det skal du have.

Han steg op i fars sofa og begyndte at rive billeder ned for at skaffe plads til det store. Han forlangte værktøj og slog en kæmpespiger ind i væggen. Han hængte skilderiet op.

Jeg stod og måbede. Mor sad mildt opgivet i en stol.

– Nå, sagde Lunning stolt. Hvad synes du så Cornelia?

– Det er jo – kønt, sagde mor forsigtigt.

– Kønt!? Det er fandeme mig storartet, sagde Lunning. Har du en kop et eller andet?

– Åh, om forladelse, sagde min overvældede mor, og der kom et eller andet.

Så hørte vi far trave op ad trappen. Mor så frygtsomt mod døren.

– Bare rolig, Cornelia, ham skal jeg nok ordne, sagde Lunning.

– Hvad fanden er det for en trækvogn, der står herude, råbte far.

Han kom ind i stuen.

– Det er da min, sagde Lunning.

– Hvad SATAN ...

– Det billede skal du købe til din kone, sagde Lunning.

Far trådte tilbage og så på det.

– Hvad siger *du*? spurgte han til alles undren mor.

– Joh, jeg ...

- Jeg sagde: Hvad siger du? skreg far.

- Jamen, ...

- Ja, hvis jeg ikke kan få at vide, hvad du synes om det, så kan jeg jo heller ikke vide, om du gerne vil have det hængende.

Lunning var et af de mennesker, der var ganske uimponeret af far.

- Cornelia synes, at det er meget smukt og perspektivrigt, sagde han. (Jeg noterede mig *et ord*). Den solnedgang vil du forelske dig i, P. A.

Far hæmmede og hømmede.

Så sagde Lunning de forløsende og uimodståelige ord.

- Desuden skal du sgu købe det, for jeg har ikke solgt et billede i lange tider, og jeg skal have en ny ko.

Jeg kender ikke prisen, men jeg ved bare, at handlen blev afsluttet, for billedet blev hængende; siden fulgte det mor til hendes død, og nu hænger det hjemme hos min bror, og vi børn husker alle historien om Lunning, der kørte med sin trækvogn gennem hele Odense og trådte ind i stuen og sagde:

- Det skal du ha', Cornelia!

Hun fik det minsandten.

Det er for alle andre enden på historien. Men for mig havde den en endnu dejligere slutning.

Under drøftelserne mellem Lunning og far forklarede Lunning også, at det jo var et smukt, ældre arbejde af Charlottenborgmaleren. Fra 1913.

- Så det er sgu ikke krigsarbejde, sagde han leende, ikke noget med ersatz her.

Det var på det allersidste med den korte, fortvivlede strid for det dødsdømte ord fra Fyns Venstreblads konkurrence.

På Hunderupvej 48-50 blafrede endnu på den sønderskudte barrikade et sidste forrevedt flag for den store sag.

Far blev rasende. Han slog i bordet.

– *Lign!!!* brølede han.

– Hvaffernoed? spurgte Lunning, som lykkelig havde glemte alt om kunstordet. Men pludselig gik det op for ham, hvad det drejede sig om.

– Nåh, henkastede han flot, det er dine *dagdrømmerier* ...

Således fik kong Sabbe oprejsning, og jeg lærte, uden at vide det, det om voksne, at de måske ikke er så forskellige fra børn.

Det er jeg taknemlig mod Lunning for. Da han blev så berømt som Georg Jensens mand i New York og som sig selv, tog jeg del i hver af hans triumfer, og når de nu uddeler Lunning-priser, har jeg en fornemmelse af, at jeg har med dem at gøre. På mit bord står en sjælden sølv-bonbonniere af Georg Jensen, som Lunning beordrede far til at forære mor på hendes halvtreds-årsdag, og som hun forærede mig på min 50-årsdag. Mine søskende har en rigdom af svære Georg Jensen-sølvting, en af mine søstre et tungt kaffesæt, altsammen sandsynligvis led i Lunnings kreaturanskaffelser.

Han var en dejlig dagdrømmer. Jeg tænker på ham, når jeg læser Storm P.s dårende novelle om frimærkesamler Olsen og dens slutning: Han var en underlig mand. Forunderlig.

Historien om dagdrømmerierne fandt ikke helt sin afslutning, da lyngbilledet kom i stuen og den nye ko til Lunnings.

Sandt at sige er dagdrømmeriet nu aldrig hørt op, men det er en anden historie.

Nede i Skaarup mellem Nyborg og Svendborg, ja meget nær Svendborg, er et seminarium. Der var dr. phil. Eduard Larsen forstander, og han var en af fars venner. Vi kom somme-tider med på en søndagstur derved.

Der var intet jeg holdt af som at sidde og høre den slags voksne snakke. Mellem masser af bøger.

Men så var der noget andet tiltrækkende ved ruten til eller fra Skaarup. Den gik traditionelt nemlig også til Glorup og Hesselagerstenen, en kolossal granitblok, der står stejlt. Den hedder Damestenen, jeg har glemt hvorfor. Men at besøge den var ligesom et ritual.

For der var mysterium over den. Ved sådan en fynsk strand, på sådan en fynsk mark, pludselig i en hulning den store sten, der overvældede. Jeg kan ikke sige, hvor stor den er, men den forekom mig som et fjeld.

Hvor var den dog kommet fra. Far fortalte det, den var kommet med isen. Med isen. Jeg gad vide, om andre har haft det som jeg, da de hørte det. Det var jo ikke i en geologitime på skolen, det var ude på marken ved Hesselager.

– Den er kommet med isen.

Det fik mig til at gyse og til at frydes. Far fortalte, hvordan isen ganske, ganske langsomt – nogle få centimeter om året, tror jeg, – var kommet glidende oppe fra nordpolen eller hvor det nu var. Og i Norge rev den klipper med sig. Fjelde, som den sluttede i sit grønne indre. Grønne indre, sagde far. Åh, det var dejligt.

Det er en af min barndoms dejligste historier. Når jeg siger til andre fynboer, som kender Damestenen, at Hesselager er et herligt sted, kan de svare nok så køligt, at ja den er jo flot, den store granitblok.

Men for mig kommer den majestætisk og mægtigt skridende i isens *grønne indre*.

Og oppe på overfladen, ligesom i stævnen af et mægtigt skib står en norsk høvding og skuer mod syd, medens isen rykker tålmodigt frem for at erobre verden.

Men så var der det tredje under ved ture til Skaarup. Det var Glorup, den overordentlig raffinerede herregård.

Vi beså den med en slags ejendomsfryd. Man kan jo som barn have ejendomsforhold til ting, fordi man kender dem eller kender noget til dem. Vor ret til Glorup bestod i, at der boede altid en grev Moltke. Og vi havde et særligt forhold til den familie. Hvorfor tror man, at min oldefars ældste søn, den unge teologiske kandidat, der så ulykkeligt døde i sin eksamenssommer, medens hans far lægen hver dag ængstelig skrev om hans sygdom i sin dagbog og hjælpeløs så sin søn forsvinde, hvorfor tror man, at han hed Adam Vilhelm Kruuse? Jo, for dr. P. A. Kruuse på Bregentved hos den store greve, Adam Vilhelm Moltke, har været som en hoflæge i forhold til sin fyrste. Jo, vi besad Moltker.

Når vi så kom forbi Glorup havde far da altid noget at berette. Det kom naturligvis med visse ikke forbeholdne kritiske bemærkninger om vor egen tids adelige jorddrotter, som ingenlunde havde samme åndsherlighed som fortidens. Det måtte vi høre på. Vi vidste jo også om den anden familie, som vi ejede lidt, nemlig Reventlowerne på Brahetrolleborg, hvor fars farbror havde været birkedommer, at de ikke blot var foregangsmænd i det sociale, men at Jens Baggesen dér muntrede sig mellem komtesser og grevinder.

– Det kaster sgu glans over de høveder (undskyld, ædle Reventlower, men sådan var altså humøret den dag), at en digter har gået mellem dem.

Vi fik også at vide, hvordan Baggesen døbte Sydfyn om med græske navne: Korinth hed stationsbyen nu på digterens bud.

Den dag, jeg husker, var humøret måske ikke rigtig godt, jeg ved det ikke. Vi havde været i Skaarup, jeg havde siddet stille og hørt på den blide dr. Larsen med de guldrandede bril-

ler, vi havde været ved Damestenen, og i isens grønne indre, og så kom vi forbi Glorup.

- Derinde rendte evig og altid H. C. Andersen, sagde far.

Det var lidt chokerende. Vi vidste jo, hvor storartet det var med digtere. De render ikke evig og altid.

Så tilføjede han, og det lød på en eller anden måde som om det var for at få det sidste ord, jeg ved det ikke, men han skal have det, for jeg var tilfreds med selskabet:

- Det lange rær af en dagdrømmer.

DET SKØNNE OG DET GODE

Der findes som almindeligt bekendt en radikal grundlov, der lyder således: Ordener er af det onde, undtagen når de er runde.

Det gjorde derfor ikke noget at den muntert-kølige nære ven af huset, øjenspecialisten, dr. med. H. O. Saunte, havde en orden.

Far var tværtimod stolt af sin ven og hans orden. Som altså var rund.

Det var den meget sjældne medalje for ædel dåd. Den får man kun, når man med virkelig fare for sit eget liv har reddet osv. Jeg ved ikke mere, hvorfor dr. Saunte havde den. Men vi glædede os umådeligt over at han havde den. Vi kunne lide denne lidt barske, vittige mand, og vi følte, at hans medaljebelønnede mod passede i vort løvehus, hvor der brøltes meget og rystedes mange manker og blev snerret og bidt en del. Her vovede ikke enhver sig ind.

Ved meget store højtider kom ganske vist riddere i huset, folk af mors uduelige familie.

Så foredrog far visen om Ordener hænger man på idioter, som vor tipoldefar – det meget yndede medlem af Det dramatiske Selskab og af andre klubber, Knud Lyhne Rahbeks ven, M. P. Kruise, – havde været med at synge som ung.

Bag far hang billedet af tipoldefar i kjole og krave og med Danebrogskorset.

Hvem har nogensinde forlangt takt og konsekvens i løvers hjem?

Vi børn kendte ikke til fjerneste betæneligheder i den an-

ledning. For os var verden tydelig nok. Vi var født i løvens hule.

Men Gud nåde de stakkels sjakaler og hyæner.

Det mest spændende ved dr. Saunte (den gang var man ikke så ivrig til at udnævne sine forældres venner til onkel, og hvem ville forresten vove at sige onkel Saunte til manden med medaljen og det barske vid?) var hans kone og svigerinde.

De var meget spændende. Vi holdt lange møder på loftet, Armgard og jeg, for at afgøre, om de var negre.

Det var der aldeles ikke tale om. Men de var fra Vestindien. Jeg tror, at de måske var halvt kreolerinder, at muligvis deres far var en engelsk eller dansk planter og deres mor af spansk afstamning. Lige gyldigt nu. De var et par vidunderlige damer. Ellers var det hos os vedtaget at de dejligste kvinder i Odense var tvillingerne Hennings, skolekammerater af en af mine søstre, jeg husker gysende deres skønhed og fregner. Men mellem rigtig voksne kendte jeg kun mine kammerater Jan Schousboes og Mogens v. Linstows mødre som noget raffineret og spændende og fint, der kunne måle sig med de to søstre, hvoraf den mindste og mørkeste var gift med vores fars tapre ven.

Den anden havde et navn, som kunne få det til at gyse i én. Hun hed Wanda. Hun var gift med en anden af fars venner, også en anden type, rund, kraftfuld, gemytlig, livlig, han hed Sofus Black, var cand. pharm. som far og indehaver af noget helt ubegribeligt tiltrækkende: Dansk-Engelsk Karamelfabrik.

Fru Black var en periode mit livs kærlighed. Det var før jeg elskede Merete og Berthe. Jeg har vel været 8 år, da jeg erklærede min lidenskab.

Wanda Black og hendes mand boede ved siden af den katolske kirke på Albanitorv. Også dette kastede glans over

hende. Det var et eksotisk naboskab. Hun var fin og spinkel og havde så store øjne. Hun lugtede vidunderligt. Mor var ikke meget parfumbærende. Og fru Black havde røgelse i stuen.

Mærkeligst af alt var det, at hendes bøger – jeg tror dem alle, men det kan da vel ikke passe? – var bundet ind i ruskind.

For os fra en mere barsk verden, hvori bøger var brugsgenstande, agtede og talrige, var dette det yderste af raffinement. Hendes væsen består for mig af slankhed, duft, ruskind, store øjne og en accent, som jeg forgæves gik nede i vores baghave og prøvede at kopiere.

Jeg gjorde et forsøg med den en dag ved aftenbordet.

Far sagde:

– Hvad fanden, dreng, skal du til tandlæge?

Og så glemte han heldigvis min mundlidelse, og jeg kunne rødmme i fred.

Mange år senere opdagede jeg, at jeg havde en fælle i tilbedelse af Wanda Black. Det var Bodil Ipsen. Et par perioder glædede hun os jævnlige med at komme i vort hjem udenfor Århus. Og altid talte hun kærligt, livligt, taknemligt om sin fortryllende, sin vidunderlige svigermor, Wanda Black i Odense. Bodil Ipsen blev jo meget lykkeligt gift med min brors skolekammerat Ejnar Black.

Fruerne Saunte og Black betød altså noget i vor tilværelse, en duft af mystik og skønhed. Jeg førte en dag et afgørende bevis for min kærlighed.

Fabrikant Black var en af mine helte. Han var divisionschef for de fynske spejdere, og jeg havde en søndag morgen set ham stå foran Odense-spejderne og holde en ildnende, militær tale. Han var i lædergamacher, så mørk og stærk ud. Han

var det nærmeste, vi måtte komme til dyrkelse af militærpersoner.

Desuden var han altså indehaver af den mest tiltrækkende fabrik, man kunne tænke sig. Jeg havde et par gange været der med far, og så fik jeg lov at gnaske. Enhver må da kunne fatte, at jeg har haft en lykkelig barndom.

Det gik sådan til, at jeg beviste kærligheds vælde:

En søndag formiddag skulle mor af en eller anden grund op at snakke med fru Black på Albanitorv. Det vidste jeg, og jeg listede mig omkring mor for at kunne komme med op til duftene, ruskindsbøgerne og den vidunderlige kvinde.

Da kom far buldrende og sagde:

– Jeg skal ud og snakke med Black på fabrikken. Du kan gå med knægt.

Søndag formiddag, ikke et menneske i nærheden af de lange borde og hylder med karameller i alle former, kun de to voksne inde på et kontor og så Blacks raske, venlige: Nå se så at komme ud og se, hvad du kan æde i dig, Jens.

Jeg sagde så tappert som nogen besidder af medalje for ædel dåd:

– Jeg har lovet mor at gå med hende.

Fra min allertidligste barndom har jeg et skønt minde om at gå tur med mor.

Hun havde en kåbe af skunk. Dyrrets navn alene gjorde det storartet.

Til kåben hørte en muffe af samme skind. Når vi gik på gaden, fik jeg lov at stikke min hånd op i muffen.

Det var også en lykkelig barndom.

Ude i Marslev, en landsby 1 mil øst for Odense, boede onkel Martin. Denne milde, stiltfærdige mand, som vi børn holdt

meget af, bar den smukke fynske titel af frugtsaftfabrikant. Han kone var løvetæmmerske.

Der var mange attraktioner i Marslev. For det første lå ejendommen så aldeles mærkværdigt, at man fra landsbygaden gik over en bro for at komme ind i lejligheden. Huset var højt, men stueetagen lå dybt nede under os. Frugthaven, som omgav det, forekom os enorm, den må vel engang være anlagt i en meget stor grusgrav.

Så var der det, at i Marslev spillede vi pind. Den herlige sport er vistnok gået af mode. Men hvor var det dejligt. To mursten, en stor og en lille pind, så var det nok. Sommeraftener, søndage, på den rigelige plads mellem lagre eller vognporte, skrænten op til vejen og selve det store, grå hus, lød vore glade og forbitrede stemmer, når vi slog og løb og kastede med vores fætter og kusine, Gunnar og Else, begge venlige og hyggelige, skønt vi altid måtte bære lidt nag til dem, fordi de fik så mange store karakterer i Ullerslev realskole.

Den fineste attraktion i Marslev var børnenes farmor. Hun boede i en stor stue bagude i huset, og hun var så mild og stille som sin søn. Men det var ikke det.

Det var hendes hånd. Jeg tror, at det var den højre.

Den var af sort tøj.

Det gav altid et lille gisp af spænding, når vi skulle ind og sige goddag til farmor. Så skulle vi se hånden og måske få lov at røre den. Jeg kunne stå i timevis og se på hende og lade som om jeg ikke så spor på hendes hånd. Den sorte silke eller alpaca stråler mig endnu i øjnene.

Og så havde hun uindfattede briller, det søde menneske.

Jeg tror, far nød at være i Marslev. Han holdt oprigtigt af sin eneste søster, faster Margrethe, og han elskede at gennemtrave

den store have og at stå med skrævende ben i de lokaler, som fik ejendommen til at bære det stolte navn af fabrik. Her gav han ordrer eller afgav bestillinger. Jeg tænker mig, at P. A. Kruise i Odense var en stor aftager.

Men det spændende var, at far ligesom afdæmpedes i Marslev. Det kan vel ikke have været onkel Martin, der gjorde det. Han havde et røddigt overskæg, som hang bedrøvet nedad, og han sagde visselig ikke nogen imod. Det har nok snarere været faster Margrethe.

Jo, nu husker jeg det. Det var hende. For dette håndte en søndag eftermiddag, da vi spillede pind.

Far ville altid meget pludseligt afsted. Vi hørte hans råben. Mor gjorde sig hastigt rede, vidste vi. Men vi ville så gerne have den sidste halvleg med.

Kusine Else så vor nød og sorg.

Løvebrølene begyndte. Hvor fanden var nu de børn, det var vel ikke meningen, at han skulle vente hele natten, – men nu havde Else nået sin mor. Med spænding så vi den hviskende konference.

– Hvor i helvede ...

Da lød faster Margrethes stille, langsomme, altid lidt klagende stemme:

– Så, Peer, du kan vel vente lidt og så lade være at bande, så hele byen kan høre det.

Da skulle jorden være faldet sammen og alle være døde. Men far sagde:

– Nå. Ja. Ja. Mja.

Det var det allermærkeligste ved Marslev. Der boede en løvetæmmerske.

Da jeg kom i frøken Hørlycks skole, fik jeg tornyster. Det er den største herlighed, jeg erindrer den dag. Tornystre var stive

og gode at have på ryggen. Man kunne have glæde af at stikke tommelfingrene ind i remmen og ranke sig.

Første klasses tornystre hang i række – vi havde hver sin bestemte knage – og lugtede dejligt af vådt læder og madpækker. Min mor fandt på at give mig figenmad. Jeg tror, jeg tør sige, at det var en personlig sejr for mig. Der kom smigrende byttetilbud, men jeg syntes, at det var så vidunderligt at mor havde opfundet at skære figen sådan på tværs, så de lå som skønne anatomiske snit på rugbrødet, at det ville være at svigte hende grusomt at bytte de madder bort.

Jeg havde en høj rød madkasse med blomster på, men jeg havde arvetornyster, og det var ikke så godt. En af de andre drenge havde et tornyster med låddent sælskind udvendig. Vi strøg det med og mod hårene, når vi kunne komme til det.

Hvert år kom kuglesæsonen. Så medbragte vi allesammen vore poser med kugler. Jeg spillede ganske godt, men min store indsats på dette område lå i kukkasser. Jeg ved ikke om kukkasser var en specialitet i vores skole eller by. Jeg har aldrig hørt andre fortælle om dem. De var vidunderlige, og – ærlig talt – jeg var usædvanlig god til at lave kukkasse. Jeg fik to kugler for et kig. Sædvanlig pris en kugle.

Man tog en skotøjsæske og borede et hul til øjet i den ene ende. Det indre af æsken beklædte man så med udklip i skønne farver. Og i dens bund limede man figurer fra glanspapirark eller dukketeaterark eller man malede og tegnede selv træer og klipper.

Over det allesammen strakte man så et stykke silkepapir, gerne lyserødt. Derfra kom det fine skær ned i æsken, og ejeren holdt krampagtigt fast på den, når en kunde kiggede.

Jeg har aldrig været en god eller flittig håndværksmand, jeg klumrede grusomt til sløjde, da vi fik det i latinskolen, og jeg

var den dårligste, når vi klippede julepynt, men jeg havde, lad mig sige det kort og ærligt, jeg havde geni for kukkas-ser.

Min bedste var en skyttegravsscene, lavet ved hjælp af nogle illustrerede farveark af udenlandske soldater og et stort billede af en springende granat. Jeg brugte mørkeblåt papir over æsken. Meget uhyggeligt. Vi små drenge så koldsindigt på sligt. Vi levede nær ved en verdenskrig. Der var også *et kors-lagt dødningshoved* i. Pris for et kig: tre kugler.

Skolen var overmåde regulær og ganske uden moderne tanker, friskoledrømmeri, psykologisk forståelse. Vi fik ikke mange klø, kun raske rap over fingrene med en lineal. Vi måtte ikke få blæk på fingrene, når vi med de fine Chr. IX-penne havde skrivning. Det medførte rap over fingrene. Jeg blev hårdhudet. Og blæksort.

Vi skulle simpelthen lære. Alle Danmarks byer. Alle stavningens regler. Hele grammatikken. Hele Danmarkshistorien. Hele bibelshistorien. Alle regnebøgerne. Værsgo, ingen slinger i valsen, lige på og hårdt, det var uden problemer, vi havde bare at kunne tingene.

Vejen hjem fra skole var overmåde interessant. Vi kunne få den til at slynge sig på det utroligste. Jeg havde besvær med at gennemføre turen på først to og siden halvanden time. Det var forbudt at cykle, hvis man ikke boede særlig langt borte. Jeg gik det allersidste stykke alene, fra hjørnet af Læssøegade og op til Hunderupvej 48–50. Da sang jeg ofte. Det måtte jeg ikke i skolen. Jeg ødelagde det for de andre.

Om dette var de tre sanglærere, jeg havde i henholdsvis frøken Hørlycks skole, Odense Katedralskole og på Gl. Hellerup Gymnasium aldeles enige. Deres første opgave her i livet

var at erklære mig for noget, der hed brummer. Jeg kan ikke sige, at jeg var ulykkelig over det.

Måske snarere lidt forbavset. Jeg har altid holdt så meget af at synge, og det gør jeg endnu, og endnu forstummer alt omkring mig, og de andre ser undrende, forsigtigt smilende, på hinanden: Er dette muligt?

Det er det altså tilsyneladende. Men der var én, hvis løvebrøl, jeg ikke kunne forstyrre, og det var far. Han sang ikke meget, men han sang frygteligt. Det forsikrer alle mig; lidt, men dårligt.

Når han stemte i med en husmandssang eller en julesang, tog jeg ivrigt fat i hans stemmes skygge, og jeg havde lykkelige stunder med ham. Jeg kan huske én lejlighed, da vi gik tur i Fruens Bøge en søndag formiddag. Der var en del mennesker og der var anemoner og far svingede stokken fornøjet og stemte pludselig i af fuld hals med spørgsmålet om, hvorfor vi dog kunne gruble og græde, så længe Guds himmel var blå. Uden hverken statshusmands-fornemmelser eller teologiske overvejelser tog også jeg fat. Det var den skrækkeligste søndag formiddag for Fruens Bøge.

Men hvor var jeg lykkelig. Min far var vidunderlig.

Det er jo det, jeg måske ikke har fået forklaret. Men naturligvis – han var jo hele tiden så farlig som en ladt tønne krudt. Vi havde efterhånden med en vis resignation vænnet os til, at han ville gøre skandale. Vi kunne f. eks. ikke komme ind på et offentligt sted, uden at vi måtte passe på ikke at blive identificeret med ham, når han brølede rasende op over suppen, betjeningen, wc'ets tilstand, museets elendighed, kustodens uvidenhed, og mekanikerens uduelighed, bagerens bedrageri, eller hvad det nu kunne være.

Men vi vidste også noget andet: Han havde en eller anden

egenskab, som gjorde at disse mennesker alligevel spiste af hans hånd.

Alligevel kunne det falde os ret naturligt at være en smule ængstelige for, hvad han fandt på. En aften havde far og mor været til middag for kongen. Det var ved en eller anden officiel lejlighed. Trods alle politiske synspunkter var vi meget imponerede af det og far og mor såmænd også nok, hun måske mindst, skønt det var ham der bedyrede, at den slags ånds-svage dingeldangel-ballader sgu ragede ham en fjer, hvorfor fanden er mit hvide slips ikke på plads, og det er jo mine smokingbukser og ikke mine kjolebukser, jeg har fået på, og nu kommer vi sgu for sent, og man kan ikke komme for sent ved den slags lejligheder.

Næste dag spurgte vi da mor ud. Og naturligvis havde far lavet noget galt. Noget skrækkeligt. Vi to små var ikke sikre på, at vi ikke kom i fængsel for det, allesammen.

Mor havde haft kabinetssekretæren, kammerherre Krieger, til bords. Pludselig havde han lagt sin hånd på mors og særdeles stift sagt:

– Jamen, hvem er dog det?

– Det er min mand, sagde mor stolt frygtsom.

– Jamen, kære frue, hvad er det dog han gør.

– Han hilser på stadsingeniør Rygners kone.

– Jamen, fru Kruuse, han står jo op.

– Ja ...

– Ingen må rejse sig op, når kongen sidder ned, og Hans Majestæt ikke ...

Mere kan jeg ikke huske af den del af historien. Bare det altså, at kabinetssekretæren var forarget og forskrækkede mor meget. Slutningen er meget værre. Jeg kan huske, at vi skutede os af velvære, da vi skulle til at høre, hvilken skandale far nu havde lavet.

Mor og far var kommet til at stå i gruppe sammen med kammerherre Krieger lidt senere og mildt og spøgefuldt bebrejdende havde denne forklaret far hans faux pas.

Ak, den stakkels, fine mand, han anede ikke, hvad han gjorde. Lokalets vægge har formentlig skælvet, da far brølede:

– Jeg ved ikke, hvad en kammerherre gør, men når en dame hilser på P. A. Kruuse, så rejser P. A. Kruuse sig og hilser igen, og så er det sgu revnende ligegyldigt, om der er Glyksborgere i lokalet eller ej.

Mor var helt rød i hovedet, da hun fortalte det, men jeg tør gøre en ganske god ed på, at hun egentlig var stolt af sin mand.

Armgard og jeg rejste barrikader på loftet.

Vore forældres mildeste venner var familien Borchsenius. De var blide. Jeg aner ikke, hvor de to par fandt hinanden i den tidlige ungdom, og jeg kan synes, at det er mærkeligt, at de holdt ud så længe sammen.

Borchsenius' havde børn i omtrent alle vore aldersklasser, og jeg kan sige på deres og på vore vegne, at det er frygteligt, når forældre er venner og straks tror, at så skal deres børn også absolut være venner. Vi havde ikke noget imod dem og de vel ikke imod os. Den ældste af dem, Poul, var kærlig trofast mod mor i mange år efter vores bror Knuds sørgelige død og forresten hele hendes liv, – gennem ham anede jeg, hvor meget hendes stadige og usvigelige jævne godhed og finhed kunne betyde for andre.

Det var forøvrigt Poul, der havde mod til at gøre far aldeles desperat ved som student at vise sig på gaden i Odense iført akademisk skytteuniform.

– Han kan fandeme bare vove at vise sig på Hunderupevej i det, det, det ... cirkustøj.

Da jeg næste dag så Poul i den famøse uniform, som jeg

misundte ham vildt, spekulerede jeg meget på at advare ham men fik ikke mod til det.

Der var cirkus i byen på det tidspunkt, og vi var meget optaget af, at der var et rigtigt løvenummer med.

En dag gik der i skolen det vedholdende rygte, at en løve var sluppet ud. Vi mente, at den nok opholdt sig i anlægget Munke Mose, som vi da opsøgte med frygt og skælven. Jeg kom så sent hjem, at jeg ikke var redt og vasket til middag.

Ikke at være det var en grulig synd. Mor havde en morbid interesse for rene knæ og negle, og far – der var aldeles pilskaldet og skinnede og duftede af vande, hvormed han gnubede og rensede sit hoved – for at håret var redt. Det havde, da jeg var ganske lille, givet sig et grusomt udtryk overfor min bror Jørgen, som to dage i træk havde stillet ved middagsbordet med håret ned i panden og hver gang havde nedkaldt løvebrølets skåler over sig; far tog ham med op på sin frisørsalon og sagde kort:

– Denne dreng skal maskinklippes. Over hele hovedet.

Da jeg altså den dag, da løven brød ud, stillede skyldfri skønt mindre proper ved bordet, fik jeg et og andet at høre. Til mit forsvar fortalte jeg om uhyret i Munke Mose. Jeg fik straks at vide, at det var vrøvl og pjank og at der aldeles ikke var brudt nogen løve ud. Det vidste far ganske vist ikke, men hvad han ikke vidste, kunne ikke være sket.

Mor søgte at aflede opmærksomheden ved at fortælle, at de var inviteret til Borchsenius' i aften ...

– Nå, brølede far fornøjet, så kan vi jo foreslå dem at sende ham *domptøren* ud og fange løven. Velbekomme.

Han rejste sig og gik ind gennem dagligstuen til herreværelset. Når der ikke var mere på tallerkenen, sagde han altid uden at se sig om velbekomme, krammede servietten sammen og rejste sig med et smask.

Vi spurgte mor, hvad en domptør var, fik det at vide, spurgte, om de havde en domptør hos Borchsenius', og fik at vide, at far nok mente Poul, på grund af uniformen, men at det skulle vi ikke snakke om.

Da imidlertid domptør var et af de gode ord, blev det levende i vor erindring, og mellem os kaldte vi længe den gode Poul Borchsenius for domptøren. Hans kår var ikke lette hos os. Han bar militæruniform.

Han var også stud. theol.

Far brugte et skrækkeligt straffesystem, kan man forstå af historien med storebror Jørgens hår. Mig ramte han på mit ømmeste punkt, cyklen.

Min cykel betød så meget. Den betød frihed, og det tror jeg er det vigtigste. Når jeg satte mig på den og fløj afsted var jeg en kentaur, en fugl, en indianer, men en ensom og ukendt kentaur, en fugl uden hjem og forældre, en indianer borte fra stammen, navn: Ensomme ulv.

Jeg elskede den og forsvarede den mod enhver. En af mine kammerater fik en cykel med firkantet styr. Det var nyt. Jeg var misundelig, men jeg svigtede ikke mit eget.

– Ha, sagde jeg som det endelige og afgørende argument, så kan den ikke tage runde sving.

Cyklen skulle pudses hver lørdag.

Skete det ikke, og far opdagede det, så var det forbudt at bruge den om søndagen.

Han troede måske ikke, at det var en særlig slem straf. Det var det. Så skulle jeg gå ned på OB. Det var til at overkomme. Der var vel 5 minutter. Men det var ikke det. Det var det, at jeg så ikke kom *susende*.

Vi havde et cykelskur med en fast rille til hver af familiens cykler. Hver aften skulle alle cykler være inde og skuret være låst.

Jeg havde som så ofte før ladet min cykel stå i den iøvrigt lukkede gård mellem garagen og huset.

– Du cykler ikke i 8 dage.

Det var en katastrofe.

Jeg kan vist ikke rigtig forklare det. Men jeg har tidligere i denne bog fortalt lidt om, hvad min cykel førte mig til. Måske en følsom sjæl kan begribe lidt af sorgen og ydmygelsen.

Da begik jeg en af mine forbrydelser.

Når cykelskuret var blevet låst, blev nøglen hængt ind i køkkengangen. Der tog den første om morgenen den, og dér stjal jeg den.

Kort og godt. I mit raseri og min sorg stjal jeg nøglen fra dens plads, da jeg gik i seng. Jeg gemte den under madrassen. Næste dag var jeg den første ude af huset og nede ved åen standsede jeg og smed nøglen i vandet.

Trodsigt gik jeg i skole og fik lutter dårlige karakterer, blev uvenner med mine venner, løb hjem efter skoletid og slæbte den store tykke Grimms eventyr op i hulen på loftet.

Huset stod. Men det var også det eneste. Gamle Jørgen Have-
mand havde måttet brække hængelåsens hæfte af døren, far havde næsten forlangt kropsvisitation af enhver, men slutningen var det bedste. Han ville ikke mere have cyklerne i skuret, som nu kun skulle anvendes til haveredskaber.

Al disciplin forsvandt i et af de pludselige og svimlende styrtdyk, der var hjemmets levevilkår.

Det er en historie, jeg ofte overvejer, når jeg læser om den fuldkomne forbrydelse. Det var som om jeg var glemt i den. Jeg cyklede som altid før, og nu stillede vi cyklerne, hvor vi ville. Far tildelte sig selv en privilegeret plads i garagen. Det var som om han i sin vrede ganske glemte vor eksistens.

Jeg stod sommetider og så ned i åen og kunne ikke rigtig fatte, at den slags gik.

Men jeg vidste, at det havde noget at gøre med min cykel som frihedssymbol uden at jeg naturligvis kunne udtrykke det.

Det var en fornøjelse at se far cykle.

Først hæftede han nogle korte lædergamacher med smækspænder om sine bukseben. Så stillede han sig bag cyklen med hænderne på styret. Han satte venstre fod op på en lille pind, der strittede ud i fortsættelse af aksen på baghjulet. Han tog tre fire stød med højre ben, han satte sig bagfra op over den vaklende cykel og var i gang.

Han var en ikke ret høj, lidt rund mand med panamahat.

Der var en stor og skøn værdighed over denne komiske akt. Vi opfyldtes af dens sjældenhed. Vi var betaget af dens myndighed. Vi vidste, at den var latterlig, men vi så på den med ømhed.

Det var far.

Jeg synes, at min barndoms verden er fyldt af skønhed af mange slags. Somrenes brudflader i stenene. De to store birke-træer i haven. Klosterruinerne. At se op gennem grønne træer til en blå himmel.

Mærkeligt hvor bevidst det allsammen var mig som glæde eller nydelse.

Mon det skulle være en del af tidens gode tid? At vi altså havde råd til i Odenses borgerskab at standse og se på det smukke. Og så naturligvis min fars ivrige pegen på sligt – skønt han visselig ikke var så meget æstet som han var historiker eller idébetonet.

Men tilværelsen blev også fyldt af glæder, der på en anden måde var æstetisk betonet. Som nu afdansningsbal på Industri-palæet.

Danseskolen havde jo været en rædsel, ak, hvor jeg fryder mig, når jeg ser det gadegennembrud ud mod Vestergade, der har sløjftet bygningen, hvori danseskolen fandtes. Far havde store kampe, fortalte han, med det nye gadenavn. Med sin historiske oplagthed havde han fået fastslået, at den nye gade efter en gammel navngivning skulle hedde Mageløs. Hvad den da også hedder endnu. Folk i Odense grinede. Men Mageløs hedder den og er den – thi den går over ruinerne af barndommens pinligste stunder. Den kunne gerne hedde Hurrastræde.

Dér sad vi så renvaskede, så det var en gru, på hver sin side af dansesalen, pigerne, de skrækkelige, og drengene, de ulykkelige. Danselærerinden stolprede rundt på løftede tæer. Hvorfor stolprer danselærerinder altid? Hun gav signal til spilledamen, som satte i med en bragende akkord. Dette var atter signal til drengene, som skulle gå nydeligt over gulvet og inklinere for en pige. Dette system gik sommetider i opløsning. Nogle småløb. Andre løb hurtigt. Og til sidst fik det en smule karakter af buffalo-panikken, når dørene i Kosmorama åbnedes. Det var der da noget ved: Hvem kan komme først. Engang kom jeg først og standsede med et brag og lakskoene oppe på tærne af den fineste og mest eftertragtede lille pige, hende, der altid blev draget frem for at vise, hvor yndefuldt og net alt kunne udføres. Jeg interesserede mig ikke for nogen pige og absolut ikke for dansedydsmønstret, den lille sylfide. Men nu havde jeg hende altså, og da frøken Fløytrup klappede i hænderne, begav jeg mig med pigen ud på gulvet og tog fat. Jeg vidste, hvad der ville komme. Der ville komme en fast og rask hånd om min overarm, og stolpremennesket ville under høje udråb som „Nu! og NU!“ eller „Jens og JENS og ét chassé ... sådan ... nej, om igen, nu og NU!“ danse rundt med mig og slå takt med den frie hånd, hvis hun ikke rev pigen fra mig og selv tog mig stramt om livet, medens jeg snublende lod mig drive

rundt og rundt og rundt, hoppede, hvor jeg skulle glide, gled, hvor jeg skulle stå, ignorerede musikken (Jens! Takten, takten, TAKTEN, NU OG NU, og NU), sommetider løftedes op for viljeløs at blive halvt båret, medens mine tæer knap kunne nå gulvet og så igen sat ned, nu må du danse alene, sådan, NU og ét chassé og to chassés og NU, – jo, jeg vidste hvad der ville komme.

Men det gjorde sylfiden ikke. Hun vidste naturligvis nok, at jeg ikke var en af de dygtige, gode drenge, at jeg havde håret ned i panden og altid blev irettesat, men for hende som for mine sanglærere var dybderne, hvortil et undermenneske kunne synke, ukendte. Hun kunne ikke vide, hvor slet det var at danse med Jens Kruise. Jeg sled i det. Jeg fik den stramme hånd om albuen. Jeg fik alle tilråbene. Stolpredamen var uaf-ladelig over os.

Og det var en så skrækkelig ydmygelse for sylfiden, at hun ikke kunne bære det. Hun græd. Tårerne løb stille ned ad hendes kinder, medens jeg humpede rundt på hendes tæer.

Musikken holdt op. Jeg bukkede smukt. Det kunne jeg. Meget smukt. Hun nejede uden at glide i sine tårer, der oversvømmede gulvet. Jeg fulgte hende hen på plads. Jeg bukkede. Hun nejede dejligt. Jeg vendte mig om og gik.

Bag mig lød en hulken.

Min store søster Eva, som altid var varm og ivrig og kærligt sindet, havde hentet mig og sagde på hjemvejen:

– Sikken en sød lille pige, du dansede med. Hvad hedder hun?

Jeg vil antage, at Eva var i et romantisk hjørne, hun må vel have været 15–16 år, og det skuffede hende nok, at jeg koldsindigt svarede, at det vidste jeg ikke, for hun blev ved at presse mig. Da hentede jeg et navn fra Grimms eventyr:

– Tusnelda, svarede jeg.

Så var det Evas tur til at blive vred og grådkvalt.

Danseskoler fører kun til sorg, gråd og ulykke, vidste jeg. Intet, absolut intet, har jeg hadet i min barndom som disse timer.

Men dette er det forunderlige: Helvede syntes at ende i et slags himmerige: Afdansningsballet. Vist havde det sine mørke sider. Men skulle f. eks. danse noget. Dog, det kunne begrænses. Men der var tre slags skønhed ved afdansningsballet.

Det første var balkortene. Det er nu synd, at man ikke kender dem mere. De var små lukkede stykker karton, oftest blå og hvide og med guldtryk og der var silkesløjfer, hvor de var knækket. På venstre inderside stod dansene opført. Deriblandt både menuetten, françaisen og Les Lanciers samt den eneste, jeg havde en smule glæde af, Rheinländerpolka. På højre side skrev vi vore navne.

Det andet var pauserne. Dem skabte vi små drenge os mange af. Vore navne stod ikke på mange balkort. Mit kun på en enkelt Rheinländerpolka. Vi susede ad vore egne glidebaner over parketgulvet. Og når der spillede op forlod vi som små vævre rotter det synkende Titanic, hvor vi i hvert fald ikke skulle gå ned med orkestret spillende dansemusik, og da kom vi ud på trapperne og satte livet i vove ved at glide ned ad gelænderne eller vi forsvandt ud på toiletterne for at eksperimentere med om alle cisternerne kunne poste vand ud samtidig, hvis vi trak i samme sekund, og så op igen til sidelokalerne, hvor vore stakkels forældre sad med smørrebrød og røde sodavand til os.

Men den største skønhed var kotillonene. Da blev vi pludselig højtidelige og dannede. Flokken af vilde indianere forvandlede til små stive grupper af kavalere på 8 år, og vi bukkede og svansede til højre og venstre og gik strunke i vort matrostøj med pigens hånd højt løftet og fødderne nydeligt udad i takt til marchen salen rundt og rundt medens det forhadte stolpremmeske stod øverst oppe og dirigerede os med de stive ræd-

sels-lammende armbevægelser og midt i salen var to grupper med kurve – længslernes mål. Når vi nærmede os dem, slap vi de små pigefingre, som stak ud gennem halvhandsker, dvs. kniplingshandsker fra albuen til det sted på hånden, hvor fingeren begynder, og pigerne gik den ene vej (JENS! Herren til højre, Damen til venstre! NU og NU) og vi den anden, og pludselig så vi, hvorfor der skulle være kvindesag, thi pigerne fik kun små blomsterbuketter og lange silkebånd, de stakler, medens vi fik ordener, de herligste papordener i alle slags farver, mest guld, og én gang var der en orden af pap til at hænge om halsen.

Disse ordener var af en sjælden skønhed. Jeg stod lange tider foran det store spejl i fars soveværelse og var behængt.

– Niels Juel, sagde jeg højt.

En anden skønhed var Poul Harboes jagtvogn, så let og fin og dirrende, så skinnende af lak og læder og med en svajende pisk i et sølvstativ, med en duftende, striglet lysende silkehest, med blå polstrede sæder og med hjul så spinkle, at der knap var plads til de elegante røde streger på de sorte fælge.

Poul Harboe var Jørgens ven og klassekammerat. Hans far var tapetfabrikant og deres hjem var rigt og roligt. De store drenge var gode mod den lille. De tog mig med, når de legede, og fru Harboe gav mig chokolade med flødeskum – når der ikke var fødselsdag. Det var aldeles betagende.

Men skønheden var da denne vogn, som løb så let og hurtigt og så herskabsfint. Vi kendte jo nok at køre i arbejds- og mælkevogn på landet, at sidde øverst på et hølæs eller det særligt fornøjelige at køre med Bjørnegaardens gig ude i Hersnap – men Pouls jagtvogns lakskinnende lethed gav mig en tidlig forståelse af hvor smuk rigdom kan være.

Skønhed og godhed blev bundet sammen i en lykkelig

knude af familien Harboe. Man skal overveje dette: To 13-14-15 års drenge tog en lillebror på 5-6-7 år med i deres lege. Jeg troede ikke på, at rige eller store mennesker nødvendigvis skulle være onde.

Teaterhistorien må kunne finde ud af, hvornår jeg så Olaf Poulsen som løjtnant von Buddinge i et gæstespil på Odense teater.

Men jeg kan finde ud af en ting med største sikkerhed. Jeg holdt fra den dag op at spille løjtnant von Buddinge.

Vi havde Genboerne på vores dukketeater. Alfred Jacobsens Genboerne. Vi havde også Gøngehøvdingen. Og Aladdin. De var begge med *transparent*. Det overgik *laterna magica*, Jørgens lille lysbilledapparat med farvebilleder. Vi holdt et lys bag transparenten med Københavns belejring. Den store katastrofe i Danmarkshistorien blev da af uforlignelig skønhed.

Men vort bedste var Genboerne. Jeg forlangte som Rende-garn at spille alle roller, næsten. Men da jeg havde set Olaf Poulsen insistere på kun at udføre to roller.

Den ene var Madam Schmidt, idet jeg elskede at synge hendes sørgelige vise om soldaten på vagt.

Den anden var Jerusalems skomager. Jeg tror, at Odense teaters store karakterskuespiller Otto Lagoni må have spillet den, men jeg ved det ikke. I hvert fald elskede jeg rollen for dens mystik og accent og mørke og fortvivlelse. Jeg solgte von Buddinge og Klint til mine medspillende.

Nu bagefter må jeg overveje, om det var en undselighed overfor hvor vidunderligt det kunne være – men jeg tror det ikke. Jeg tror ganske redeligt, at kobbersmedemadammens afsindige sang med min stemme og skomagerens hvileløse væsen tiltrak mig på mystisk vis.

Det var umådelig vanskeligt for os at samle tilskuere og at fastholde dem.

Kun mor var der altid.

Og det er måske det allerforunderligste ved min barndom med den by, de søskende, de venner, den far: Mor var der altid.

Hun var hjemme, når vi kom fra skole.

Det burde stå på hendes gravsten, og når jeg imponeres af dygtige damer, der arbejder ude og af selvhjulpne børn, som klarer sig godt, fordi deres forældre simpelthen er nødt til at lade dem klare sig, så tænker jeg på det milde, det resignerede, det bestandige menneske, min mor, som altid var der.

Min festlige, skrækindjagende, flyvende og farende far kom og gik som storme og lynild.

Men mor var hjemme.

